

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»**

(10-11 лютого 2017 року)

Ужгород
2017

УДК 80(063)
ББК 80я43
П 76

Пріоритети сучасної філології: теорія і практика. Матеріали
П 76 Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород,
10-11 лютого 2017 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика»,
2017. – 116 с.
ISBN 978-966-916-227-4

У збірнику представлені матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети сучасної філології: теорія і практика». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, російської мови і літератури, літератури зарубіжних країн, романських, германських та інших мов, теорії та практики перекладу та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80(063)
ББК 80я43

ISBN 978-966-916-227-4

© Колектив авторів, 2017
© Видавничий дім «Гельветика», 2017

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрушко Л.В. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО НАКЛАДАННЯ У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	6
Борисенко О.В. МОТИВ ЗРАДИ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН» ТА «МАРУСЯ»)	9
Кочукова Н.І., Синельченко Ю.М. СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ТРАДИЦІЙНИХ І ТРАНСФОРМОВАНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ДРУКОВАНИХ ЗМІ ТА ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ).....	13
Лаврусенко М.І. АРХЕТИП МАТЕРІ У ТВОРЧОСТІ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ	16
Мазур І.В. ПІЗНАВАЛЬНИЙ ЗМІСТ КАЗКИ І. ФРАНКА «ЯК ЗВІРІ ПРАВУВАЛИСЯ З ЛЮДЬМИ»	19
Нечваль І.М. ОБРАЗИ-ДОМІНАНТИ В «МАЛОМУ КОБЗАРІ» Т.Г. ШЕВЧЕНКА	22
Панасюк М.С., Долінговська С.М. ДОТОРКАННЯ ДО КРАСИ ТРИВОЖНО-РАДІСНИМ СЛОВОМ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА	25
Семків Н.Д. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ШКІЛЬНОЇ ПРОЗИ І. ВІЛЬДЕ (НА ПРИКЛАДІ ТРИЛОГІЇ «МЕТЕЛИКИ НА ШПИЛЬКАХ»)	29
Сенета М.І. ВАСИЛЬ БАРКА – ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ ДІАСПОРИ.....	32
Стоцька І.В. ОСОБЛИВОСТІ ОМОНІМІЇ У ВОКАЛЬНІЙ ЛЕКСИЦІ	36
Талько О.Б. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗИ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ.....	38
Цепа О.В. ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ПРО КРАСУ І СИЛУ	40
Циханська С.Ю. ОБРАЗ ЖІНКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	43

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Барановская З.М., Приймак А.Н. ПЕРИФРАЗЫ И ЭВФЕМИЗМЫ КАК СТИЛЕОБРАЗУЮЩИЙ ЭЛЕМЕНТ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА И СПОСОБ ВЫРАЖЕНИЯ АВТОРСКОЙ ИНДИВИДУАЛЬНОСТИ.....	46
--	----

Воробьева О.А.

ТРАНСФОРМАЦИЯ КЛАССИЧЕСКОГО ТЕКСТА В СОВРЕМЕННОЙ
ЛИТЕРАТУРЕ НА ПРИМЕРЕ РИМЕЙКА «ЛОЛИТЫ» В. НАБОКОВА 49

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Дерменжі В.В.

МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ
У РОМАНІ КЕНА КІЗІ «ПОЛІТ НАД ГНІЗДОМ ЗОЗУЛІ»..... 53

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Блискавка П.І.

ЕМОЦІЙНО-ОЦІНОЧНИЙ ПОРТРЕТ ДІАЛЕКТОНОСІЇВ (НА МАТЕРІАЛІ
ПРИКМЕТНИКІВ ДІАЛЕКТІВ ГРАФСТВ ЕССЕКС, САССЕКС І КЕНТ) 57

Вільховченко Н.П.

СЛОВОТВІРНІ ГНІЗДА КВАЗІСПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ
В АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОМУ ТЕКСТІ..... 60

Горайко Я.В.

ЛЕКСИКА ЯК СПОСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ АВТОРСЬКОГО ІДІОЛЕКТУ
В РОМАНІ Д.Г. РОБЕРТСА «ШАНТАРАМ» 62

Дубельт О.В.

ЛІНГВІСТИЧНА ПАРАДИГМА ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ 65

Лепетюха А.В.

СИНОНІМІЧНІ МОНОПРЕДИКАТИВНІ ВИСЛОВЛЕННЯ
З ІНФІНІТИВОМ У ПОЗИЦІЇ ПІДМЕТА ТА ПРИСУДКА
(НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ) 69

Оробінська Р.В.

ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЧЕНЬ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ
(НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ) 72

Пиживська Т.В.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНОГО ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ 76

Пустовіт І.В.

МІЖМОВНІ СЕМАНТИЧНІ СПІВВІДНОШЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ
ОДИНИЦЬ ТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ «ШЛЮБ» В АНГЛІЙСЬКІЙ
ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ 79

Сидоряк К.Ю.

ДОЦІЛЬНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ З МЕТОЮ
ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ЧИТАННЯ ТА РОЗУМІННЯ
(НА МАТЕРІАЛІ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ З ФІЗИКИ)..... 82

Юрченко К.О.

ОБ'ЄКТИВІЗАЦІЯ СОЦІО-РЕГІОНАЛЬНОЇ СВОЄРІДНОСТІ
У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ ДІАЛЕКТІВ ПІВДЕННОЇ АНГЛІЇ 87

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Кучеревич Г.В. СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	90
Kushmar L.V., Shelinhovska A.V. CONCEPTS “IMPORT” AND “EXPORT” IN THE STUDENTS’ CONCEPTUAL AND LANGUAGE PICTURES OF THE WORLD.....	93

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Євланова О.О. КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРЕЗИДЕНТІВ ВАЦЛАВА ГАВЕЛА ТА ВАЦЛАВА КЛАУСА У ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ПЕРЕДАЧАХ.....	97
---	----

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Білан Н.М. ПРОБЛЕМА ФАЛЬШИВИХ ДРУЗІВ ПЕРЕКЛАДАЧА НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	100
Менчак Л.В. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МЕТАФОРИ В АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «НАДІЯ»: РЕЗУЛЬТАТИ ЛІНГВОСТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	103
Яценко О.В. ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА	106

РИТОРИКА

Курильчук Н.В. КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЦІЛІСНОСТІ ФАХІВЦЯ.....	110
---	-----

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрушко Л.В.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО НАКЛАДАННЯ У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У нашій монографії «Український національний костюм та інформація: філософський і культурологічний вимір» висунуто ідею, що запропоновану в роботі методологію інформаційного накладання доцільно використовувати для дослідження не тільки українського національного костюма (далі – УНК), але й для інших явищ, фактів, процесів [1, с. 176]. Ми бачимо такі перспективи у студіях із лінгвістики .

Інформаційне накладання як методологія дослідження пропонується у науковій літературі вперше. Ми також не зустрічали окремих робіт із мовознавства, де б указана методологія застосовувалась.

Але спершу нагадаємо, що ми розуміємо під інформаційним накладанням. Не будемо розглядати в нашій розвідці питання, які пов'язані з дослідженням поняття «інформація», а також усе, що має який-небудь стосунок до цього в лінгвістиці. Додамо, що ми не вважаємо такі студії вже завершеними, але це – теми окремих робіт. Зупинимось на можливостях та важливості використання, назовемо умовно «інформаційного», зокрема у мовознавстві, та пропонуємо методологію інформаційного накладання.

Під інформаційним накладанням ми розуміємо таку методологію дослідження, коли взаємно накладається різна, цілісна та сконсолідована інформація з різних джерел, галузей знань у часі та просторі, взаємно взаємодіє та утворює нову якість, новий зв'язок, що є неперервним різноаспектним інформаційним процесом, який відбувається мимовільно чи цілеспрямовано. Нагадуємо, що відрізняємо інформаційне накладання від інтеграції, поглинання, банку чи бази даних, інформаційного ресурсу тощо (див. детальніше про це [там само, с. 147–152], а також зразок методики інформаційного накладання на прикладі УНК [там само, с. 156–170]) .

Ми бачимо перспективи використання методології інформаційного накладання у порівняльно-історичній, системно-структурній, антропологічній та інших парадигмах. Указані можливості є не тільки в комунікативній лінгвістиці, де інформація є базовою категорією (на цьому дещо детальніше зупинимось далі), але й у генеративній, функціональній лінгвістиці, теорії прототипів, лінгвістиці тексту чи дискурсу, когнітивній лінгвістиці, лінгвокультурології тощо. Це – теми для дослідження в окремих роботах. Ми переконані, що сама ідея озвучення таких можливостей, має наукову цінність. У нашій роботі ми свідомо обмежуємось розглядом окремих перспектив у

вказаних студіях, оскільки навіть їх перелік є темою не для однієї роботи. Нашу розвідку вважатимемо своєрідним вступом до таких студій.

Зазначимо, розвиток мови, лінгвістики можна трактувати, як історію інформації у проблемах генези мови чи лінгвістику як інформаційний процес. Для їх оптимального дослідження доречно використати історичне інформаційне накладання, як напрям інформаційного накладання. Його переваги серед інших методологій дослідження бачимо, скажімо, у тому, що воно передбачає можливості поєднань різних відрізків часу, які не поєднані між собою у різних варіантах, коли обсяг інформації формується логічно, а не кумулятивно, чим воно, наприклад відрізняється від студій епохи чи стилю.

Можна виділити, наприклад, такі напрями використання методології інформаційного накладання у сучасній лінгвістиці:

- методологія дослідження різних мовних явищ, фактів, процесів;
- методологія дослідження різних немовних явищ, фактів, процесів мовними засобами.

Указане, скажімо, включає: методологію побудови певних мовних інформаційних моделей та методологію побудови немовних моделей для дослідження їх немовними засобами.

Категорії, які використовуються у різних галузях знання, ми бачимо як інформаційні моделі. Їх оптимальна будова – одна з умов їх функціонування. У категоризації, як вичленуванні об'єктів із сфери макросвіту, важливим є використання дієвих методологій. У цьому руслі ми бачимо методологію інформаційного накладання. Особливі перспективи використання вона має, на нашу думку, у підходах до категорії, які не є традиційними чи альтернативними до класичного (Платон), наприклад, для розвитку теорії прототипів у рамках когнітивної психології, коли людині потрібно групувати об'єкти довкілля у мисленнєві структури – категорії, виділяючи прототипові, ядро, об'єднувати навколо нього інші елементи, визначати їх місце в структурі на основі ознак, які їм притаманні (див. ідеї Е. Роша); ідеї «родинної подібності» (Л. Вітгенштейн), коли загальна подібність і окрема перетинаються в деталях для, скажімо, пошуку найхарактернішого, найтипівішого зразка категорії тощо.

Не виключаємо і методологічне значення інформаційного накладання для розвитку класичних теорій категорії, наприклад, для пошуку наборів обов'язкових і суттєвих ознак, які характерні для всіх членів категорії, рівноправних та рівнозначних її елементів, визначення точних меж категорії.

Концепти – результат мислення людини. Це – лінгвоментальна категорія. Їх поділяють найчастіше на лексичні, фразеологічні та граматичні. Методологію інформаційного накладання застосовуємо як для їх аналізу, так і для їх побудови. Граматичні та фразеологічні – відносно стабільні. Інформаційне накладання у цій ситуації використовуємо у порівняльних студіях, для пошуку нових та ін. Можливим є інформаційне накладання різних типів концептів один на одного.

У кінці XX – на початку XXI століття загострилася увага до центральної проблеми лінгвокультурології: відображення та закріплення у мові культури народу, що особливо важливо за сучасних умов в Україні. Людина – у культурі, вона – носій мови. Ми переконані, що якісне, оптимальне моделювання концептосфери української лінгвокультури неможливе без використання методології інформаційного накладання. Нашу думку обґрунтовуємо тим, що «інформація є скрізь, людина отримує її постійно – отже, вона може проникати в різне», а інформаційне накладання відбувається постійно, заповнює всі порожнини, взаємодіє вертикально й горизонтально [там само, с. 150]. Лінгвокультурологічний концепт має мовне вираження. Це – одиниця колективного знання, тобто інформації. Використовуючи методологію інформаційного накладання для побудови мовних структур (мова – семіотичний код), ми зможемо краще впорядкувати інформацію, скажімо фонові знання тощо.

Методологію інформаційного накладання у лінгвокультурології, з огляду на український національний костюм як явище культури, можна, скажімо, використовувати:

- у дослідженні термінології УНК;
- у дослідженні термінології процесів виготовлення, зберігання, використання тощо УНК;
- у дослідженні, назвемо умовно, «нетермінологічної» лексики, яка пов'язана з УНК;
- у дослідженні різних текстів, пов'язаних з УНК;
- у побудові лінгвокультурологічних концептів;
- у впорядкуванні існуючих лінгвокультурологічних студій, що зроблені в ракурсі УНК.

Окремо виділяємо, на наш погляд, значні перспективи використання методології інформаційного накладання у комунікативній лінгвістиці. Інформація, на думку багатьох учених, належить до компонентів комунікації. У рамках компетентнісного підходу мовець повинен добре володіти інформацією, яку передає, та механізмами репрезентації та трансформації її з за допомогою мовних знаків. У цьому руслі інформаційне накладання потрібне для формування таких інформаційних моделей, які потрібні для успішного спілкування. Воно допоможе побудувати цілісну, сконсолідовану картину в умовах сучасного світобачення, як розірваності, еkleктизму та подібного.

Особливу увагу звернемо на невербальні засоби передачі знання. Ми бачимо перспективи використання методології інформаційного накладання, наприклад, у дослідженні невербальних засобів передачі інформації, які пов'язані з українським національним костюмом:

- у дослідженні кінесики;
- у дослідженні міміки;
- у дослідженні компонування різних елементів УНК у носінні для передачі певного повідомлення;

- у дослідженні використання спеціальних елементів УНК та доповнень для передачі певного повідомлення;
- у дослідженні використання кольорів в УНК для передачі певного повідомлення;
- у дослідженні використання матеріалів, технік крою, технологій виготовлення, зберігання для передачі певного повідомлення;
- у впорядкуванні студій з комунікативної лінгвістики, що стосуються невербальних засобів спілкування, пов'язаних із українським національним костюмом тощо.

Отже, методологію інформаційного накладання можна та потрібно використовувати у сучасній лінгвістиці.

Перспективи дослідження бачимо у пошуку можливостей застосування вказаного у інших галузях мовознавства, які не згадано у цій розвідці.

Список використаних джерел:

1. Андрушко Л. В. Український національний костюм та інформація: філософський і культурологічний вимір / Л. В. Андрушко: [монографія]. – К.: ТОВ «Юрко Любченко», 2016. – 212 с.

Борисенко О.В.

студентка,

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

МОТИВ ЗРАДИ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН» ТА «МАРУСЯ»)

Сучасна українська література характеризується появою нового покоління талановитих митців, які здійснили справжню революцію в тематиці художніх творів. І хоча на сьогоднішній день центральне місце відводиться людині, її особистому житті у співвідношенні з громадською позицією, літератори акцентують увагу і на розв'язанні найважливіших питань людського буття, одвічних цінностей. У своїх творах письменники порушують проблему самовизначення героя, описують ситуації морального вибору, серед яких нерідко – вибір між вірністю і зрадою.

Тема відступництва завжди хвилювала представників світового та українського письменства. Одним із таких митців є Василь Шкляр, який в історичних романах «Залишенець. Чорний ворон» (2009) та «Маруся» (2014) не лише висвітлив маловідомі трагічні сторінки нашої історії (період існування та падіння Холодноярської республіки 20-х років ХХ ст. у романі «Залишенець. Чорний ворон», буремні події на теренах України у 1919 р. в романі «Маруся»), а й на прикладі власних персонажів розкрив проблему

зрадництва, що фатально вплинула на хід національно-визвольної боротьби. В. Шкляр вивів образи перекинчиків, котрі підступно покидали рідну землю, а також тих так званих українців, які заради корисливих інтересів зраджували оборонців незалежної держави.

Творчості В. Шкляра присвячено наукові розвідки Р. Харчук, Г. Кривопишиної, А. Новикова, Н. Крижановської, Л. Старовойт, М. Карасьової, К. Поліщука та ін., у яких у цілому визначено художні особливості, проблематику творів митця, однак ґрунтовний системний підхід до розкриття досліджуваного нами питання не здійснено.

Простежуючи мотив зради у згаданій прозі В. Шкляра, доцільно з'ясувати сутність поняття «зрада». У «Словнику української мови» (1972) за редакцією І. Білодіда одним із значень цього слова є «перехід на бік ворога; віроломство, зрадництво» [4, с. 696], що і беремо до уваги в своєму дослідженні.

Увівши мотив зради до своїх історичних романів, В. Шкляр слушно розділив їх персонажний світ на два табори – протагоністи та їх однодумці (герої-патріоти) та антагоністи (більшовики, чекісти, у тому числі й перебіжчики, повстанці-зрадники). Так, у романі «Залишенець. Чорний ворон» зустрічаємо кілька персонажів, котрі підступно зрадили не тільки Україну, а й своїх близьких. Одним із них є красень-українець Куземко, молодший брат повстанця Вовкулаки. Резонною є думка А. Новикова, котрий порівнює його із Андрієм, сином Тараса Бульби з однойменної повісті М. Гоголя. Адже він також «до нестями закохався у красуню з ворожого табору», чекістку та єврейку Цілю Борух і «зрадив своїх побратимів-козаків» [2, с. 22-23], за що поплатився життям: загинув разом зі своєю коханою від руки рідного брата.

Іншим горе-українцем є чекіст Пьотр Птіцин, він же Петро Птах. На прикладі цього персонажа автор порушив проблему національного відступництва, втрати горе-українцями свого етнічного коріння, зміни ними навіть прізвища на російський лад, що широко представлено ще в літературі останніх десятиліть ХІХ ст. Подібно до персонажів М. Кропивницького (поміщик Воронов – колишній Ворона із драми «Доки сонце зійде, роса очі виїсть»), Б. Грінченка (селянин Роман Сиваш із повісті «Серед темної ночі», який під час знайомства з учителем називає себе Сивашовим), батько чекіста Птіцина відмовився від українського прізвища Птах, а його син навіть став катом дідівської землі. Незважаючи на те, що Пьотр Птіцин називає себе перед повстанцями «хахлом», розуміє українську мову, проте давно перейшов на бік ворога. Недаремно його, як і Куземка, спіткала трагічна доля. Відчайдушна патріотка Уля убиває зрадника, жертвуючи власним життям.

На один щабель із Птіциним А. Новиков слушно ставить героя іншого роману В. Шкляра [2, с. 22-23]. Так, у «Марусі» зустрічаємо полоненого більшовика, якого автор називає «хитрою хохляцькою пикою» [6, с. 104]. Адже, як і персонаж «Чорного Ворона», він є не просто зрадником, а підлабузником, намагається зблизитися із галичанами, щоб вижити.

Доречно згадати й начальника повітової спецчастини по боротьбі з бандитизмом Яшу Гальперовича з роману «Залишенець. Чорний ворон», який заради збереження власного життя не просто готовий стати одним із повстанців, а й холоднокрівно убиває колег-чекістів. Не даремно про таких людей говорять, «що це колишній «свій», котрий зламався і став на шлях зради» [3, с. 87]. Закономірно, що, як і всіх відступників, його життя мало трагічний фінал. Засуджений до смерті повстанцями, він загинув, як Іуда.

Така ж доля спіткала етнічних українців, «перекинчиків», колишніх петлюрівців, завербованих чекістами, – полковника Петра Трохименка («Гамалія») та Юхима Терещенка («сотник Завірюха»), які, видаючи себе за посланців від УНР, втерлися в довіру до впливових отаманів, і, у результаті, заманити повстанців у пастку на загибель. Однак, як і всі зрадники у творах В. Шкляра, вони загинули ганебною смертю (зокрема, Терещенка втопив у болоті Чорний Ворон), у чому вбачаємо певний дидактизм.

Аналізуючи мотив зради у романі «Залишенець. Чорний Ворон», варто розглянути збірний образ народу. Як зауважує Н. Крижановська, сам Чорний Ворон ставився до нього неоднозначно [1, с. 131]. Під час подорожі Україною отаман «відкрив у наших сільських людях одну цікаву рису ... якась аж надмірна добрість, безхитрісна та безоглядна, оте запобігання перед гостем, навіть якщо цей гість випадковий і ще невідомо, з чим до тебе прийшов» [5, с. 231]. Однак після введення продподатків люди припинили допомагати повстанцям: «Селяни зробилися хитрими скнарами; знаючи нашу безвихідь, вони відмовлялися платити справжню ціну...» [5, с. 324]. Саме турбота про власні родини, боязнь страти часто змушували селян відмовляти в допомозі повстанцям, навіть зраджувати їх.

У романі «Маруся» В. Шкляр висвітлив героїчний шлях 16-річної отаманші Марусі (Олександри Соколовської), яка власним прикладом титанічної сили духу в буремному 1919 році повела 300 кіннотників і 700 піхотинців на боротьбу на вільну Україну. Як і в попередньому творі, автор провів через увесь твір мотив зради, який є зв'язкою основних подій роману. Адже очолити загін повстанців дівчину змусили трагічні події, що сталися в патріотичній родині священика Соколовського: підступні вбивства трьох братів – молодих отаманів. Героїня не дарма стверджує: «Я вчителька. І брати мої були вчителями. Ми не збиралися убивати. Але перший прийшов завойовник, і тут уже є одна правда: або він тебе, або ти його. Інакше не буває» [6, с. 204].

Вражені тими жахіттями, що відбувалися на теренах України, члени родини Соколовських по черзі очолюють загін повстанців. Першим пройнявся глибокою відданістю державі наймолодший Лесик (отаман Олекса Соколовський), який гине по дорозі від Радомишля від кулі зрадника: «У пітьмі блиснув вогонь рушничного випалу. Куля прошила чорну бурку, черкеску й розписку, яку Гелевей дав отаманові. Шуренок влучив у серце» [6, с. 35]. Зрада через матеріальну користь стала причиною смерті старшого брата Олекси Дмитра, якого за «сім мільйонів рублів» [6, с. 51] підступно

вбивають близькі люди. Найстрашніше те, що замішаний у цьому вбивстві виявився хрещений батько Дмитрового сина Тиміш Олексієнко-Корч, жорстокий навіть до малого хрещеника: «Надя спершу подумала, що Тиміш підоспів на поміч, та він прошипів: – Якщо комусь писнеш, я твоє щеня розірву на шматки» [6, с. 53]. Через зраду загинув і останній брат-герой Василь, якого підступом захопили вороги, а після жорстоких катувань убили.

Трагедія братів Соколовських у тому, що вони, будучи чесними і щирими, «дуже вірили людям, рівняючи всіх по собі, вірили беззастережно, не припускаючи здогаду, що зрадників треба шукати серед найближчих людей» [6, с. 98].

Отже, висвітлюючи сумні сторінки нашої історії, В. Шкляр у романах «Залишенець. Чорний ворон» та «Маруся» провів наскрізний мотив зради, протиставив образи справжніх героїв і зрадників України, показав, що такі горе-українці, перекинчики негативно впливали на перебіг національно-визвольної боротьби, гальмували рух нації до вільного мирного майбутнього. Прирікши більшість персонажів-зрадників на ганебну смерть, В. Шкляр, на нашу думку, своїми романами стверджує, що людина за будь-яких обставин повинна обирати гідний шлях у житті, спираючись на мораль, звичаї, культуру рідного народу.

Список використаних джерел:

1. Крижановська Н. В. «Художнє моделювання історичних постатей і вигаданих персонажів (на прикладі роману В. Шкляра «Залишенець. Чорний ворон»)» / Н. В. Крижановська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Запоріжжя, 2014. – С. 130–132.
2. Новиков А. О. «Українська історія крізь призму творчості Василя Шкляра» / А. О. Новиков // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 21. Том 1. – Одеса, 2016. – С. 20–23.
3. Романенко О. «Чорний ворон» Василя Шкляра: між високою та масовою літературою / О. Романенко // Наукові праці. Наук.-метод. журнал. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2010. – Вип. 128: Філологія. Літературознавство. – Т. 141. – С. 85–89.
4. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда. – Том 3. – К.: Наукова думка, 1972. – 744 с.
5. Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон / Василь Шкляр. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 384 с.
6. Шкляр В. Маруся: роман / Василь Шкляр. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.

Кочукова Н.І.

кандидат філологічних наук, доцент;

Синельченко Ю.М.

студентка,

Донбаський державний педагогічний університет

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ТРАДИЦІЙНИХ І ТРАНСФОРМОВАНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ДРУКОВАНИХ ЗМІ ТА ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ)

Фразеологізми відіграють важливу роль у побудові публіцистичного тексту. Експресивно забарвлені одиниці посідають психологічно сильні позиції: заголовок, початок і кінець тексту. Фразеологія ЗМІ є досить різноманітною, у ній поєднуються стандартні кліше, міжстильові (нейтральні), книжні та розмовні вирази. Найбільший інтерес становлять ФО, які мають великий обсяг прагматичного потенціалу, експресивні та стильові конотації, образну основу. Вони завжди є несподіваними для читача, глибоко відображають авторське розуміння проблеми, ними насичені переважно аналітичні газетні жанри, зокрема нариси, памфлети, фейлетони. Фразеологізми в таких жанрах вповні виявляють свій експресивний потенціал, проте часто набувають збільшеного експресивного забарвлення, зазнаючи різних видів оказіональних трансформацій.

Фразеологічні одиниці вживають у публіцистичному тексті здебільшого в традиційній формі. Напр.: *«Переробним безглуздим і невмотивованим ціноутворенням заганяють селянина в глухий кут, спонукають до масового вирізання дійного поголів'я»* (Сільські вісті), пор. традиційне: *загнати (завести) / заганяти (заводити) в [тісний, глухий] кут (у безвихідь)*; *«Один починав бюджетний рік, інший завершував... Тому кожна сторона нині скубла безрідний бюджет 2013, як горох при дорозі»* (Сільські вісті), пор. традиційне: *як (мов, ніби) [той] горох при дорозі*. Уживання фразеологізмів *загнати в глухий кут* і *як горох при дорозі* дало змогу авторам виразно та влучно висловити свою оцінку відповідних явищ й одночасно не залишити читача байдужим до проблеми.

Українські інтернет-видання серед сучасних ЗМІ стають дедалі популярнішими, маючи при цьому необмежені можливості інформування й впливу на читачів. Креативні журналісти створюють оригінальні тексти з різноманітною проблематикою, використовуючи при цьому оцінні експресивно-виражальні засоби, зокрема фразеологізми, напр.: *«Ми не дивимося на проблеми, явища, процеси через призму влада-опозиція, а намагаємося дати оцінку максимально об'єктивно та незалежно, оскільки за виданням не стоїть жоден грошовий мішок»* (інтернет-видання «Кропива / Крорува.ck.ua»); *«Функціонер БПП збирав гроші на вибори «з миру по нитці», маючи крупну заначку»* (інтернет-видання «Кропива / Крорува.ck.ua»). Емоційно-експресивні заголовки привертають увагу до суспільних проблем:

«*Мер Черкас поклав око на комунальну власність у центрі міста*» (інтернет-видання «Кропива / Кгорува.ck.ua»); «*Темна конячка вималювалася як можливий переможець «жирного тендеру»*» (інтернет-видання «Кропива / Кгорува.ck.ua»).

Яскравого стилістичного ефекту журналісти досягають унаслідок видозміни й перетворення традиційних фразеологічних одиниць. Трансформовані одиниці сприймаються в контексті як незвичні й такі, що привертають увагу. Вони нерідко набувають емоційного переосмислення та оказіональних конотацій. Зібраний матеріал засвідчує їхні найрізноманітніші стилістичні функції.

Через те що в публіцистиці всі мовні засоби слугують цілям переконання й впливу, то й використання трансформованих фразеологізмів зумовлене їхніми оцінними якостями та можливостями ефективного впливу на читачів. Оцінність – основна риса газетного мовлення. Публіцистична категорія експресивності виявляється насамперед в оцінності. На думку деяких мовознавців, «недостатність інформативного наповнення мовних одиниць компенсується емоційно-оцінними характеристиками» [2, с. 105]. Елементи публіцистичного мовлення виражають здебільшого не індивідуальну, а соціальну оцінку фактів та явищ. Чітке розмежування позитивного і негативного, поділ мовних засобів на позитивно- і негативнооцінні, закріплення їх у цій функції – визначальна особливість газетно-публіцистичного стилю.

З цього погляду заслуговують на увагу розмовні фразеологічні одиниці, які містять переважно негативну оцінку. Активне їх використання й структурно-семантичне перетворення в мові преси зумовлене насамперед критичним спрямуванням публіцистичних матеріалів. Оказіонально модифіковані одиниці допомагають журналістам впливати на погляди й вчинки читачів. Зростає їхня роль у контексті. Вона виявляється в тому, що трансформовані одиниці стають виразниками нового змісту. Він набуває специфічної комунікативної сили, тобто повідомляє те, що не може повідомити звичайна сукупність мовних одиниць. Так, зокрема, цьому сприяє використання такого прийому авторської трансформації, як деструктивізм компонентів фразеологізму: «*Де вже тільки не ліплять у нас історичні назви й імена, що мають відношення до об'єктів (речей), які вони собою позначають, як антарктичні тюлені до африканських джунглів. Все це вкупі можна означити словом – **пришийкобиліхвіст***» (Перець), пор. традиційне: *приший кобилі хвіст*.

Трансформовані розмовні фразеологізми відрізняються багатством емоційно-експресивних барв. Залежно від мети журналістів, залежно від контексту вони можуть використовуватися для створення іронічного забарвлення, що є різновидом негативнооцінного й будується на контрасті в мовленнєвій організації. Напр., у заголовку статті «*Дурних немає, коли є спільний інтерес в оновленні доріг і відновленні взаємовигідної співпраці*» (Україна молода) поширено відомий фразеологізм *нема (немає) дурних*

(*дурнів*) підрядним реченням, а також використано прийом інверсії традиційних компонентів, що посилює емотивність висловлення. Оказіональна трансформація не тільки робить текст емоційно насиченим, а й збільшує семантичне навантаження фразеологізму, з більшою силою й виразністю розкриваючи основну думку публікації. Експресивність має здебільшого яскраво виражений сатиричний ефект: *«Хотів було насамперед сказати тривіальне: «Ця проблема гучно постукала у двері», та мимоволі замислився. Не постукала, а вже стала ознакою нашого сьогодні»* (Україна молода), пор. традиційне: *стукати у двері*. У статті йдеться про інтелект України, який використовується за кордоном.

У складі фразеології виділяють розмовні фразеологізми, які можуть містити в собі негативну оцінку, несхвалення чи осуду, можуть бути навіть вульгарними, грубими, лайливими. Наприклад: заголовок статті *«Особливо важливе чортибатьказнащо»* (Сільські вісті), пор. традиційне: *чорт (чорти) [його] батька знає (зна)*.

Розмовні трансформовані фразеологізми характеризуються яскраво вираженою зниженою експресивністю, що зумовлена бажанням журналістів спонукати читача підтримувати їхню думку в оцінці дійсних, конкретних фактів, подій, явищ навколишньої дійсності. Така настанова спричиняє різноманітні модифікації фразеологічних одиниць. Напр.: *«... із розмов у парламенті з представниками більшості у нього склалося враження, що «чи не половина з них носить дулю в кишені щодо цієї влади»* (Україна молода), пор. традиційне: *давати дулю через кишеню*. Трансформації досягнуто внаслідок заміни дієслова *давати* на дієслово *носить*, що посилює емоційність висловлення. Або такий приклад: *«Ніякої локшини нам на вуха», – Тягнибок розповів, як повернути захоплені території»* (*gazeta.ua*), пор. традиційне: *вішати локшину на вуха*. Емоційна зниженість таких фразеологізмів впливає «з негативної оцінки окремих вад людини, поганих вчинків тощо» [1, с. 62]. У газетних статтях останнім часом збільшилася кількість стилістично знижених одиниць, які зазнали перетворення. Напр.: *«Тому цілком можливо, що з язика пана Гусака, як це вже було не раз і не два, злетіла не потрібна йому зайцева п'ята нога»* (Сільські вісті). Вихідними для авторської комплексної трансформації слугували фразеологізми *зриватися (спливати) / зірватися (скочити) з язика (з вуст, з губів)* та *як собаці п'ята нога*. Використання розмовної фразеології в публіцистиці спричинене потребами самого стилю: загальне прагнення до експресивності спонукає журналістів до дедалі ширшого використання у своїй авторській мові експресивних елементів з розмовної мови. Розмовним фразеологізмам властива простота, природність, спонтанність, вони служать засобом посилення експресії вислову, увиразнення, іноді унаочнення думки. Напр.: *«До того ж їм нічого і ніхто не заважає: Ді Капріо, побивши глеки вицент з бразильською моделькою Жизель Бюндхен, протягом цілого року пурхав по дівочих спальнях, як вільна птаха»* (Україна молода), пор. традиційне: *розбити (побити) глек (глека, горщик, горщика)*. Використовувані

журналістами трансформовані розмовні фразеологізми ніби підлаштовують публіцистичний стиль під розмовну мову в розрахунку на краще сприйняття матеріалу різними соціальними групами: *«Вуха нардепа Владислава Голуба стирчать за інформаційною булькою, яку за допомогою «незалежного політолога роздули проти губернатора Юрія Ткаченка»* (інтернет-видання «Кропива / Кропива.ck.ua).

Отже, уведення оновлених розмовних фразеологізмів до системи властивого для публіцистики книжного мовлення зумовлює посилену експресію тексту, яка виникає насамперед унаслідок зіткнення контрастних мовностильових одиниць.

Список використаних джерел:

1. Бурячок А. А. Емоційно знижена лексика й фразеологія в побутовому мовленні / А. А. Бурячок // Усне побутове літературне мовлення. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 58-63.
2. Маловиця Т. А. Оцінно-інформативне значення лексичних новотворів (на матеріалі преси 90-х років ХХ ст.) / Т. А. Маловиця // Язык и культура. – Киев, 1997. – Т. 3. – С. 104-112.

Лаврусенко М.І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

АРХЕТИП МАТЕРІ У ТВОРЧОСТІ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ

Серед вітчизняних письменників, що вперше заявили про себе на початку ХХ століття, була й Докія Гуменна – авторка, що в роки Другої світової війни емігрувала з України й продовжила свою діяльність у США. Її літературну спадщину складають оригінальні і в тематичному, і в жанровому плані твори. Дохристиянській добі присвячені повісті «Велике Цабе», «Небесний змій», феєрія «Епізод з життя Європи Критської», збірка новел «Прогулянка алеями мільйоноліть». На цю ж тему написані й науково-популярні романи-есе «Благослови, Мати!», «Родинний альбом», «Минуле пливе у прийдешнє». У доробку авторки є й твори про буття 30-40-х років ХХ століття в Україні, про ті умови, в яких формувалась наша культура й література, – роман «Золотий плуг», повість «Мана» та ін.

У центрі кожного з прозових здобутків Д. Гуменної – образ жінки (Берегині, Матері, Коханої). Він є художньою реалізацією архетипу Матері, який, на думку К.-Г. Юнга, сформувався першим у людській свідомості [16]. Цей факт засвідчує **актуальність** аналізу епосу авторки в контексті архетипної критики.

Зауважимо, що доробок письменниці став об'єктом уваги монографій П. Сороки «Докія Гуменна. Літературний портрет» [15], М. Лаврусенко

«Праісторія в українській літературі: проблема кореляції наукового і художнього пізнання» [11], дисертацій О. Коломієць [10], Т. Николук [12], статей Г. Костюка [9], В. Пеци [13], А. Погрібного [14] та багатьох інших. Однак окремої розвідки, що систематизувала б специфіку художньої реконструкції архетипу Матері у прозі письменниці, наразі немає, тому саме цю проблему ми спробуємо окреслити у пропонованому дослідженні (**мета**).

Кожен з творів Докії Гуменної по-своєму реконструює архетип Жінки-Матері. Образ жінки як символ єдності роду, добробуту, ніжності постає у повісті «Велике Цабе». Дохристиянська минувшина дала можливість авторці говорити про культовий статус жінки в трипільські часи. Персонажі твору – це своєрідні «матриці», які наповнені інформацією про родовий устрій і культове місце жінки в прадавні часи, про культурні й матеріальні здобутки протоукраїнців. Цікавими у цьому плані є жіночі образи твору – Ягілки, Ягипаніматки (жриці роду), а також керамічних фігурок, котрі уособлюють культ матері. Через них авторка знайомить нас не стільки з конкретними представниками доби, скільки з матриархатом як стадією розвитку людського суспільства. Водночас Д. Гуменна говорить читачеві й про те, що патріархальний світ змінює функції жінки у суспільстві, авторитет переходить до батька (образ Савур-матері, Ягілки) [2].

У повісті «Небесний змії» також осмислюється доля жінки у дохристиянські часи. Твір порівнює цілком самодостатні світи: скотарсько-конярська цивілізація (творців Кам'яної Могили) та землеробська (Трипільської культури). Патріархальний світ конярів – жорстокий. Жінку скотарі не дуже шанували. Мотив туги за світом матриархального устрою Трипілья, що звучить у повісті «Велике Цабе», відчувається й у «Небесному змії». Цей прекрасний світ мальованої кераміки Д. Гуменна ставить в опозицію культурі кочових племен. Осмислюючи долю Баби Дани, ведучи розмову про землеробське поселення Вілію і кохану Ярійка Ладу, авторка говорить про переваги мирного жіночого суспільного устрою перед войовничим чоловічим [7].

Окремий пласт творчості Д. Гуменної складають науково-популярні романи «Минуле пливе у прийдешнє», «Родинний альбом», «Благослови, Мати!». Центральною проблемою науково спрямованих творів авторки є утвердження культу жінки-матері. У своїй ерудиційній прозі письменниця декодує архетип Великої Матері через образи міфології та фольклору.

Роман «Благослови, Мати!» – це авторське міркування над образною системою фольклору. Матрицю уявлень про жінку як джерела добробуту, миру і злагоди розкривають образи грецької й української міфології: Діани, Артеміди, Деметри, Діви, Лелі [1].

В есе «Родинний альбом» архетип Великої Матері вибудовується авторкою через простеження системи типологічних зв'язків між культурами і віруваннями, системою міфообразів різних народів в одній часовій площині, через дослідження еволюції світоуявлень людей, що проживають на одній території [8].

Реконструкція архетипу Великої Матері у романі-есе Д. Гуменної «Минуле пливе у прийдешнє» відбувається через такі образи українського фольклору, як Діви, Гої, Купали, Лелі, Святих П'ятниці, Варвари, Маланки, котрі, за авторським трактуванням, акумулюють світоглядні ідеї українського народу праісторичної епохи [5].

Особливе наповнення має архетип Жінки-Матері у феєрії Д. Гуменної «Епізод з життя Європи Критської». Його розкривають міфічні образи Гої (Землі), Європи (континенту) й України (країни). Змістом оповіді авторка наголошує на тому, що первісна стадія, яку прожили усі народи світу, – матріархат – є найдосконалішою [4].

Архетип жінки у романі «Золотий плуг» представляє головна героїня твору письменниці Гаїна Сай, котра в умовах радянського суспільства не може реалізувати себе, як і письменниця Д. Гуменна. Цей образ розкривається авторкою паралельно з роздумами коханого героїні історика Миколи Мадія про давні цивілізації, які обожнювали жінку. Паралелі, які проводить мисткиня у творі, дають можливість читачеві побачити єдність минулого і сучасного, порівняти ставлення і розуміння місії жінки в прадавні часи і в сьогодення (у творі це українська дійсність 30-40-х років) [3].

У центрі уваги психологічної повісті Д. Гуменної «Мана» – роздуми балерини Юлії Отави, яка шукає свого щастя. Цей образ у доробку письменниці особливий. Він стосується не тільки зображення конкретної суспільної епохи (30-40-і роки ХХ століття), а й розмови про пошук жінкою щастя, пошук людиною себе. Відтак, авторка розкриває ще одну грань архетипу Жінки-Матері – проблему жіночого бажання, долі [6].

Архетип Матері у прозі Д. Гуменної реконструюється через міфологічні жіночі образи, а також через образи українок доби побудови радянського суспільства у 30-40-і роки ХХ століття. У кожному з аналізованих творів авторка утворює думку про перевагу матріархальної концепції суспільних стосунків над патріархальною.

Пропонована студія тільки пунктирно окреслила специфіку художнього змалювання архетипу Матері в доробку письменниці, а системна розмова на зазначену тему чекає свого дослідника.

Список використаних джерел:

1. Гуменна Д. Благослови, мати! / Докія Гуменна. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 1995. – 288 с.
2. Гуменна Д. Велике Цабе: казка-есеї / Докія Гуменна. – Нью-Йорк: Об-ня укр. письменників «Слово», 1952. – 156 с.
3. Гуменна Д. Золотий плуг/ Докія Гуменна. – Нью-Йорк: Об'єднання українських письменників «Слово», 1968. – 288 с.
4. Гуменна Д. Епізод з життя Європи Критської / Докія Гуменна. – Нью-Йорк : Слово, 1957. – 142 с.
5. Гуменна Д. Минуле пливе у прийдешнє/ Докія Гуменна. – Нью-Йорк: Видання Української вільної Академії Наук в США, 1978. – 384 с.
6. Гуменна Д. Мана: повість / Докія Гуменна. – Нью-Йорк: Укр.-амер. вид. т-во, 1952. – 97 с.

7. Гуменна Д. Небесний змії/ Докія Гуменна. – Нью-Йорк: Науково-дослідне товариство української термінології, 1982. – 263 с.
8. Гуменна Д. Родинний альбом / Докія Гуменна. – Нью-Йорк: Об'єднання українських письменників «Слово», 1971. – 348 с.
9. Костюк Г. На перехрестях життя та історії: до 70-річчя літ. діяльності Докії Гуменної / Григорій Костюк // Сучасність. – 1975. – Ч. 3, берез. – С. 52–71; Ч. 4, квіт. – С. 50–75.
10. Коломієць В.О. Проза Докії Гуменної (проблемно-тематичні та жанрово-стильові особливості): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / О.В. Коломієць; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2007. – 18 с.
11. Лаврусенко М.І. Праісторія в українській літературі: проблема кореляції наукового і художнього пізнання. Монографія/М.І. Лаврусенко. – Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2014. – 250 с.
12. Николук Т.В. Інтелектуальний інтертекст прози Докії Гуменної: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Т.В. Николук; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2009. – 19 с.
13. Пепа В. Повернення Докії Гуменної / Вадим Пепа / Гуменна Д. Дар Евдотеї. Іспит пам'яті. Кн. 1. Київські кручі; Кн. 2. Жар і крига. – К.: Дніпро, 2004. – С. 5–18.
14. Погрібний А. Повернення Докії Гуменної / Анатолій Погрібний // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Книга друга. – К.: Дніпро, 1993. – С. 444–452.
15. Сорока П. Докія Гуменна. Літературний портрет / Петро Сорока. – Тернопіль, 2003. – 495 с.
16. Юнг К.Г. Психологические аспекты архетипа матери / К.Г. Юнг // Бог и бессознательное. – М.: Олимп, 1998. – 447 с.

Мазур І.В.

студентка,

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ЗМІСТ КАЗКИ І. ФРАНКА «ЯК ЗВІРІ ПРАВУВАЛИСЯ З ЛЮДЬМИ»

Літературна творчість Івана Франка є об'єктом дослідження літературознавців уже більше століття. Останнім часом у поле зору літературознавців усе частіше потрапляють казки різних жанрових модифікацій, якими так багатий творчий доробок І. Франка.

Серед вагомих сучасних здобутків у цій галузі слід назвати статті Ю. Бондаренка, Л. Водяної, І. Гончар, З. Гузара, В. Гуменної, П. Іванишина, В. Комарницької, Н. Тихолоз та ін. І хоча предметом їхнього дослідження ставали різні аспекти творчості письменника, усі вони одностайні в думці про неабиякий талант і надзвичайну працьовитість Франка-казкаря.

Найновішим дослідженням у цій галузі є монографія доктора філологічних наук, професора Галини Сабат «Казки Івана Франка:

особливості поетики. «Коли ще звірі говорили» (2006 р.) [2]. Авторка є також упорядником та редактором повного зібрання казок письменника (2013 р.), у якому комплексно, системно й у хронологічному порядку представлена спадщина казкаря. Усі тексти творів подано за першодруками або за останніми прижиттєвими публікаціями автора [4, с. 4].

Чільне місце в літературній творчості Івана Франка серед казок різних жанрових модифікацій посідають казки про тварин. Г. Сабат зауважує, що «виконуючи роль “тіда”, письменник повів дітей у “тваринне царство”. Аудиторія найменших здобула цілісне уявлення про розмаїтий та багатоголосий тваринний світ» [4, с. 19].

Казки письменника мають чітке дидактичне спрямування, а відтак є підстави говорити про їх близькість із байкою та притчею. Цінність народних казок для Франка визначалася їх виховним спрямуванням. Митець вважав казки про тварин найдоступнішими для дітей молодшого шкільного віку, оскільки вони збуджують допитливість і впливають на формування дитячого світогляду. У передмові до збірки «Коли ще звірі говорили» казкаря зазначав: «Бажаючи вибрати для наших дітей книжечку щонайкращих казок різних часів і народів, я зупинився поперед усього на тих, де оповідається про самих звірів» [5, с. 74]. Збірка містить 20 казок із фольклорним сюжетом.

Казка «Як звірі правувалися з людьми» вважається першою науково-популярною казкою в українській літературі. Вперше вона була опублікована у Львові 1903 року в книзі «“Коли ще звірі говорили”. Казки для дітей. Оповів Іван Франко. Друге побільшене видання». Це вільна літературна переробка частини перської книги «Тугфат іквас уссафа», з перекладом якої Франко познайомився у книзі французького вченого Гарсена де Тассі. Галина Сабат із цього приводу пише: «Іван Франко не уніфікував і не канонізував іншомовні джерела. Його казки – не механічні копії, а результат глибокого пізнання оригіналу, творча переробка цінних витворів чужоземних культур, яка передбачає суб’єктивне нашарування поряд з об’єктивною основою» [4, с. 20].

Казка складається із п’яти розділів або глав. Вона написана для дітей середнього шкільного віку (10–15 років). Зважаючи на вікову категорію, у творі наявні відомості про світобудову, фауну, стосунки між людьми та тваринами, цитати зі Святого писма, міфи. Твір має традиційну фабулу, типову експозицією – міркування автора про первісних людей, приручення ними тварин, історичні умови, що впливають на подальший розвиток подій. Дійовими особами є люди, звірі й премудрий цар Соломон, який головував над усіма ними, розумів їхню мову, продукував рівні закони для усіх.

Сюжет твору фантастичний: тварини позиваються проти людей, щоб домогтися первісної свободи і незалежності від них. Вірним залишився лише Пес, який допомагав поневолювати звірів. На сторону людини згодом стали Свиня, Кіт і Кінь, яких інші тварини вважали відступниками.

Посланці від звірів звинувачували людину у тому, що вона підкорила собі вогонь, винайшла лук і стріли, за допомогою яких вбиває тварин вдень і

вночі, знущається над невільниками, вживає в їжу їхнє м'ясо, молоко, а після їх смерті використовує шкіру, роги тощо.

Людські посланці багато в чому погодилися зі звинуваченнями, проте знайшли аргументи і на свою користь. Зокрема те, що людина піклується про тварин-«невільників», лікує їх, годує. Спираючись на Святе письмо, вони стверджували, що неволя звірів задекларована Божою волею. Звірі не погоджувалися з доказами правоти людей і покликали свідчити мурах і бджіл, які мають досконалу систему державотворення, виховання потомства, будівництва житла тощо.

Цар Соломон вирішив справу між звірами і людьми про «першенство» на землі так: «Звірі мають підлягати чоловікові, а чоловік – звірам» [4, с. 531]. Щоб усі зрозуміли безглуздість суперечки, Мудрець познайомив присутніх із невидимим мікросвітом. Зауважив, що ворогів слід шукати серед бактерій і вірусів, які «кожної хвилини облягають, точать, заповнюють вас. Ваше тіло опирається їх напором, доки здорове, і здорове доти, доки знаходить у собі соки, що можуть пожирати, розтоплювати тих прибулуд. <...> Ви, велетні, падете жертвою тої незримої бульбашечки, яких мільйони, зложені на купу, таки ще незримі для вашого ока» [4, с. 532–533]. Від того часу звірі й люди перестали ворогувати і позиватися один проти одного. Таким чином, завершення казки не є фантастичним і носить наукове підґрунтя.

Підсумовуючим, варто зауважити, що казка «Як звірі правувалися з людьми» має велике пізнавальне значення. Вона вчить основам мікробіології, правознавства, світобудови, судочинства тощо. Автор намагається познайомити дітей зі складним науковим матеріалом, використовуючи форму розважальної казкової фантастики. Зважаючи на оригінальність дитячого мислення, Іван Франко намагався допомогти маленьким читачам зрозуміти життєві процеси, наблизитись до пізнання природи, розібратися у світі складних відносин між дорослими людьми.

Список використаних джерел:

1. Закревська Я. Казки Івана Франка : (мовно-художній аналіз) / Я. В. Закревська. – К. : Наук. думка, 1966. – 106 с.
2. Сабат Г. Казки Івана Франка : особливості поетики. «Коли ще звірі говорили» / Галина Сабат. – Дрогобич : Коло, 2006. – 364 с.
3. Франко І. Фарбований Лис / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. – Т. 20. Повісті та оповідання (1896–1900). – К., 1979. – С. 122–128.
4. Франко Іван. Казки. Повне зібрання / І. Франко ; упорядник, автор передмови і коментарів Галина Сабат. – Дрогобич : Коло. – 2013. – 668 с.
5. Франко І. Коли ще звірі говорили. Казки для дітей / І. Франко // Зібр. творів : У 50-ти томах. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 20. – С. 74–173.

Нечваль І.М.

студентка,

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

ОБРАЗИ-ДОМІНАНТИ В «МАЛОМУ КОБЗАРІ» Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Життя і творчість Т.Г. Шевченка є предметом дослідження багатьох істориків та літературознавців. Проте велика кількість публікацій не дає можливості вважати вичерпно дослідженим його літературно-мистецький, мовознавчий та громадянсько-побутовий феномен. Тарас Шевченко лишається загадковою постаттю, яка надихає науковців до нових пошуків. Силою свого слова поет зробив помітний внесок у розвиток української літератури.

Скільки існує поетична мова, стільки й намагаються дослідники збагнути феномен слова Великого Кобзаря, таїну перетворення звичайної лексеми на художній образ. Існують різні думки з цього приводу, та найбільш продуктивна з них та, що кожне слово у певному поетичному контексті набирає статусу художнього образу.

О. Потебня стверджував, що мова не знає слів, позбавлених елементу образності, особливо в поетичному контексті. Слово повинно бути найхарактернішим, здатним до організації образних структур поетичної мови. Він довів, що існують фактори, що впливають і обумовлюють народження, творення домінантних образів. У деяких умовах, у тому чи іншому історико-культурному контексті й так зване безобразне слово може перетворитися на значуще, стати домінантою. Цей процес перетворення О. Потебня пов'язував із накопиченням протягом століть змістом думки, з рівнем розвитку суспільства, із зростанням інтенсивності думки в процесі підвищення освіченості і культури.

Теоретичним стрижнем дослідження домінант є його думка про відсутність у мові слів, які б не мали у собі хоча б зернини образності. Іншими словами, безобразних слів не буває. Проте вчений допускав постійну взаємодію, певне балансування слів образних і безобразних.

Провідні домінанти беруть участь у формуванні ліричного сюжету окремого твору або циклу, сприяють утворенню цілісності тексту поезії, прояснюють настрої, вплив на характер композиції, утворення системи тропів, синтаксичних фігур. Враховується роль в процесі визначення домінантного образу та, навпаки, вплив домінанти на формування ритмомелодики. Найвні деякі домінантні образи, що впливають на стратегію тексту, його композицію, символіку з глибинним і неоднозначним змістом, який прояснюється лише у контексті. Деякі образи-домінанти мають філософське підґрунтя: це й життєвий доробок, і сама людина, особистість, і основа життя взагалі, це й душа, і тіло, духовне й тілесне.

Т. Шевченко одним із перших спромігся довести, що українці, їх література, культурні надбання варті уваги світової громадськості. І не останнє місце у цьому відводиться ролі слова, а також ролі естетичного феномену – образу-домінанту.

Домінуючими поетичними образами у Т. Шевченка є такі: думи вживаються у «Кобзарі» 87 разів, мати – 45, батько – 43, горе – 43, сонце – 38, дівчина – 31, голуб та голубка – 30, козаченько – 29, Дніпро – 27, поле – 27, калина – 27, соловейко – 25, рушник – 23, тополі – 21, Дунай – 19, серденько – 18, орел – 18, сирота – 17, ягнята – 15, зозуля – 12, небо – 11, степ – 11, верба – 10, сини – 9, явір – 9, квітка – 9, тінь – 8, чайка – 7, гай – 6, товариш – 5, колоски – 5, дорога – 4 та ін. Розглянемо окремі з них.

Мати для Тараса Григоровича – святий образ. Він оспівує, возвеличує «пренепорочную, святую» жінку-матір і дитя: «У нашім раї на землі / Нічого кращого немає, / Як тая мати молодая / З своїм дитяточком малим» [6, с. 272].

Українці завжди з пошаною ставилися до матері. І ці рядки звучать актуально і сьогодні, оскільки Т. Шевченко відображає в них моральні цінності нашого народу. Майбутнє свого пригнобленого народу поет не мислить без щастя матері й дитини. Ці дорогі йому образи приходили до нього в неспокійні тривожні сни, мучили розтерзану й зболену душу в холодному Петербурзі і в далеких казахських степах: «Присняться діточки мені, / Веселая присниться мати» [6, с. 340].

У поемі «Сова» бідна вдова-мати тяжко поневірялася в наймах, щоб її єдиний син ходив до школи: «І день, і ніч працювала, / Подушне платила, / Щоб і воно, / Вдовине, / До школи ходило» [6, с. 100]. Трагічно звучить фінал твору: «письменного і вродливого» вдовиного сина забрали в москалі, а нещасна мати збожеволіла від горя. Кріпацькі діти, якщо й навчалися, то, як правило, в дячків. Таке навчання пройшов і сам Т. Шевченко. У вірші «Доля» він із сумом згадував: «...Ти взяла / Мене, маленького, за руку / І в школу хлопця одвела / До п'яного дяка в науку» [6, с. 312].

Соловей, соловейко – важливий знак українського пейзажу, символ щасливого життя, провісник літа, тепла, іграшка. Частотність його вживання – 25 разів. Пригадаймо чудову картину ранку в сатиричній поемі «Сон»: «...світає, / Край неба палає; / Соловейко в темнім гаї / Сонце зустрічає» [6, с. 106].

У поемі «Тополя» ландшафти з вкрапленням образу соловейка слугують тлом для зустрічей головних героїв: «Защечебече соловейко / В лузі на калині, / Заспіває козаченько, / Ходя по долині. / Виспіває, поки вийде / Чорнобрива з хати; / А він її запитає: / «Чи не била мати?» / Стануть собі, обіймуться, – / Співа соловейко» [6, с. 47]. Далі емоції та тривоги молодої дівчини, що переживає розлуку з коханим, передаються на пейзажне тло: «Не щечебече соловейко / В лузі над водою, / Не співає чорнобрива, / Стоя під вербою...» [6, с. 47].

Соловей (у Т. Шевченка лише соловейко) символізує:

- сум: «Не щебече соловейко / В лузі над водою, / Не співає чорнобрива / Стоя під вербою» [6, с. 47]; «Нехай думка, як той ворон, / Літає та криче, / А серденько соловейком / Щебече та плаче [6, с. 42];

- самотність, утрата: «На калині одиноке / Гніздечко гойдає, / – А де ж дівся соловейко?» [6, с. 37];

- часовий проміжок у доби: «Соловейко в темнім гаї / Сонце зустрічає» [6, с. 106]; «Затихло все, тільки дівчата / Та соловейко не затих» [6, с. 181].

На думку Т. Шевченка, душа – це особистість вищого гатунку («душа щира», «душа жива»). У понятті «душа» нерозривно переплелися фізичні та духовні начала. Душа – самостійна як авторський двійник, і разом з тим є прикладом єднання суб'єктного «я», духовних начал. Душа – супутник серця, вони пульсують, живуть, страждають синхронно: «Тоді неси мою душу / Туди, де мій милий; / Червоною калиною постав на могилі» [6, с. 32]. У даній збірці частотність образу-домінанти душа – 9 разів.

Домінанта сон у Т. Шевченка набирає філософської суті, світоглядного спрямування: сон – лише уява, мана, не справжнє життя; сон – це проміжок між життям і смертю, а також ключовий образ, який формує численні види контрастів, створює такі протиставлення, як сон – життя, сон – смерть, сон – любов. Домінанта сприяє висвітленню душевного стану ліричного героя, прояснює нечіткість, коливання між дійсністю й сном: «Бог pomoже, / То й сон твій справдиться... [6, с. 316]. Через доміанту сон проглядає доля поета, його доба, його особистість. Вона єднає в собі всі стадії творення міфосвіту митця, його творчої манери в цілому: образ, метафора, символ, міф. Відчутною є роль доміанти у загальній ритмомелодиці творів поета. Домінуючі звуки беруть участь в алітераціях, асонансах (звуки с, н). Частотність образу-домінанти у збірці – 15 разів.

Дім є найважливішим місцем для кожної людини. У Т. Шевченка образ дому формує наскрізні метафори із значенням доля: «У високих у палатах / Увесь вік свій дівувати, / Недоля моя [6, с. 238]. Дім має й ширше трактування – це родина, Україна, край: / Старіюся в чужій хаті – Така моя доля! [6, с. 237]. Частотність образу-домінанти у збірці – 7 разів.

У поезиці Т. Шевченка доміанта кінь – це образ, який бере участь у творенні аури навколо ліричного «я», яке так само може бути доміантою: «Заревли великі дзвони, / Щоб сіддали хлопці коні» [6, с. 205]. Кінь і козак – неподільний образ. Маючи спільне підґрунтя, наскрізний образ у певних ситуаціях може призводити до розмитості сенсу, його невизначеності, особливо тоді, коли дискурс завершується трикрапкою. Подібна ситуація вимагає більш ґрунтового дослідження характеру рим. Частотність образу-домінанти кінь у збірці – 8 разів.

Доміантні образи сприяють композиційній завершеності творів Т. Шевченка, беруть участь в обрамленні строф і тексту в цілому, в анафоричних зачинах строф, рядків, у деяких випадках вказують на кульмінацію. Наскрізні образи-домінанти виступають в поезії як елементи поетичного висловлювання, можуть викликати у читача певні асоціації,

алюзії, вести у підтекст, впливати на творення ліричного сюжету, конкретизувати його, сприяти завершеності. Таким чином, образи-домінанти виконують ритмічну, естетичну, мнемотехнічну (допомагає запам'ятати вірш) та змістову функції, а також є складовою загального ритму творчості автора.

Список використаних джерел:

1. Бандура О. Теорія літератури в тезах, дефініціях, таблицях : навчальний довідник / О. Бандура, Г. Бандура. – К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с.
2. Боднар М. Тематичні обрії Шевченкової поезії / М. Боднар. – К. : Дивослово. – 2010. – № 3. – С. 15–19.
3. Краснова Л. М. Характер і функції образів-домінант у Т. Шевченка / Л. М. Краснова. – К. : Дивослово. – 1999. – № 3. – С. 2–3.
4. Руденко О. І. Вічний як народ / О. І. Руденко, Н. Б. Петренко. – К. : Либідь, 1998. – 272 с.
5. Шудря М. Нам треба голосу Тараса / М. Шудря. – К. : Дивослово. – 2002. – № 12. – С. 65.
6. Шевченко Т. Малий Кобзар : вибрані поезії для дітей / Т. Шевченко. – К. : Веселка, 1981. – 384 с.

Панасюк М.С.

студент;

Долінговська С.М.

старший викладач,

ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»

ДОТОРКАННЯ ДО КРАСИ ТРИВОЖНО-РАДІСНИМ СЛОВОМ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

У статті розкрито значення поезій Василя Симоненка, що увійшли в коло дитячого читання.

Сонячне, незабутнє ім'я Василя Симоненка сіятиме, привертатиме інтерес, увагу нових поколінь тривожно-радісним, чуйним, інколи бунтівливим сяйвом непотьмареної правди, непоганьбленої духовності.

Він найталановитіший виразник дум, сподівань, прагнень кожного; близький і зрозумілий минулому, сучасному і прийдешньому поколінням. Лірик і публіцист, сатирик і гуморист, прозаїк і критик. Його твори неможливо читати без глибокої поваги, хвилювання, здивування, захоплення. На мою думку, у педагогічних навчальних закладах вивчати творчість Василя Симоненка необхідно у тісній єдності розповіді про поета з аналізом художньої спадщини.

Василь Андрійович Симоненко народився у селі Біївці. Це невелике полтавське село, що єдиною зеленою вулицею біжить до Лубен, Полтави і Києва. На тій вулиці над Удаєм-рікою стоїть старенька селянська хата. З її вікон дивився у світ допитливими очима юний Василько.

«Свої Біівці я не проміняю і на швейцарські Альпи», – щиро зізнавався своїм друзям.

Усе своє життя Симоненко носив у душі образ рідного краю, ту грудочку землі, яка постійно стукотіла в грудях.

Темі любові до рідної землі присвячено багато поезій В. Симоненка. Серед них – вірш «Грудочка землі».

Щоб описати красу рідного краю, автор використав епітети «гомінливі трепетні ліси», метафору «дуби мовчали величаво».

Основою у формуванні почуття патріотизму ліричного героя була народна творчість. Автор використав градацію – «Назавжди, навіки», що посилює думку про те, що пісня має велику силу, здатну хвилювати серця. Рядки «З нею я ділити завжди буду радощі, турботи і жалі» говорять про те, що рідна земля для ліричного героя є такою ж близькою, як мама, батько, друзі, з якими можна поділитися найсокровеннішим.

В останній строфі висловлено головну думку поезії: «Бо у мене стукотить у грудях грудочка любимої землі». «Грудочка любимої землі» стала символом серця, наповненого любов'ю до Батьківщини.

У поезії «Я не бував» теж розкрито тему любові до Батьківщини. Ліричний герой ніколи не бував за кордоном. Про це автор говорить за допомогою епітетів «дальніми морями», «чужих доріг». Щасливим і вільним у ріднім краю йому допомагали зростати поля, які задумливо шептали свої пісні; ліси, які напували його здоров'ям. Це метафори. Любов до рідної землі ліричному героєві прищепила мати з раннього дитинства. Про це він говорить за допомогою фразеологічного звороту «Ходив, як кажуть, пішки під столом». В останній строфі – головна думка вірша: «Та вірю серцем щирим і гарячим: нема землі такої, як у нас».

Вірш написано п'ятистопним ямбом, використано перехресне римування, чергування жіночої та чоловічої рим.

Тема любові до рідної землі відображена і у вірші «Лебеді материнства». Ця поезія була написана у 1962 році, коли Василь Симоненко працював у газеті «Молодь Черкащини». Зазвичай автор не був задоволений власними творами, але не в цьому випадку. Згадує Микола Дашківський: «Прийшов я у редакцію раніше. Заглянув у відділ пропаганди: Вася сидів за своїм столом і щось писав. Обличчя його було чисте і схвильоване. Він підвів голову, привітався:

- Оце тільки-но закінчив вірша. Здається, вдався. Хочеш, прочитаю? Тоді слухай.

Мріють крилами з туману лебеді рожеві,

Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві...

Початок поезії нагадує колискову. Автор використовує постійні епітети «зорі сургучеві», «сивими очима», «материнська добра ласка», «тихі зорі». Наявні образи матері, дитини, казки, птахів. Позитивні образи (лебеді, зорі) прикликаються до колиски, а негативні (досада) відганяються. Риторичні

звертання «Припливайте до колиски, лебеді, як мрії», «Опустіться, тихі зорі», «біжи, досадо, не вертай до хати».

У сьомій, восьмій і дев'ятій строфах мати виступає як пророк, який розкажує, що чекає сина в майбутньому. Проте мама застерігає: можна в житті вибирати все, але «вибрати не можна тільки Батьківщину», «можна вибрати друга і по духу брата, та не можна матір рідну вибирати».

У важкі хвилини ліричного героя підтримають «Очі материнські і білява хата», «верби і тополі». «Очі материнські» – це синекдоха, «верби і тополі» – символи України. Отож, образ матері поступово переростає в образ України.

Як неспростовна істина звучать рядки «Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину». Ці рядки і є ідеєю поезії.

У цій поезії поєднано ніжність колискової з мудрістю і духовною висотою народної філософії. Це гімн незрадливій материнській любові і синівській вірності Вітчизні.

У кожному слові – любов. У ній немає ні пропагандистського нальоту, ні сухого патріотизму. Усе від серця. Мабуть, саме тому композитор Анатолій Пашкевич написав музику на слова вірша «Лебеді материнства».

Зростав Василь Андрійович Симоненко без батька, який залишив сім'ю. «В мене була лиш мати. Та був іще сивий дід. – Нікому не мовив «тату». І вірив, що так і слід.» А так хотілося, щоб був тато... Саме про це і розповідає автобіографічна поезія «Кривда».

Автор відніс цей вірш до жанру новели, тому що тут розповідається про один випадок з життя головного героя і розповідь має несподіваний фінал.

Івась росте, як і інші діти, має такі ж захоплення: «Любить босим прогоготіти по ранковій, колючій росі. Любить квіти на луках рвати, майструвати лука в лозі, По городу галопом промчати На обуреній, гнівній козі».

Та хлопчик має мрію. Про це говориться за допомогою метафори «Але в грудях жаринка стука». Ці слова говорять, що мрія хлопчика в серці і вона дуже пекуча. Автор не вживає слова «мрія» чи «бажання», а говорить про них за допомогою епітета: «Є в Івася завітне одно – хоче він, щоб узяв за руку і повів його тато в кіно».

Тому зрозуміло, чому Івась так зрадив новині сусіда про батька.

Нетерпіння зустрічі з татом автор передає за допомогою порівнянь: «Біг Івасик, немов на свято І вибрикував, як лоша»; метафори «І, напевне, була у п'ятах пелюсткова його душа». Епітет «пелюсткова» досить точно показує ніжність, трепетність, легкоранимість дитячої душі.

Психологічний портрет ображеного хлопчика автор передає за допомогою порівняння «мов уперше вступив у гидь», метафори «з оченят витирав блакить». А вночі Івась, тихий і спокійний хлопчик, побив сусідові шибку. Симоненко впевнений, що це єдина кара тим, хто так жартує, бо такі люди не здатні розуміти чужі болі і співчувати. Дотепи сусіда називає «дотепи в іржі», бо так як іржа руйнує метал, так і злі жарти руйнують душу дитини.

Першим другом і наставником Василя став його дід – Федір Трохимович. Він був дуже розумною людиною: самотужки вивчив грамоту, багато читав, а маленькому Васі дід розповідав давню-прадавню історію.

У новелі Симоненка «Дума про діда» є такі слова: «Безсмертячко ти моє кирпате», – шепотів дід, коли я засинав під музику його слів. То були дуже гарні слова, бо поганих дід не говорив мені».

Дід Федір дуже любив свого онука і намагався замінити йому батька, тому смерть діда глибоко вразила хлопчика.

У вірші «Дід умер» автор говорить «От і все. Поховали старезного діда...», «От і все. Поховали хорошу людину».

Не відчувається ніякого надриву, це слова людини, яка глибоко переживає і якій важко усвідомити, що поряд більше не буде найдорожчого і найближчого. Про душевний біль ліричного героя говорять рядки «Біль у душу мою закрадається вужем, відчай груди мені розпанахує, рве».

Щоб полегшити страждання від втрати, люди втішають себе, що не можна ось так просто піти з життя. Ліричний герой готовий «повірити в царство небесне». Розповідаючи про діда, автор використовує епітети «безіменні, святі, незрівнянно чудесні, горді діти землі, вірні діти труда».

Автор упевнений, що дід «увесь не умре», бо «Його думи нехитрі додумають внуки, і з очей ще віки пломенітимуть в них його пристрасть і гнів, його радощі й муки, що, вмираючи, він передав для живих».

Василь Симоненко належав до когорти «шістдесятників» – митців, які не боялися говорити правду, не хилили голови, не корилися владі. Їх називали відступниками і запродавцями, їх твори не друкували, забороняли, а самих поетів відправляли до психушок і концтаборів.

Чесний і чистий, він нагадує велику рибу, яка радісно вискочила з води, вхопила ковток свіжого повітря, сп'яніла від кисню свободи, затріпотіла на березі довіри і затихла.

Вітер часу не остудив Симоненкових поезій, вогнем душі жевріють вони й сьогодні, як і тоді, коли вперше так жагуче й неповторно вибухнули у світ.

Список використаних джерел:

1. Симоненко В. У твоєму імені живу. – К.: Веселка, 1994.
2. Соя Б. Вивчення творчості Василя Симоненка в школі. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003.

Семків Н.Д.

учитель,

Богородчанська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 1

Івано-Франківської області

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ШКІЛЬНОЇ ПРОЗИ І. ВІЛЬДЕ (НА ПРИКЛАДІ ТРИЛОГІЇ «МЕТЕЛИКИ НА ШПИЛЬКАХ»)

У 30-х роках ХХ століття «в західноукраїнському літературному розвої наступив благодатний період для експериментів і пошуків, торування нових шляхів» [1]. «Літературний образ жінки ХІХ століття – «покритки», «бурлачки», «повії», що були квінтесенцією горя, нещастя й немочі, відступив перед «царівною» і «одержимою» духом. В українській літературі ... прозвучав інтелігентний жіночий голос...» [2, с. 25]. Однією з таких письменниць стала Ірина Вільде. Зі сторінок її трилогії «Метелики на шпильках» постає об'єктивна картина суспільно-політичного й громадсько-культурного життя Буковини першої половини ХХ століття, затьмареного інтенсивною румунізацією й насильною денаціоналізацією українців. Р. Горак підкреслював: «Буковина і Чернівці – це окремих розділ у житті Ірини Вільде, її велика любов, батьківщина і великий біль» [3].

Коротко подамо інформацію про стан освіти на буковинських землях в означений період. Як відомо, тут проживали різні етнічні групи (українці, румуни, німці, євреї, вірмени, угорці, поляки), які прагнули зберегти свої національні особливості й культуру. До 1918 р. в питаннях україномовної освіти австро-угорський уряд проявляв певну політичну толерантність, однак вона була грубо перекреслена шовіністичними настроями румунської влади (1918-1939 рр.). Про подальшу долю таких закладів читаємо: «На дошці ... чорним по білому написано, що українську жіночу гімназію ліквідовано!» [4, с. 319 – тут і далі при цитуванні трилогії «Метелики на шпильках» вказуємо тільки сторінку – авт.]. С. Сірополко наводить дані, що «у 1927 р. всі українські школи були вже зрумуновані... Українську мову не тільки виключено як предмет, а навіть заборонено користуватися нею для пояснень при навчанні українських дітей» [5]. Т. Прохасько у сьомій лекції курсу «Історія літератури в авторах і текстах» подає такий промовистий факт: Румунія була єдиною державою з числа тих, які володіли якимись частинами України, де функціонувало міністерство румунізації [6]. Отже, повістеву трилогію Ірини Вільде можна вважати унікальним художнім документом окупаційної епохи.

Саме соціально-історичний пласт є найпотужнішим у трилогії «Метелики на шпильках». Більша частина оповіді присвячена Чернівцям: місто змальоване як «двобій між Сходом і Заходом ... на цім клаптику землі», як «шалена конкуренція ... Парижа і Стамбула» [с. 333].

З трилогії дізнаємося подробиці міжетнічних взаємин українців, румунів, німців, циган. Представників етносів можна погрупувати, розділивши

викладачів гімназії – носіїв етноциду й лінгвоциду – та Дарчиних приятелів-однокласників [7]. Принагідно зазначимо, що такий тип відносин є об'єктом уваги імагології – галузі літературної компаративістики, котра вивчає образи інших етнокультур у національній літературі [8].

Ірина Вільде пише про національну дискримінацію й пригноблення українців: заборонено вивчення національної історії, запроваджено обов'язкове викладання румунською всіх предметів (навіть фізичного виховання), офіційно встановлено чужі для українців свята. «... мені краще було б викладати по-українськи, але не дамо собі ради і тільки!» – так завуальовано подає початок румунізації вчитель історії [с. 169]. Під час навчання героїня ідентифікує себе як національно свідому особистість [9]. Майбутній візит міністра, якого мали вітати гімназисти, став вибухом національної свідомості: «... мусимо показати румунам, що ми їх не хочемо, не любимо і ніколи... не будемо любити їх, як панів на Буковині!» [с. 273].

О. Баган акцентує: «... модернізм не обов'язково мусить відчужувати людину від національної традиції. Навпаки, і галицька письменниця, і ряд інших українських модерністів поєднали естетичні пошуки з духовно-національною проблематикою» [10].

Р. Горак визначає стиль авторки як симбіоз імпресіонізму («Ще ніхто не вніс у новітню літературу стільки світла, повітря, відчуття простору, як вона») та реалізму («... створювалось враження, що події крутяться довкола тебе і сам береш у них участь» [3]). Імпресіоністичні враження, якими щедро наділяло героїню чернівецьке життя, втілені у пейзажах: «дні при кінці жовтня... ніби ... покидали ... осінні плащі і проходжуються тільки в літніх, з розстібнутим коміром сорочках» [с. 192]; «безшелесно злітають з висот білі конфетті і, ледве торкнувшись крильцями землі, гинуть в калюжах» [с. 208]; «... промите небо таке синє і прозоре, що ... можна бачити стопи янголиків у танці» [с. 315]. Згодом зустрічаємо урбаністичні деталі: «Вгорі за ґратами електричних дротів і антен крешуть іскри зорі. Від дальніх зір невидними хвилями спливає неспокій на землю і очманює людей. Вулиця змійковато міниться східними, крикливими кольорами» [с. 333].

У трилогії домінує психологічне начало, втілене як справжній калейдоскоп відчуттів героїні: спочатку це наївні міркування про власну непривабливість через веснянки, переживання через відсутність слуху, самоіронія з приводу буквального сприйняття життєвих істин; згодом – панорама спогадів, глибокий самоаналіз («виплекала ... рідку людську прикмету: дивитись на себе очима особи незаінтересованої» [с. 348]); емоційний колапс у гімназії («страх набирає якогось фосфоричного блиску, з'являється ще звідкись ... така далека її вдачі замкнутість у собі» [с. 301]), де спізнала і розчарування, і власну меншовартість («відчула погорду до себе, до села і того сентименту, який дало їй село» [с. 127]); перше, на жаль, нерозділене кохання («Тільки він і вона, тільки їх двоє ... пам'ятатимуть ... кожний захід сонця, кожне слово, кожне ... зітхнення» [с. 117]).

Як бачимо, Ірина Вільде втілила «потужну тенденцію до психологічного реалізму в українській літературі післяреволюційної доби... власне, психологічного нюансу» [с. 10]. Таку емоційно наснажену манеру О. Баган називає «своєрідним неосентименталізмом» [с. 11]; кажучи устами авторки, то «є хвилювання душі, що їх можна б порівняти до поцілунку: вони солодкі тільки тоді, коли про них світ не знає» [с. 354].

Вбачаючи стильову схожість між О. Кобилянською й І. Вільде, дослідники ведуть мову про романтичний струмись у їх доробку, хоча сама письменниця іронізує: «Повоєнна людина навчилась обходитись без гроша, без вигоди, без ... забезпечення, але тяжко їй обійтись без романтики» [с. 334].

Ще один аспект трилогії – феміністичний. В. Агєєва оцінює трилогію «як історію переходу від пасивного жіночого існування під опікою всемогутнього Батька до самостійного незалежного життя, в якому треба самим розпоряджатися власною долею» [11, с. 8]. Має рацію Н. Євстаф'євич: «Головна героїня ... розгублена і самотня інфантильна дитина. Ще вчора вона була центром існування для своєї сім'ї, свого оточення, зрештою, «великою панною» у власному внутрішньому світі» [12]. Однак вважати домінантною рисою героїні самотність, на нашу думку, дещо перебільшено. Схиляємося до точки зору І. Кость [13], котра обирає центром своїх досліджень емоцію радості в ідіюстилі письменниці.

Називаючи трилогію «сагою про щоденне життя молоді інтелігенції» [6], Т. Прохасько вбачає у творчості Ірини Вільде феномен напівхудожньої, напівпубліцистичної, напівжурналістської, напівбелетристичної, напівесеїстичної прози, а стиль викладу називає «репортажним».

Насамкінець подамо власну версію жанру повістєвої трилогії: тут, на нашу думку, переплітаються ознаки родинно-побутового, соціально-психологічного твору, що в переважній частині побудований як хроніка. Текст, безперечно, реалістичний з погляду змісту, однак модерний у плані форми.

Список використаних джерел:

1. Мафтин Н. «Щоб запалити любов до Всесвіту...» Рання проза Ірини Вільде. – Режим доступу: dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/.../11164/06-Maftyn.pdf?....
2. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К.: Либідь, 1997. – 360 с.
3. Горак Р. Таємниці Ірини Вільде / Жовтень, 1995. – № 7. – Режим доступу: <http://divczata.org/articles/rgorak-taemnitzi-irini-vilde.html>.
4. Баган О. Коли серце, як на долоні (кілька штрихів до ранньої творчості Ірини Вільде) // Вільде Ірина. Метелики на шпильках. Б'є восьма. Повнолітні діти: Повісті. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2007. – 488 с.
5. Сірополко С. Народна освіта на українських землях і в колоніях. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/cultur/cult06.htm>.
6. Прохасько Т. Історія літератури в авторах і текстах. Курс лекцій. – Режим доступу: http://betv.com.ua/projects/culturalproject/kulturny_project_7/
7. Мацибок-Стародуб Н. Особливості комунікації державних і недержавних етносів у ранній прозі Ірини Вільде. – Режим доступу: philology.knu.ua/files/library/lit_st/39-2/21.pdf.

8. Євстаф'євич Н. Імагологічні особливості прози Ірини Вільде (на матеріалі повістєвої трилогії «Повнолітні діти») / Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки. Вип. 4-8, 2011. – Режим доступу: <http://litzbirnyk.com.ua/vipusk-4-8-2011>.

9. Кремін'я Т. Історіософська концепція ранньої творчості Ірини Вільде. – Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=17264>

10. Ірина Вільде: знана і незнана / «Галицька зоря». – Дрогобич.– № 1.– 2007. – Режим доступу: <http://www.vidrodzhenia.org.ua/vilde.htm>

11. Агеєва В. Жіночий простір / Магістеріум. Вип. 8, Літературознавчі студії / НУ «Києво-Могилянська академія». – К.: Stylos, 2002. – Режим доступу: http://elib.ukma.edu.ua/Mahisterium/MAG_ISSUE8_2002_literaturozn/01_ageeva_vp.pdf

12. Євстаф'євич Н. Дитина. Місто. Самотність (на основі трилогії Ірини Вільде «Метелики на шпильках»). – Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=25648>.

13. Кость І. Мовна репрезентація емоції радості (на матеріалі трилогії Ірини Вільде «Метелики на шпильках»). – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/go/article/viewFile/2313/2302>.

Сенета М.І.

аспірант,

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ВАСИЛЬ БАРКА – ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ ДІАСПОРИ

Шевченкознавство української діаспори розвивалося у складних економічних умовах, ідеологічного тиску з боку радянської влади. Було величезне, навіть фанатичне, бажання працювати для рідної України, перебуваючи далеко за межами материкової Батьківщини. «Лише тверда віра в майбутнє української науки, бажання організувати інституційні умови для її розвитку у вільному світі, а з іншого боку – усвідомлення своєї причетності до великої справи подальшого творення української модерної нації, якій були необхідні всі форми існування – від економічно-господарських до культурно наукових, [...], по суті, – явочне творення української держави – це той визначний подвиг наших попередників, який ми маємо завжди пам'ятати» [7, с. 329], – так влучно передає ситуацію в діаспорі відомий літературознавець О. Федорук.

Одним з українських митців і вчених був В. Барка. На становлення естетичних принципів майбутнього письменника позначився вплив Т. Шевченка. Зацікавлення творчістю Кобзаря особливо посилювалось в еміграції, де постать поета була консолідуючим чинником української нацменшини, «одвічним джерелом оновлення українського духу» [6, с. 36]. Шевченкознавчий здобуток В. Барки складає монографія «Правда Кобзаря» (1961). Видана до вшанування 100-ліття смерті з дня поета, праця стала однією з тих, що представляли Т. Шевченка як українського генія, вірного

християнина, національного етика, поета-пророка народу. З таким розумінням творчості поета дослідник виразно вписався в когорту шевченкознавців діаспори.

Схожу ідейну організацію простежуємо у низці інших еміграційних досліджень про поета. В першу чергу варто згадати 4-томне видання «Кобзаря» Т. Шевченка (Вінніпег, 1952-1954) за ред. Л. Білецького, де автор послідовно виводить образ Т. Шевченка як національного поета, християнина. Д. Бучинський у праці «Християнсько-філософська думка Тараса Г. Шевченка» (Мадрид-Лондон, 1962) чітко відносить постать Кобзаря до когорти християнських філософів. У праці **«Релігійність Тараса Шевченка»** (Вінніпег, 1964) митрополит Іларіон на прикладах із творів поета інтерпретує його творчість як глибоко релігійну, сповнену глибокої духовності. Вагомою є розвідка Т. Пасічника «Псалми Давидові: їх значення у збірці Тараса Шевченка «Три літа» (Ірвінгтон, 1969). Із останніх варто згадати роботу І. Стуса «Релігійні мотиви у творчості Тараса Шевченка» (Едмонтон-Альберта, 1989). Ці автори з різних методологічних і світоглядних позицій наголошували на тісному поєднанні в поезії Т. Шевченка двох мотивів – християнського і національного. Очевидно, що праця В. Барки органічно доповнювала шевченкознавчий дискурс в еміграції.

Єдина шевченкознавча розвідка літературознавця «Правда Кобзаря» (1961) дає підстави назвати дослідника одним з найглибших дослідників творчості Т. Шевченка. За словами Я. Поліщука, В. Барка «звертається до найглибших, наймасштабніших проблем Шевченка» [3, с. 298] і представляє нам Кобзаря як поета «просвітлених християнських почуттів, високого благородства духа, всепрощення, віри й надії» [3, с. 301]. Праця В. Барки знаменувала собою значний поступ у розкритті поетичного генія, християнської сутності Т. Шевченка, що особливо важливо в умовах діаспори, де поет постає одним з найважливіших чинників національної тотожності, адже «постать Кобзаря об'єднувала навколо себе українських емігрантів» [5, с. 52].

Варто відзначити дискусійний, навіть полемічний характер дослідження В. Барки, звертаючи увагу на часті покликання автора на академічну «Літературну газету». Автор буквально на кожній сторінці наводить контраргумент щодо спростування атеїстичних поглядів поета. Можна сказати, що праця побудована як одна велика відповідь-заперечення. Стиль розвідки емоційний, позначений злободенністю, актуальністю і палким бажанням літературознавця донести Шевченкове розуміння правди – проповідування Божої істини, християнських чеснот прощення, милосердя. Для Т. Шевченка правда була даром Божим, що сходить від Христа через щирю людську молитву [1, с. 177]. Правди Божі є непорушні і їх треба дотримуватися для нормального християнського життя і лише згідно зі Святим Письмом слід жити і будувати стосунки у суспільстві. Правда має виразно особистісний вимір і загальнонаціональний.

Для В. Барки релігійність, духовнотворчість поезії Кобзаря є неспростовним фактом. На переконання літературознавця, виразний християнський світогляд Т. Шевченка такий очевидний, що «тільки навмисні сліпці не можуть побачити поетової побожності, справжньої і щирої, в цілому «Кобзарі» і зокрема в творах з візією Царства Божого» [1, с. 24]. Таку думку підтверджує Я. Поліщук, узагальнюючи, що «весь «Кобзар» – то, власне, втаємничена розмова із Богом. Тільки засліплений найпримітивнішими пропагандистськими догмами не помітить, що поет постійно апелює до Бога» [3, с. 307]. Літературознавець різними способами намагається підкреслити духовність поезії Т. Шевченка. Зокрема, дослідник просто перелічує назви творів, у яких вже сама назва свідчить про християнську спрямованість. Інколи В. Барка вдається до аналізу конкретних творів («Неофіти», «Марія»), щоб текстово засвідчити помилковість тлумачення релігійних поглядів поета. Зокрема, автор пише, що у поемі «Неофіти» відображено глибоку віру поета і відображено «шлях освячення сердець через самопожертву в вірі» [1, с. 210].

Дослідник вважає, що найбільше поета спотворено у його духовному вимірі. Тут же він вказує, що поезія і віра поета тісно між собою пов'язані: найкраще віра Т. Шевченка виявилася не в якомусь окремому вірші, а в цілому «Кобзарі», що є глибинним виявом віри. Основним джерелом його поезії є Біблія і саме вона надихає його на створення все нових і нових творів. «Цей зв'язок відкриває вищу реальність в поезії «Кобзаря»: особистий і особливий світ творчості, який належить тільки самому авторові, складаючи його власне розкриття частини дійсної невідомості, що існує над реальністю видимою» [1, с. 198].

Цілком справедливо зазначає автор, що «через весь «Кобзар» переходить релігійно-поетичний культ слова, створившись, як від свого джерела, від славетного почину Євангелії Іоана: «В початку було Слово...» [1, с. 217]. Християнські інтенції творчості поета впливають з глибокого розуміння і пережиття цих слів. Літературознавець наголошує на біблійному розумінні слова, яке поет проніс через усе життя. В останньому вірші «Чи не покинуть нам, небого...» у поета переважає мотив «просвітлення і тихости, чистоти почування і любови» [1, с. 219], що є виразними християнськими чеснотами. Дослідник навіть доходить до важливого висновку – ключем до світогляду поета є вірші, написані на мотиви Псалтиря [1, с. 205]. Таке розуміння ролі поезії цілком узгоджується з христологічною інтепретацією, яка пропонує «витлумачення явищ та закономірностей буття крізь призму християнства» [2, с. 181].

Отже, дослідження В. Барки «Правда Кобзаря» (1961) розкриває християнську сутність поезії Т. Шевченка. Духовнотворча спрямованість поезії є очевидною для літературознавця. Дискусійний характер праці виявляється через заперечення гострих висловів на сторінках «Літературної газети» про заперечення релігійності поета. Праця В. Барка стала органічним доповненням шевченкознавчих розвідок у діаспорі, що представили Кобзаря насамперед як глибокого українського поета-мислителя, поета-пророка

рідного народу. Таке розуміння творчості поета у літературознавчій практиці вдалося виявити завдяки потенціалу христологічної інтерпретації [4], яка органічно впливає з духовності нашого народу, коли «релігійність визнається як одна з невід'ємних частин його буття, як домінуюча складова нашої ментальності» [4, с. 287]. Для літературознавця важливо акцентувати на глибокому християнському світогляді поета, наголосити на джерелах світобачення. Для цього дослідник не вдається до детального аналізу кожного твору. В. Барка задає основний тон творчості поета, виділяє головні мотиви, з'ясовує тісну пов'язаність, навіть нероздільність, національного та християнського первнів у «Кобзарі». Отже, інтерпретація поезії Т. Шевченка крізь призму христології є природньою і цілком закономірною, органічно впливає зі світоглядних орієнтирів Т. Шевченка. Тому «витлумачення художніх феноменів крізь призму християнської духовності» [2, с. 269] є іманентною для творчого генія Кобзаря, що й продемонстрував дослідник В. Барка.

Список використаних джерел:

1. Барка В. Правда Кобзаря / В. Барка. – Нью-Йорк: Вид-во «ПРОЛОГ», 1961. – 283 с.
2. Іванишин П. Національно-екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти): Моногр. / П. В. Іванишин; Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – Дрогобич: Вид. фірма «Відродж.», 2005. – 308 с.
3. Поліщук Я. Від правди до істини / Я. Поліщук // Барка В. Правда Кобзаря. – Рівне, 2002. – С. 295-319.
4. Сенета М. Христологічна інтерпретація: актуальність, основні теоретичні засади / М. Сенета // Наукові записки. – Випуск 148. – Серія: Філологічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – С. 286-298.
5. Сенета М. Феномен виникнення і особливості розвитку діаспорного шевченкознавства / М. Сенета // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – 2016. – Вип. 41. – С. 50-57.
6. Супронюк О. Еміграційне шевченкознавство ХХ ст. (за матеріалами відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) [Текст] / О. Супронюк // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 4 (222). – С. 35-42. – Бібліогр. в кінці ст.
7. Федорук О. Шевченкознавство в УВАН [Текст] / О. Федорук // Хроніка 2000. Український культурологічний альманах. – 2011. – Вип. 3 (85): Зарубіжне шевченкознавство: Частина 1. – С. 326–353.

Стоцька І.В.

аспірант,

Інститут української філології та літературної творчості

імені Андрія Малишка

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ОМОНІМІЇ У ВОКАЛЬНІЙ ЛЕКСИЦІ

Вокальна лексика як термінологічна система утворює синонімічні та антонімічні пари, явище полісемії та омонімії.

Лексико-семантичну систему вокальної термінології характеризують **омоніми**. В сучасній науці про мову загальноприйнятим є те, що омонімія – абсолютна універсалія. Наявність омонімів в мові є обов'язковою і закономірною, зумовленою як фізіологічно, так і самою природою мови як системи. Ю. С. Маслов, досліджуючи проблему подачі омонімів у словниках, відмітив, що саме у широкому розповсюдженні омонімії і закладена одна з найважливіших відмінностей будь-якої мови, що складалася стихійно протягом віків і тисячоліть від семантичних систем, створених людиною [5]. Омоніми – це слова, які збігаються за своїм звучанням, але мають різні значення. У музиці поширені повні омоніми – це слова, «які однакові звуковим складом у всіх граматичних формах. Такі слова також називають абсолютними омонімами» [6, с. 170-171]. На думку А. В. Суперанської, омонімія є менш понятійним явищем, ніж полісемія та синонімія, і присутня як в загальній, так і в спеціальній лексиці [10, с. 45]. Однією з найпоширеніших причин виникнення омонімії вважають розмежування двох або декількох значень багатозначного слова, що часто обумовлює нечіткість межі між полісемією та омонімією. Іншими причинами виникнення омонімії є запозичення термінів з різних джерел, а також зміна слів, які раніше звучали однаково (їх конвергенція). На загальну думку, омонімія може бути наслідком і метафори [10, с. 45]. Омоніми, утворені в результаті розмежування полісемії, В. В. Левицький називає гомогенними, а такі, що не зв'язані етимологічно – гетерогенними [4, с. 185]. Основна характерна особливість омонімів полягає в тому, що мовні феномени актуалізуються у різних семантичних полях, і це унеможлиблює їх зіткнення в подібних контекстах, а отже омоніми не перешкоджають професійному спілкуванню та правильному розумінню тексту [10, с. 46].

На основі розщеплення значень полісемантів у термінології виникають омоніми. Визначити межу між полісемією та омонімією досить складно. Проблемі розмежування явищ полісемії й омонімії присвячено наукові роботи: Р. І. Болтянської, Л. А. Булаховський, В. В. Виноградова, Ю. Н. Ковалик, Л. Ліпко та інших.

Як зазначав Л. А. Булаховський: «абсолютної межі між багатозначністю й омонімією слів немає, оскільки й багатозначні за своїм походженням слова з плином часу фактично, з утратою мовцями чуття колишнього зв'язку значень,

можуть перетворюватися для нас в омоніми» [2, с. 48]. Зовні явище полісемії подібне до лексичної омонімії, але це лише зовнішнє враження. Дослідники переконують, що двоє і більше номінативних значень можуть об'єднуватися в одному слові лише в тому разі, якщо одне або двоє з них є похідними від основного. Якщо ж такого зв'язку між значеннями немає, то ми маємо справу вже з двома омонімами [9, с. 13]. Г. Мукан зазначила, щоб визначити межу між полісемією та омонімією, треба розглядати зовнішні й внутрішні ознаки в нерозривній єдності, брати до уваги наявність чи відсутність внутрішнього значеннєвого зв'язку між семантикою співзвучних слів, і лише при втраті мотивування спільної ознаки в семантичній структурі слів уважати їх омонімами [8, с. 35].

На принципову відмінність між значеннями полісемічного і омонімічного слова звертає увагу О. Ахманова. Полісемія, на її думку, – це тотожність слова за наявності в нього двох або більшої кількості виразно відмінних значень, які мають зв'язок з прямим номінативним значенням, а омонімія – це зовнішній збіг за звуковою оболонкою двох і більше слів [1, с. 104].

На наш погляд, головний критерій розрізнення омонімів «ґрунтується на відсутності спільних сем у значеннях однакових за планом вираження термінів і загальнонавчаних слів, термінів однієї чи кількох споріднених або неспоріднених галузей знань та діяльності людини» [7, с. 187 Михайлова].

У лінгвістиці взагалі і термінознавстві зокрема, виділяють внутрішньогалузеву, або внутрішньонаукову та міжгалузеву омонімію. Щодо внутрішньогалузевої омонімії, то це явище, порівняно з іншими видами омонімії, представлено обмежено. Міжгалузєва омонімія представлена небагатьма термінами, наприклад, *доля* (I – частина розміру музичного такту; II – у старій російській системі мір – одиниця маси; III – перебіг подій, збіг обставин, напрям життєвого шляху, що ніби не залежить від бажання, волі людини [3, с. 237]), *ліга* (I – знак у вигляді дуги над нотами, який означає: а) що треба грати зв'язно, не відриваючи однієї ноти від іншої (легато); б) подовження звука при об'єднанні цим знаком суміжних нот однієї висоти. У вокальній музиці пов'язує звуки, що виконуються на один склад тексту; II – об'єднання окремих осіб, організацій, держав; асоціація [3, с. 489]), *такт* (I – метрична музична одиниця – кожна з рівних за тривалістю частин, на які поділяється музичний твір за кількістю ритмічних наголосів у ньому; II – почуття міри, що підказує правильне розуміння або оцінку явищ дійсності [3, с. 1229]).

Отже, омонімія є менш вираженим явищем порівняно з полісемією. Вона виникає з розмежування кількох значень багатозначного слова, що призводить до нечіткої межі між полісемією та омонімією.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии: / О. С. Ахманова. – М.: Просвещение, 1957. – 362 с.
2. Булаховский Л. А. Введение в языкознание : уч. пособ. для гос. ун-тов и пед. ин-тов / Л. А. Булаховский. – М.: Учпедгиз, 1953. – Ч. 2. – 178 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003 – 1440 с.
4. Левицький В. В. Семасіологія / В. В. Левицький. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 512 с.
5. Маслов Ю.С. Введение в языкознание: Учебник для филологических специальностей вузов / Ю. С. Маслов – М.: Высш. шк., 1987. – 272 с.
6. Мацько Л. І. Українська мова : сучас. довід. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко – Х., 2012. – С. 170–171.
7. Михайлова Т. В. Омонімія в українській науково-технічній термінології / Т. В. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : Зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. VI. – С. 185–189.
8. Муқан Г. М. Багатозначність і омонімія / Г. М. Муқан // Українська мова і література в школі. – 1970. – № 8. – С. 30–36.
9. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания : учеб. пособ. / Ю. С. Степанов. – М.: Просвещение, 1975. – 271 с.
10. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская., Н. В. Васильева. – изд. 5-е, стереотипное. – М.: “Либроком”, 2009. – 248 с.

Талько О.Б.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет*

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗИ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ

Творчість Мирослава Дочинця є знаковим явищем у сучасній українській літературі, вона засвідчує дієву значущість справжнього мистецтва, утверджує вічні життєві істини, вчить жити і виживати за різних обставин. Щирі, захоплені відгуки читачів, серед яких авторитетні письменники, професійні рецензенти-літературознавці і люди далеких від мистецтва слова професій, спонукають до детального аналізу цього феномену.

Проза Дочинця за жанровими ознаками є доволі різноманітною – це афоризми («Дами і Адами», «Аукціон зубочисток»), публіцистика («Душа Мукачева»), новели, мініатюри, етюди (збірки «Гірчичне зерно», «Хліб і шоколад», «Місячна роса», «Руки і душа» та ін.), есе («Булава і серце», «Світильник слова»), художні нариси («Дорога в небо – до людей» «Курси крою і життя» та ін.), повість («Оскал Собаки»), повість для дітей («Бранець чорного лісу»), оповідання («Він і вона»), книга духовних настанов «Многії літа. Благії літа», романи («Лис у винограднику», «Вічник. Сповідь на перевалі духу», «Криничар», «Горянин. Води Господніх русел», «Світован. Штудії під небесним шатром»). Та жанровою домінантою як малих прозових форм, так і романів є новела.

З літературознавчого погляду цілком закономірно, що назви композиційних фрагментів новелістичного роману «Лис у винограднику» асимілюються з назвами малого жанру, зібраними у книжці М.Дочинця «Хліб

і шоколад». Різняться вони хіба що тим, що у збірці новели виступають самодостатніми витворами (етюдами, образками, ескізами), а в романі це своєрідні його розділи, відносно рівнозначні і художньо рівноцінні. У них – і захоплююча харизма жанру, і філософська афористичність, і художня самоцінність.

Стуленими щільниками новел стають й інші романи майстра: «Вічник. Сповідь на перевалі духу», «Криничар», «Горянин. Води Господніх русел», «Світован. Штудії під небесним шатром».

Стислість, лаконізм, неймовірна метафоричність, що характерні для жанру новели, у Дочинця призводять до акумуляції в слові чи словосполученні головного ідейного концепту, до створення метафоричних образів чи мікронovel: «Калорійна жінка», «Мінеральний Стьопа», «Філософія віку». Та якими б спресованими чи мікросюжетними не були витвори митця вже в першій збірці «легкої і світлої» прози, автор у ній дасть філософську чи запозичену з народної або з біблійної мудрості відповідь, за якою звертався до нього допитливий читач.

Особливого значення в мистецькому арсеналі митця набирає метафора. На думку письменника, метафора – основа досконалого стилю. «Метафора, – стверджує автор, – це спроба на звання майстра. А глибину думки виражають його епітети. Це коли двома-трьома ретельно відібраними словами передається на аркуші думка, барва, звук, світло. Ні, це не красиві слова, це картина, намальована словами-мазками. В добрій книзі немає місця позолоті, тут кожне слово – як стріла в суть» [1, с. 44]. Аналізуючи новелістичну прозу Дочинця, можна стверджувати, що метафора несе стилетворчу та жанротворчу функціональність.

На особливу увагу заслуговує поетична мова твору «Вічник. Сповідь на перевалі духу», яка звучить як пісня, не потребуючи супроводу. Художні образи линуць невимушено, легко, щедро: «Він носив мудрість, як квітка запах; дерева ростуть з неба. З неба прийняло мене дерево і прихилило до землі» – і таке мереживо через увесь твір.

Талант митця проявляється не тільки в дивовижній метафоричній образності мови. Автора, на нашу думку, вирізняє серед багатьох сучасних письменників ще й блискуче відчуття мелодійності мови. Він рясно збагачує мову діалектною лексикою, добираючи найсоковитіші, найвлучніші слова. Цінність мови, її чарівність і багатство становлять вагому частку краси літературного доробку Майстра. Якщо у творі ясні думки, то й проза, на думку автора, повинна світитися. «Слова повинні вмещувати, – говорить митець, – запах, колір, рух. Читач повинен радіти їм, як зустрічі з цікавою і гарною людиною. Для того ти й письменник, щоб дібрати слово замашне, пахуче. Бо можна сказати, приміром, корч, а можна – корчомаха; не насупився, а насурмився; не мляво, а пиняво; не багатолюдно, а елітно; не кволий, а крихкотілий; не крадькома, а затайлитво; не сутінки, а намерки; не залицяльник, а увива; не легковажна, а повійна; не сварити, а псярити; не підліток, а недоліток; не писати, а малякати... Якщо ти пишеш, то багато

мушиш читати, ковтати вітаміни від геніїв. І музиш ходити словниками, як затишними кімнатами. Бо наша родова мова – це оселя духу» [1, с. 44-45].

Талановитий закарпатський митець не тільки продовжує кращі традиції покутської стильової новелістичної течії, «з характерною мовно-діалектною забарвленістю, представники якої використовували з художньою метою «гуцулізми», «бойкізми» (М. Черемшина, В. Стефаник, І. Франко, О. Кобилянська)» [4, с. 12]. Блискуче володіючи літературною мовою, у «Вічнику», «Горянині», «Світовані» Дочинець сміливо торує шлях не діалектів, а мови народу Закарпатської України.

Список використаних джерел:

1. Дочинець М.І. Лис у винограднику: [роман] / Мирослав Дочинець. – К.: Ярославів Вал, 2010. – 292 с.
2. Мирослав Дочинець. Хліб і шоколад: [вибрані новели] / Мирослав Дочинець. – Мукачево: Карпатська вежа, 2011. – 296 с.
3. Дочинець М.І. Вічник / Мирослав Дочинець. – Мукачево: Карпатська вежа, 2011. – 284 с.
4. Рибалко І.В., Ткач Л.М. Жанр новели в українському історико-літературному процесі XIX – XX століть: Навч. посібник. / І.В. Рибалко, Л.М. Ткач. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2014. – 52 с.
5. Талько О.Б. Новелістичний характер творчості М. Дочинця / О.Б. Талько // Література. Фольклор. Проблеми поетики. Випуск 39, – Київ: Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2013. – С. 475–480.

Цєпа О.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ПРО КРАСУ І СИЛУ

Початок літературної діяльності, безумовно, визначальний для кожної творчої особистості. У випадку з Володимиром Винниченком варто говорити ще й про певну доленосність подібного моменту. Оповідання «Сила і краса» («Краса і сила» в пізніших редакціях) на сторінках «Киевской старины» 1902 року та опублікована наступного перша книжка «Повісти й оповідання» були не лише сенсацією для української прози, але й гідною візитівкою молодого митця, котрий заявив про власне неординарне бачення світу й себе в ньому. Упевнені: чергове звернення до витоків творчості Винниченка виправдане прагненням по-новому осягнути й розкодувати вже означені та ще не виявлені глибини й підтексти авторського художнього життєпростору.

Особливі психофізіологічні задатки В. Винниченка давали змогу швидко й адекватно реагувати на різного роду суспільні та особистісні проблеми і на цій основі витворювати неповторний художній світ. «Манера його розповіді

дуже своєрідна, без симпатій і антипатій автора, який володіє талантом строгого спостерігача і оповідача. Вміння подати оточення і події через сприймання героїв поставило В. Винниченка в один ряд із тими письменниками, про яких І. Франко писав: «За своїми героями вони щезають зовсім, а, властиво, переносять себе в їх душі, змушують нас бачити світ і людей їх очима» [3, с. 132]. Ефективно осягнути щойноакцентовану специфіку авторського почерку можна, належно враховуючи надбання дослідників психології творчості, котрі наполягають на особливих природних задатках митців, на їхній цілковитій залежності як від свого творчого кредо, так і від естетичних законів створюваного світу.

Спостережена літературознавцями схильність В. Винниченка власні душевні стани переносити в психіку зображених героїв, створюючи тим самим «складну взаємодію авторського голосу з голосами персонажів» [5, с. 126], стала основоположною в нашій інтерпретації тексту «Краси і сили». Зокрема, у межах цієї статті за допомогою літературознавчого та психологічного інструментаріїв намагатимемося висвітлити особливості внутрішнього світу головних персонажів оповідання і на цій основі не лише обґрунтувати авторські уявлення про красу й силу, але й окреслити основні координати художньо презентованої картини морально-етичних цінностей.

У такому дослідженні ми спиратимемося на надбання винниченкознавців, наприклад О. Гнідан, Л. Дем'янівської [2], В. Панченка [5], О. Ковальчука [4] тощо, стосовно ранньої прози митця загалом та аналізованого твору зокрема. Предметом нашої уваги будуть і досягнення психологічної науки про так звані «емоційні», «пізнавальні» [6, с. 376] стани особистості й специфіку характеру, структура рис якого «виявляється в тому, як людина ставиться до: «інших людей», «до справ», «до речей», «до себе» [6, с. 111].

Отож, авторські неореалістичні уявлення про красу й силу сконцентровані в мікросвіті персонажів «любовного трикутника» – Мотрі Чумарченко, Ілька Чубатого та Андрія Голуба. Проаналізовані нами прийоми образотворення – портрет, самоаналіз і характеристика іншими, вчинки тощо – свідчать про увагу автора як до зовнішніх, так і до внутрішніх параметрів краси й сили Ілька та Андрія. Вродливому й фізично сильному Ільку протиставляється непривабливий парубок Андрій. Однак основна увага автора прикута до внутрішнього світу героїв – наявності/відсутності душевної краси й сили. Ступінь внутрішньої сили й краси обох чоловіків простежується як у їхньому ставленні один до одного та до інших (наприклад, Мотрі, «багачів», «дядьків» Сонгорода тощо), так і у сфері так званої «діяльності» (злочинстві).

На початку твору Мотря, порівнюючи Андрія з Ільком, заявляє про слабкодухість останнього. Щоправда, згодом хлопець все-таки долає силу товаришевого впливу, рішуче наважившись припинити його жорстоку розправу над голубом. У ставленні до самої Мотрі Чубатий виявляє як душевну красу (лагідність і ніжність почуття), так і внутрішню ницість –

невпевненість у своєму коханні, нездатність захистити жінку від агресії товариша, байдужість до її долі. Аналогічна суперечність у ставленні до Мотрі властива й Андрієві. Його миттєві вияви жалю й співчуття до жінки співіснують із нелюдською жорстокістю.

Немає однозначності в характеристиці героїв, що впливає зі сфери їхньої так званої «роботи». Підтвердженням сили духу Андрія є його стратегічні й дипломатичні задатки (рішучість і ретельність у задумах та керуванні злочинськими операціями), уміння впевнено маніпулювати людьми, нахил до авторитарності. Цікаво, що Андрій у злочинстві власні амбіції «живить» холодним розрахунком, умілими інтригами, тоді як у стосунках із жінкою – виявами фізичної сили. «Сатана», «хитра тварюка», «потаєний, чорт» – такі й подібні лексеми передають Мотрині гірко усвідомлення внутрішньої суті Голуба. Ілько ж постає байдужим і покірним виконавцем шахрайських задумів Андрія, хоча й наважується і відмовляти йому, і навіть проігнорувати попередню домовленість. Пасивність у підготовці злочинських справ Чубатий, очевидно, сповна компенсує фізичним вивільненням дикої агресії під час нічних розбоїв та денних вакханалій.

Стрижневим образом, необхідним для обґрунтування авторського розуміння симбіозу краси й сили, є, безперечно, донька Марка Чумарченка, душевна сфера якої наскрізь суперечлива. Найзримішим підтвердженням амбівалентності свідомих і несвідомих процесів є різні за тривалістю та напругою «емоційні» стани Мотрі: тривожність, нервовість в очікуванні Андрія; афективний страх та оціпеніння під час побоїв Голуба; жалість і співчуття до Андрія та до себе; веселість, загравання й лагідність у розмовах з Ільком. Особистісну невизначеність щодо ціннісних орієнтацій ілюструють Мотрині так звані «вольові» психічні стани. Наприклад, шокована жорстокістю Андрія, Чумарченко жодним чином не протестує проти його тваринної агресії. Однак дуже швидко «жертва» стає, за словами Ілька, «скаженою бабою», наважуючись на гнівне оскарження обох коханців: «... Тьху на тебе! Тьху у самі твої гарні очі!.. У, паршивий! А ти, сатано руда, не посміхайсь, не задавайсь! Ти думаєш, я не знаю твоїх думок?... І ось вам обом, прокляті, ось! – і, тикнувши з ненавистю дві дулі, блиснула очима, насунула хустку й швидко пішла з двору» [1, с. 12]. «Пізнавальні» стани героїні – зосередженість і замисленість посеред бурхливих емоційних виявів – були необхідні для примирення амбівалентних прагнень та віднаходження певного компромісу. Ілько причарував Мотрю вродою, проте відштовхував слабохарактерністю та передбачуваністю. У непривабливому ззовні Андрієві жінку манила внутрішня сила та неспокійна вдача. Героїня, долаючи суперечність між емпіричною та духовною дійсністю, намагається утримати біля себе й того, котрий «б'є», і того, хто «цілує» [1, с. 6].

Чому героїня зрештою обрала Голуба? Чи не шкодувала вона згодом про такий вибір? Чи могло бути інакше? Ці та інші запитання є закономірними стосовно фінальних епізодів оповідання, позбавлених заглиблення у внутрішній світ Мотрі. Подібний факт, на нашу думку, може розкривати як

намір автора залучити реципієнта до витворення власного сценарію подальшого духовного життя героїні, так і його переконання в неможливості та непотрібності доводити до певного логічного завершення означені в тексті уявлення про красу й силу особистості.

Отож, беззаперечним є той факт, що психологізм оповідання «Краса і сила» потребує від дослідника чималих мисленневих зусиль та адекватного інструментарію. Очевидним є і те, що інтерпретація амбівалентних фізичних та духовних (характери й психічні стани) параметрів персонажів дає змогу не лише висвітлити авторські уявлення про важливі морально-етичні цінності, але й обґрунтувати художньо закодовану мрію про гармонійність мікросвіту людини, що можлива за умови органічного симбіозу зовнішньої і внутрішньої краси й сили.

Список використаних джерел:

1. Винниченко В. К. Твори в двох томах: Том перший / В. К. Винниченко. – К.: Дніпро, 2000. – 584 с.
2. Гнідан О., Дем'янівська Л. Володимир Винниченко: Життя, діяльність, творчість / О. Гнідан, Л. Дем'янівська. – К., 1996. – 256 с.
3. Зінчук С. Володимир Винниченко / С. Зінчук // Нові імена в програмі з української літератури: Посібник для вчителя. – К.: Освіта, 1993. – С. 125–145.
4. Ковальчук О. Г. Краса і сила у практиках повсякдення (творчість В. Винниченка 1902–1920 рр.). Монографія / О. Г. Ковальчук. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – 166 с.
5. Панченко В. Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості: Книга розвідок та мандрівок / В. Панченко. – К.: Твім інтер, 2004. – 288 с.
6. Психологія: Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – 5-те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2005. – 560 с.

Циханська С.Ю.

студентка,

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

ОБРАЗ ЖІНКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Жінка... Її підносять до небес та водночас ненавидять. Нею захоплюються, проте часто їй заздять. Про неї співають пісні, присвячують їй вірші, а вона для всіх залишається загадкою. Саме жінка надихає чоловіка на благородні, мужні вчинки. Вона потребує захисту, але разом із тим вона має велику незриму силу. Жінка – це прекрасно, вона є уособленням життя. Сутність жінки яскраво виразила сучасна українська письменниця Олена Іськова: «Я просто жінка... Грішна і земна. / Не ангел я, не перший витвір Бога. / Так легко мною впитись без вина, / Я ж на устах залишу тільки здогад».

На початку ХХІ століття відбулося багато кардинальних змін в суспільстві. Змінилася також і роль жінки у ньому. Вона на весь світ голосно заявила про себе, вона повертається в історію, політику, науку, мистецтво, літературу. Жінка проголошує фемінізацію людської культури, з якої віками викреслювалися жіночі цінності. Напевно, на сьогоднішній день одна з найбільших проблем у суспільстві – це проблема дискримінації жінки. Фемінізм призводить до зміни соціокультурної парадигми. «Важко уявити собі сьогодні таку гуманітарну дисципліну, яка б не підлягала перегляду у світлі сучасної концепції гендерних відношень», – зазначає А. Усманова [1, с. 45].

В українському письменстві кінця ХХ початку ХХІ століття зазвучав виразний «жіночий голос», представлений, зокрема, в прозі Г. Гордасевич, Л. Демської, І. Жиленко, Т. Зарівної, О. Забужко, М. Ільницької, С. Йовенко, Є. Кононенко, С. Майданської, М. Матіос, Г. Пагутяк, Г. Тарасюк, Д. Корній, І. Роздобудько, Л. Тарнашинської, Н. Тубальцевої, Люко Дашвар, Д. Корній та ін.

Справжнім художнім відкриттям української жіночої прози початку ХХІ століття став образ нової жінки нашого часу – активної й емансипованої – образ, контрастний до традиційного патріархального типу «сентиментальної» (за висловом М. Рудницької) героїні. Н. Зборовська стверджує: «Замість чоловічого (традиційного) уявлення про жінку оформляється власне уявлення жінки про саму себе, про своє призначення, що цілком закономірно вступає у суперечність із міфами патріархальної культури» [2, с. 28].

Свій родовід нова героїня веде від духовно випростаних, дійсно емансипованих жінок – героїнь літератури межі ХІХ–ХХ століть. На думку С. Павличко, героїні Лесі Українки та Ольги Кобилянської, чільних представниць українського модернізму, були «сильними жінками, спроможними на самотній виклик суспільству» [3, с. 71–72]. В унісон цій тезі звучить думка Я. Поліщука про жінку як «альтернативного героя» української літератури цього періоду: новий жіночий образ «...творився на протигагу поширеному типові чоловіка в літературі – слабкого, стомленого і розчарованого життям, часто звідчаєного» [4, с. 55].

Героїні сучасної української жіночої прози самостверджуються, самостійно досягають висот у житті попри всі негаразди. Наприклад, у книзі Дари Корній «Щоденник Мавки» авторка показує зраджену та слабку жінку. Перед нею постає нелегкий вибір: здатися і підкоритися суспільству, чи зібрати свої сили і піти наперекір усім встановленим правилам і стати незламною, вольовою, а головне – незалежною жінкою, яка має свою думку і свій голос. Перевтілення із слабкої та беззахисної жінки на сталеву леді проходить крізь усю сюжетну лінію, авторка показує те, що жінка – це незалежна людина і може стояти на одному щаблі з чоловіком. По-справжньому «вільна жінка» – «вільна від усього, що нав'язувало їй патріархальне суспільство, від непорушних традицій, від пересудів і забобонів

минулого, надто тоталітарного, та від усього, що сковає і обмежує її зараз, – вільна в усьому» [5, с. 18], є сьогодні скоріше ідеалом, ніж реальністю.

Засобом характеротворення в жіночій прозі стає образне зображення голосу героїні. Цей прийом особливо часто використовує О. Забужко. Інтонаційне багатство мовлення свідчить про насиченість внутрішнього життя жінки. Прикметно, що образ голосу створюється тропами з посиленою чуттєвістю, звук, інтонація ніби «опредмечуються». Так, наприклад, голос Мілени (повість «Я, Мілена») «осяйний», порівнюється з «ряхтінням живого срібла», він «...мінівся, ряхтів, вигравав, нагусав і через край переливався всіма можливими кольорами й відтінками...» [6, с. 6–9].

Аналіз сучасної жіночої прози дає підстави стверджувати, що в ній зображено жінку як тип «людини культури», «універсальної гуманітарної особистості» (Л. Таран), ерудованої, освіченої, інтелігентної, спрямованої на засвоєння культурних цінностей та їх продукування. У художньому розкритті цієї характеристики вагомим є «хронотоп асоціативної ретроспекції», пов'язаний із розвиненою алюзивною інтертекстуальністю (О. Забужко, С. Майданська); завдяки цьому розгортається особлива концепція пам'яті-«резервуару», де зберігаються факти людської історії, мистецтва, міфології, релігії, якими вільно оперують героїні.

Таким чином, сучасна українська проза нині активізована творчими пошуками жінок-письменниць. Їхні твори не є відверто феміністичними, але сприяють поширенню цього явища.

Список використаних джерел:

1. Усманова А. Беззащитная Венера. Размышления о феминистской критике истории и теории искусства / А. Усманова // *Arche*. – 1999. – № 3. – С. 45–48.
2. Зборовська Н. Перемога плоті / Н. Зборовська // *Критика*. – 1998. – № 10. – С. 28–29.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія / С. Павличко. – К.: Либідь, 1999. – 447 с.
4. Поліщук Я. Прагнення модерної особистості (Жінка як персонаж української літератури початку ХХ століття) / Я. Поліщук // *Українська література в загальноосвітній школі*. – 2000. – № 5. – С. 55–59.
5. Дончик В. Від головного редактора / В. Дончик // *Слово і Час*. – 1996. – № 8–9. – С. 18–19.
6. Забужко О. Я. Мілена. Повість / О. Я. Забужко // *Кур'єр Кривбасу*. – 1998. – № 95–96. – С. 5–22.

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Барановская З.М.

студентка;

Приймак А.Н.

кандидат филологических наук, доцент,

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко

ПЕРИФРАЗЫ И ЭВФЕМИЗМЫ КАК СТИЛЕОБРАЗУЮЩИЙ ЭЛЕМЕНТ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА И СПОСОБ ВЫРАЖЕНИЯ АВТОРСКОЙ ИНДИВИДУАЛЬНОСТИ

Художественный стиль реализуется в сфере литературы и искусства. Присущая данному стилю эстетическая функция проявляется в изобразительности и выразительности речи. Ввиду того, что эстетическая функция определяет специфику художественного стиля, все языковые средства, реализующиеся в тексте, направлены на ее достижение. По словам профессора Г. Я. Солганика, «слово в художественном произведении как бы двоятся: оно имеет то же значение, что и в общем литературном языке, а также добавочное, приращенное, связанное с художественным миром, содержанием данного произведения» [5, с. 196-197].

В понятие качественной художественной речи входят и такие ее составляющие, как: неповторимость, свежесть мысли, яркая, индивидуальная манера изложения автора. В связи с этим в художественных текстах активно используются языковые средства, которые могут усилить сказанное за счет прибавления к содержанию эмоционально-экспрессивных оттенков значения. Все средства призваны служить здесь для выражения системы образов, поэтической мысли художника [3].

Индивидуальный стиль писателя проявляется в умении интересно, необычно изложить мысль, используя нейтральные слова в непривычном контексте, что, в свою очередь, позволяет создавать нестандартные образы. Подобранные нужные слова или выражения, автор может затронуть отдельные факты действительности, о которых прямо говорить в произведении противоречит установленным нормам приличия. К таким выражениям относятся эвфемизмы и перифразы.

Представленная работа освещает вопрос стилеобразующей роли перифраз и эвфемизмов в современном художественном тексте. Актуальность исследования обусловлена необходимостью определения роли перифраз и эвфемизмов в художественном тексте, их стилеобразующими свойствами, передающими особое, авторское, видение изображаемого.

Исследование перифраз и эвфемизмов, в частности их функций в художественном тексте, не является изученным в полной мере. Рассмотрение

исследуемых явлений находим в трудах Л. П. Водясовой, И. А. Гальперина, Л. В. Грехневой, О. Ф. Катаевой, А. М. Кацева А. С. Куркиева, Л. П. Крысина, Б. А. Ларина, Е. П. Сеничкиной, М. А. Сиривли, В. С. Соловьевой и др.

Как известно, перифразы и эвфемизмы в тексте заменяют названия предметов или явлений, чтобы избежать сухости, однообразия или некорректного изложения материала. Доктор филологических наук, профессор Л. П. Водясова, говоря о важной роли перифраз в создании связности текста, утверждает, что «в тексте одно и то же явление, лицо, признак или целая мысль в процессе развития сюжета, образа могут быть названы несколько раз по-разному» [1, с. 256-257]. С точки зрения кандидата филологических наук В. С. Соловьевой, перифразы выполняют «роль усиления экспрессии», концентрируют внимание читателя на конкретном художественном образе и выражают позицию автора, его отношение к этому образу [6, с. 67]. Приведем пример из произведений писателя Е. И. Носова: «*Вышла я на улицу, гляжу, цыгане тоже повыскакивали, галдят, руками машут, а из их окон красные петухи (огонь) выпрыгивают...» («Травой не порастет»); «*Но серый клубок (ёж) и не думал сворачивать...*» («На рыбацкой тропе»).*

В художественном тексте индивидуально-авторские перифразы позволяют автору обратить внимание читателей именно на такие признаки описываемых предметов и явлений, которые наиболее важны для реализации замысла. Например, «*...телеящики и испорченная типографической краской бумага (о газетах и журналах)» (О. Н. Постникова «Роман на два голоса»); «*... огромная, расцветенная пестрыми лентами арка (радуга)» (Е. И. Носов «На рыбацкой тропе»).**

Перифразы, заменяющие имена или фамилии персонажей, подчеркивают, усиливают некоторые особенности описываемого человека, явления или предмета, делают высказывание экспрессивным, стилистически ярким, запоминающимся. Например, «*...следовало, что Роберт Викторович чуть ли не классик и уж, во всяком случае, пионер художественного направления, из всех сил расцветающего теперь в Европе»; «*... ее ищущий взгляд вскоре был отмечен не только обладателем кукольной мордочки (Витька Старостин), но и всеми остальными одноклассниками...*» (Л. Е. Улицкая «Сонечка»).*

Нередко авторы произведений «строят» перифразы таким образом, чтобы читатели узнали героя произведения по уникальным, присущим только ему, особенностям. Приведем пример: «*Высоко на шкафу стояли в тесноте серые от пыли гипсы – грек с вытекшим глазом (о Гомере), поэт со знаменитыми бакенбардами (о Пушкине) лысая французская старуха, как зло изобразил её Гудон (Вольтер), музыкант со стихийным лбом, распахнутым, как мишень (о Чайковском), чудесный флорентиец, воспевавший ад, окрестности любви (о Данте)...*» (Л. М. Леонов «Скутаревский»).

Основная функция эвфемизмов в тексте, как известно, – смягчение грубого, иногда откровенно неприличного, значения слов. Феномен эвфемии в лингвистике традиционно связывают с явлением словесного табу. Эвфемизмы вуалируют любые, даже грубые, темы. Как справедливо утверждает доктор филологических наук, профессор Е. П. Сеничкина, «в художественном тексте

эвфемизмы, помимо основной функции смягчения, продуктивно выполняют эстетическую функцию, орнаментальную» [4]: «Здесь все подлинное. Река, холмы, деревья – сверстники Пушкина» (С. Д. Довлатов «Заповедник»); «У нее нарушилось давление и она в прямом смысле отдавала концы (умирала)» (В. С. Токарева «Ничего особенного»).

Автор может прибегнуть к использованию эвфемизмов с целью создания яркого, запоминающегося сюжета. В умении передать уникальность, неповторимость образа демонстрируется мастерство и индивидуальность стиля писателя. Приведем пример из произведений М. М. Зощенко: «И к тому моменту Былинкин уже несколько округлился (поправился) в своей фигуре...» («О чем пел соловей»); «Барыня в летах, но нарядная и авантюжна...» («Узел»).

Лежащее в основе образования эвфемизмов стремление говорящего к вежливости помогает корректно, «мягко» выразиться о физических или умственных недостатках персонажей произведения: «Пускай он человек не очень умный, несколько напыщенный, ветроватый, при этом любит поговорить...» (В. В. Набоков «Приглашение на казнь»); «У меня, – говорит, – с памятью стало несколько слабовато...» (Ю. В. Трифонов «Время и место»).

Эвфемизмы представляют свойства изображаемых явлений в лучшем виде. Нельзя не согласиться с утверждением доктора филологических наук А. М. Кацева: «Для того, чтобы стать эвфемизмом, новое наименование должно создавать ассоциации в сознании говорящего и слушающего с предметом или явлением более позитивной оценки, чем денотат» [2, с. 5]: «– Как это – не теряли? – Больного вы потеряли» (Ю. З. Крелин «Всего полгода»); «Мордастый гражданин хотел достойным образом ответить на оскорбление (обругать)» (М. М. Зощенко «Больные»).

Таким образом, перифразы и эвфемизмы представляют собой элемент художественной речи, создающий образность произведения, помогающий мягко, деликатно высказывать мысли, обладающий эстетической значимостью. Данные феномены являются стилистическим приемом, необходимым в реализации замысла писателя, в создании оригинальных образов. Свойство перифраз и эвфемизмов привносит дополнительные смыслы и описательно указывает на предмет или явление дает возможность автору избегать однообразия и сухости текста, помогает соблюдать нормы приличия. Замена грубых или неприличных слов стилистически нейтральными, общеупотребительными, усиливает эмоционально-экспрессивную окрашенность текста, реализует авторскую индивидуальность.

Список использованных источников:

1. Водясова Л. П. Перифраза как средство создания связности и образности текста в произведениях мордовских писателей / Л. П. Водясова // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2012. – № 4. – С. 255-262.
2. Кацев А. М. Языковое табу и эвфемия / А. М. Кацев. – Л. : Изд-во ЛГПИ, 1988. – 80 с.
3. Никитина Н. В. Эстетическая функция художественного стиля [Электронный ресурс] / Н. В. Никитина // Вестник Чувашского университета. – 2008. – № 3. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru>.

4. Сеничкина Е. П. Эвфемизмы в призме текстовой реальности [Электронный ресурс] / Е. П. Сеничкина. – Режим доступа: <http://www.rusinst.uni.lodz.pl/pliki/Konferencja/Sieniczkina%20E.pdf>.

5. Солганик Г. Я. Стилистика текста: учебн. пособие для студентов, преподавателей-филологов, аспирантов / Г. Я. Солганик. – М. : Флинта: Наука, 1997. – 253 с.

6. Соловьева В. С. Синонимический повтор и его функции в романе А. С. Пушкина «Евгений Онегин» / В. С. Соловьева // Русский язык в школе. – 1991. – № 1. – С. 63-68.

Воробьева О.А.

студентка,

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

ТРАНСФОРМАЦИЯ КЛАССИЧЕСКОГО ТЕКСТА В СОВРЕМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ НА ПРИМЕРЕ РИМЕЙКА «ЛОЛИТЫ» В. НАБОКОВА

Русская литература XXI века богата разнообразными переделками и интерпретациями хорошо знакомых читателю текстов классической литературы. Одним из самых распространенных видов трансформации текста является римейк.

Умберто Эко в эссе «Инновация и повторение. Между эстетикой модерна и постмодерна» определяет его как пересказ «истории, которая имела успех» [7]. Он обращает внимание на то, что подобные пересказы – явление далеко не новое: традиция римейка не прерывалась на протяжении всей истории литературы, но именно во второй половине XX в. обрела самоценность и вышла на передний план.

Неудивительно, что римейк приобретает особую популярность именно сейчас. Он выполняет функцию так называемого «психологического якоря», позволяющего стабилизировать психологическое и умственное состояние читателя путём воспроизведения уже знакомой канвы и/или образов, и существенно экономящего при этом его интеллектуальные силы. В современном обществе заметна тенденция к упрощению и облегчению воспринимаемой информации – а римейк, как ничто другое, может этому поспособствовать.

Стремительно растущая популярность римейка привела к появлению целого ряда статей и научных работ, посвященных этому явлению (например, работы М. Адамович, М. Киселевой, М. Загидуллиной, А. Самарина, А. Урицкого, М. Золотоносова, В. Маканина и т.д). Однако до сих пор не существует общепринятой точки зрения относительно эстетической природы и типологии римейка, а потому дальнейшее изучение этого феномена по-прежнему актуально.

Исходя из имеющихся трактовок, я постаралась вывести собственное определение явления римейка. Литературный римейк – особый способ трансформации хорошо известного произведения, при которой, как правило,

повторяется сюжет и типы героев претекста. При этом в ряде случаев заимствованные элементы приобретают дополнительный или даже совершенно другой смысл.

Такой взгляд на римейк обнаруживает его смежность с интертекстуальностью. Размышляя над разграничением этих явлений, исследователи указывают на то, что в случае с римейком очевидна ориентированность на один конкретный классический текст, причем не на его элемент, а на весь текст в целом.

Как показал анализ, чаще всего источниками римейков становятся произведения «хрестоматийных» авторов, таких, как Л. Толстой, Ф. Достоевский и А. Чехов. Однако мое внимание привлекли далеко не столь многочисленные римейки набоковской «Лолиты». Понятно, почему именно «Лолита», в отличие от других произведений автора, спровоцировала появление римейков. Это, безусловно, самое известное и «скандальное» произведение Набокова. А малочисленность переделок объясняется, как мне кажется, сложной художественно-эстетической природой романа, его «выпадением» из интеллектуального кругозора большинства читателей.

Мною было обнаружено пять римейков по набоковскому тексту: «За пределами любви» А. Тосса, «Голубчик» Л. Улицкой, «Нонита» У. Эко, «S.N.U.F.F.» В. Пелевина [5] и «Стулик» Р. Парисова. Последний текст – «Стулик» – и выбран для анализа, поскольку является наиболее показательным: с одной стороны, на сюжетном уровне здесь наиболее точно воспроизводится оригинал, а с другой, хорошо заметны отличия, ведь автором римейка воспринят только внешний слой набоковского романа и совершенно игнорируется его эстетическая природа и связанная с ней проблематика.

«Стулик» был опубликован в 2006 г. и сразу же привлек к себе внимание как читателей, так и критиков (роман вошёл в лонг-лист литературной премии «Большая книга», его называли «самым скандальным романом», от которого «невозможно оторваться») [1]. Ориентация на классический претекст очевидна: автор не только не скрывает, но подчеркивает римейковую природу своего текста, о чем свидетельствует обложка с подзаголовком «Новая Лолита». А Набоков, по собственному признанию Парисова, является для него «авторитетом абсолютным» [1].

Как уже было отмечено, параллели с набоковской «Лолитой» носят поверхностный характер. По сути, автор переносит действие в современную Москву. Главный герой – Роман, мужчина средних лет, страстно влюбленный в школьницу Свету по прозвищу Стулик.

Параллели «Стулика» Парисова с «Лолитой» Набокова очевидны. В «Стулике» довольно тщательно воспроизведены основные сюжетные коллизии набоковского романа. Подобно Гумберту и Лолите, путешествующим по Америке, Роман и Света кружат по Москве, перемещаясь из одного модного тусовочного места в другое. Присутствует поездка на море, не оправдывающая возлагающихся ожиданий, появление соперника и т.д. Сохраняется даже эпатажное посвящение (только не жене, а матери). Более

того, Парисов старается подражать стилю Набокова, его манере письма (как он сам объясняет в интервью – копирует «механизм слога», а не внешние стилевые особенности) [1]. Сравним описание нимфеток у Набокова и Парисова: 1. «... тех таинственных черт – сказочно-странной грации, той неуловимой, переменчивой, душеубийственной, вкрадчивой прелести ...» [4]. 2. «... вдали, среди тысяч асексуальных женскополюх существ тот исключительно редкий образ ускользящей лани, хрупкой и трепетной, той волооко-узкобёдро-тонкокостной...» [6].

Лолита и Света вполне соотносимы. Обе девочки представляют собой типичный продукт массовой культуры. Света целиком поглощена «миром пошлости»: любит хорошую одежду, модные кафе, тратит по два часа на макияж и мечтает сделать увеличение груди. Но при этом «цветущий сад, и сумерки», угадываемые Гумбертом в Лолите, в Свете сведены до любви к лошадям, знанию иностранных языков и активным занятиям спортом. Как и Лолита, Света обманывает Романа, отдавая предпочтение более успешному претенденту. Однако если героиня Набокова искренне влюблена в модного драматурга Куильти, то Светин выбор продиктован исключительно прагматичными соображениями.

Как и Гумберт, Роман заморожен юной прелестью своей возлюбленной. Однако для набоковского героя Лолита символизирует возможность трансцендентного выхода за пределы реальности, выпадение из течения времени и возвращение в «эдемский сад вечного детства» [2]. Проблемы, которые решает Роман, стремясь завладеть Светой-Стуликом, менее масштабны. Герой Парисова переживает кризис среднего возраста, обостренный уходом жены и материальными трудностями. Для него Света – прежде всего символ успеха: «Вот в чём для тебя вопрос, смешной ты человек: будет ли у тебя столько денег, чтоб в нынешних условиях позволить себе такую безделушку?!» [6]. А ее потеря приводит не к утрате собственной жизни (как у Набокова), а к необходимости либо признать себя лузером, либо отправиться на охоту за следующей моделью.

Показательны в этом смысле финалы романов. Гумберт приходит к мысли о том, что будет любить Лолиту всегда: «даже если эти ее глаза потускнеют до рыбьей близорукости, и сосцы набухнут и потрескаются...» [4]. Посмотрим на окончание «Стулика»: «От компании отделяется хрупкая девушка лет четырнадцати и решительным модельным шагом идёт прочь. <...> Через застывшие на ходу ноги девушки видно, как по мере приближения мужчины наполняются новым смыслом его глаза...» [6]. Свете найдена замена, кульминации, катарсиса любви, наполняющего весь роман смыслом, так и не происходит. Что характерно, по мнению Парисова, такой финал «обещает что-то хорошее, совсем не так, как у Набокова» [1].

Наконец, следует сказать о том, что опущена центральная оппозиция набоковского романа. Сознание Гумберта, сформированное романтико-модернистской традицией, сталкивается с банальным, пошлым, псевдоромантическим кодом массовой культуры, обусловившим

мировосприятие его возлюбленной. ИмPLICITный же слой романа актуализирует разрушение границы между высоким и массовым кодом [3].

Что касается романа «Стулик», то герой и героиня принадлежат к одному культурному полю, оттого и неплохо ладят друг с другом. Роман, как и Света, полностью вовлечен в массовую культуру и не мыслит жизни за ее пределами. Причина их разрыва – не разность мировосприятия, а вполне закономерное в рамках мира брендов, которыми поглощены герои, развитие событий. Света уходит от Романа, потому что она для него слишком «дорогой товар» (наиболее отчетливо эта идея реализована во сне героя).

Тексты Набокова вообще и «Лолиту» в частности характеризует плотное интертекстуальное поле. Исследователи затрудняются подсчитать точное число текстов, ставших аллюзиями – от Достоевского и Джойса до де Сада. Интертекстуальный анализ «Стулика» приводит к противоположным выводам: подобно авторам массовой литературы, Парисов ограничивается отсылкой к нескольким популярным песням, один раз встречается аллюзия на «Мастера и Маргариту» Булгакова и прямая цитата из Библии.

Таким образом, как показал анализ, современный ремейк отражает лишь внешний, фабульный слой сложного набоковского романа. Образы героев уплощены, а идея сведена к печальному осознанию героем того факта, что он недостаточно успешен для своей возлюбленной.

Список использованных источников:

1. Васильчикова И. Роман Парисов и его «Стулик». [Электронный ресурс] / И. Васильчикова. «Литературная газета» // – Режим доступа: <http://bigbook.ru/articles/detail.php?ID=1630>
2. Ерофеев В.В. Русский метароман В.Набокова, или В поисках потерянного рая // Вопросы литературы. – 1988. – № 10.
3. Лейдерман Н.Л. и Липовецкий М.Н. Взгляд с другого берега: «Лолита» Владимира Набокова(1953). [Электронный ресурс] / Н.Л. Лейдерман и М.Н. Липовецкий Современная русская литература: 1950-1990-е г.; пособие для студ. высш. учеб. заведений: В 2 т. Том 1. – Режим доступа: <http://www.studfiles.ru/preview/4416877/page:8/>
4. Набоков В. Лолита. [Электронный ресурс] / В. Набоков. «Симпозиум», СПб, 2001. – Режим доступа: <http://www.litlib.net/bk/33/read>
5. Надозирная Т. В. Набоковский интертекст в дилогии В. Пелевина о вампирах как ключ к решению проблемы власти языка / Надозирная Т. В. // Русская филология. Вестник Харьковского национального педагогического университета им. Г. С. Сковороды: научно-методический журнал. – Харьков, 2014.
6. Парисов Р. Стулик. [Электронный ресурс] / Р. Парисов / – Режим доступа: <http://www.litres.ru/roman-parisov/stulik/>
7. Эко У. Инновация и повторение. Между эстетикой модерна и постмодерна. [Электронный ресурс] / У. Эко. Философия эпохи постмодерна: Сб. переводов и рефератов / Сост. и ред. А. Усмановой. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Eko/Inn_Povt.php

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Дерменжі В.В.

студент,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У РОМАНІ КЕНА КІЗІ «ПОЛІТ НАД ГНІЗДОМ ЗОЗУЛІ»

Суспільство включає в себе велику кількість людей, і кожен має своє унікальне минуле, сьогодення і майбутнє. Кожна людина має свою власну історію і використовує свої власні механізми психологічного захисту. Але часто ці психологічні прийоми заважають розвитку і функціонуванню нормальних людських відносин. У романі Кена Кізі «Політ над гніздом зозулі» (1962) пацієнти психіатричної лікарні намагаються вибрати захисну поведінку, але ці спроби призводять до конфлікту з оточуючим суспільством. Саме через численні обережності та страхи вони не можуть порозумітися один з одним. Перш ніж люди в палаті зможуть утворити сильне суспільство, вони повинні зрозуміти причини включення їх захисних механізмів, а потім навчитися їх долати. У романі герої чіпляються все сильніше за прийоми захисту, так як знаходяться під постійним тиском з боку адміністрації лікарні. Старша Сестра Ретчед щодня влаштовує терапевтичні збори, під час яких пацієнти самі принижують один одного:

«Стая замечает пятнышко крови у какой-нибудь курицы и начинает клевать и расклевывает до крови, до костей и перьев. Чаще всего в такой свалке кровь появляется еще на одной курице, и тогда – ее очередь. Потом еще на других кровь, их тоже заклевывают до смерти; дальше – больше. Вот так за несколько часов выходит в расход весь птичник, я сам видел. Жуткое дело. А помешать им – курям – можно только, если надеть наглазники. Чтобы они не видели» [1, с. 23].

Єдиний засіб, завдяки якому вони можуть вижити, це звести більш товсті, міцні стіни, щоб сховатися. Оповідач – напівіндіанець Вождь Бромден – страждає досить дивним захворюванням: він бачить світ таким, яким він є насправді. Слабких людей він бачить маленькими, сильних – великими, жорстоких людей його уява перетворює на потвор. Весь світ для Бромдена – це Комбінат, який робить із людей робочі машини. Коли машина серйозно ламається, її відправляють «на ремонт» у психіатричну лікарню.

Як тільки Вождь розпочинав розповідати про те, що він бачив, це, зрозуміло, звучало як марення божевільного. Тому Бромден вирішив прикидатися глухонімим. У лікарні, персонал ставиться до нього як до «хроніка». Тому Вождь має можливість спостерігати за неприкритою поведінкою персоналу. Він захищає себе шляхом занурення у свій внутрішній

світ. У такій спокійній атмосфері він може розслабитися і відчутти себе у цілковитій безпеці. Часто, єдиний спосіб, який допомагає йому вижити – це занурення в пелену туману. По мірі того, як туман стає густішим, у Вождя притупляється усвідомлення болю, туман заколисує його, з'являється помилкове відчуття безпеки:

«И чем больше я думаю о том, что с ними не сладить, тем быстрее наплывает туман. А я рад, когда он становится таким густым, что ты исчезаешь в нем, – тут можно больше не сопротивляться, и опять тебе ничего не грозит» [1, с. 8].

Оповитий туманом, Вождь виявляється відчуженим від інших пацієнтів.

Як і Вождь, Дейл Хардінг також намагається сховатися від навколишнього світу. Він ховається, маскує свої емоції і боїться. Хардінг надзвичайно самокритичний. Для того, щоб відчувати себе корисним, він намагається бути вишуканим. Використання пишномовних висловлювань і елегантних фраз допомагає йому позиціонувати себе як сноба. Він ретельно регулює свій характер, щоб відповідати своїм ілюзіям. Він відмовляється діяти спонтанно і змушений постійно грати свою роль. Остерігаючись, що інші можуть розкусити його і зрозуміти, що він всього лише самохвалець, він не дозволяє собі розкритися оточуючим.

З усіх пацієнтів Біллі Біббіт використовує найбільш очевидний засіб самозахисту – важку форму заїкання. Хоча Біллі повнолітній, емоційно він все ще маленька дитина. Дві авторитетні постаті, його мати і Старша Сестра, домінують у житті Біллі, і негативно висловлюються про все, що він робить. Вражений постійною різкою критикою, Біллі стає все більш і більш сором'язливим. Його заїкання і манера поведінки роблять Біллі інфантильним. Так як він не діє відповідно до свого віку, у Біллі виникають труднощі в спілкуванні з людьми.

Захисні прийоми, що їх використовують Вождь, Хардінг і Біллі гальмують розвиток нормального суспільства. Однак, коли веселий шахрай на ім'я Патрік Рендл Макмерфі надходить до лікарні, вони змушені відмовитися від своїх невротичних захисних механізмів. Макмерфі, стурбований тим, що пацієнти занурені в свій внутрішній світ і закриті від навколишнього світу, закликає їх почати діяти і ризикувати. Незважаючи на те, що всі вважають Вождя глухонімим, Макмерфі ніколи не ігнорує Вождя, звертається до нього і постійно включає його в різні види діяльності. Під впливом Макмерфі, Вождь починає розуміти, що він потребує людської взаємодії. Нарешті Вождь відступає від затишного, невибагливого туману і приєднується до решти пацієнтів під час голосування проти Старшої Сестри. Незважаючи на те, що конфлікт з адміністрацією лікарні наростає, він не намагається знову зануритися у туман. Замість цього він продовжує взаємодіяти з Макмерфі. Зрештою Вождь починає довіряти своєму другові досить, щоб порушити мовчання і розкриває йому свої страхи. Розраховуючи на розуміння Макмерфі, Вождь пояснює, чому він відчуває себе таким безпорадним. Він розповідає Макмерфі про свого батька, який був знищений Комбінатом. По

мірі того, як він ставав свідком неефективної боротьби свого батька, Вождь все більш відчужувався від суспільства. Врешті-решт він повністю замкнувся і був доставлений в психіатричну лікарню. Після розмови з Макмерфі, Вождь розуміє, що він має достатньо сил, щоб відновити боротьбу з Комбінатом.

Макмерфі також допомагає Хардінгу, вказуючи на те, що інші насміхаються над ним так само часто, як і він насміхається над оточуючими у властивій йому саркастичній манері. Намагаючись контролювати себе, Хардінг приходять до висновку, що він не зобов'язаний грати стереотипну роль. Коли Хардінг починає діяти природно, йому відкривається цілюща сила сміху. Сміх, справжня емоція, дозволяє Хардінгу зрозуміти себе і стає його засобом спілкування.

Відповідно, і Біллі встановлює свою самооцінку коли йому відкриваються принципи взаємовідносин дорослих людей. Під час зустрічі з Кенді, подругою Макмерфі, Біллі закохується. Кенді знайомить його з новим образом жінки, і, завдяки тому що вона відноситься до нього як до дорослої людини, він перевтілюється з маленької дитини в сором'язливого підлітка. Після недовгих умовлянь Макмерфі, Біллі вирішує провести ніч з Кенді. В результаті Біллі більше не діє як нерішуча дитина і може спілкуватися зі своїми ровесниками. Проте, це почуття єдності не триває довго, Біллі виявився недостатньо сильним, щоб впоратися з наслідками своєї поведінки. Коли медсестра Ретчед жорстко критикує поведінку Біллі, він не в змозі протистояти їй. Замість цього він знову ховається за механізмом захисту, властивим йому. Коли Біллі регресує до свого попереднього стану сліпого смирення, він зраджує своїх друзів. І, нарешті, не в силах впоратися із ситуацією, що склалася, він вбиває себе. Це серйозно послабляє систему лікарняного суспільства і призводить до ще більш руйнівного конфлікту між Макмерфі і медсестрою Ретчед.

На відміну від Біллі, Хардінг намагається зачепитися за реальність. Він залишається в лікарні на кілька тижнів довше, намагаючись зберегти все ще нестійкі відносини, з іншими пацієнтами. За його підтримки, герої ініціюють багато корисних змін в політиці лікарні. Таким чином Хардінг розуміє, що він здатний внести цінний внесок у суспільство. Усвідомлення цього факту надає Хардінгу впевненості, яка дозволяє йому покинути межі психіатричної лікарні і взаємодіяти з навколишнім світом.

Боротьба Вождя і демонстрація розсудливості також виявляються успішними. Замість того, щоб вернутися до свого захисного механізму, він навмисно розмовляє і жартує з іншими пацієнтами. І що є більш вагомим, Вождь знаходить достатньо сил, щоб зупинити боротьбу проти Комбінату і Старшої Сестри, не тікаючи в деструктивний туман. Своєю втечею з психіатричної лікарні, він доводить, що він є сильним досить, щоб вижити не вдаючись до захисних механізмів. Таким чином, він отримує як фізичну, так і емоційну свободу:

«Помню, что бежал громадными скачками, словно делал шаг и долго летел, пока нога не опускалась на землю. Мне казалось, что я лечу.

Свободен...Я там долго не был. Не сдерживаемый более защитными механизмами, Вождь готов присоединиться к обществу снова» [1, с. 138].

Особистість повинна боротися, щоб вирішити свої власні проблеми, якщо вона хоче існувати у нормальних умовах. Особистість повинна навчитись протистояти злигодням життя, абстрагуватися від болю і страждань. Якщо особистість може знайти цей баланс, їй не потрібно ховатись за захисними механізмами. І тоді, особистість буде перебувати в гармонії з собою, а також із навколишнім суспільством.

Список використаних джерел:

1. Кизи К. Над кукушкиным гнездом // Москва, 2004. – 140 с.
2. Романова Е.С., Гребенников Л.Р. Механизмы психологической защиты // Мытищи, 1990, с. 6-24.
3. Фрейд З. Я и Оно. // Москва, 1990, с. 425-439.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Блискавка П.І.

студентка,

Научний керівник: Лужаниця О.І.

кандидат філологічних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ЕМОЦІЙНО-ОЦІНОЧНИЙ ПОРТРЕТ ДІАЛЕКТОНОСІЇВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИКМЕТНИКІВ ДІАЛЕКТІВ ГРАФСТВ ЕССЕКС, САССЕКС І КЕНТ)

За попередніми дослідженнями [1, с. 75] прикметники (ад'єктиви) вважаються джерелом національно-культурної інформації, за їх допомогою можна глибше зрозуміти не лише культуру народу, але й специфіку його мислення та світогляд, саме через них зв'язок мови і культури проявляється найбільш тісно і яскраво. Ад'єктиви, що позначають ознаку предмета як ніякі інші частини мови вербалізують емоції та найточніше передають оцінку мовця дійсності.

За останні роки ад'єктиви досліджуються з різних сторін, зокрема розглядаються їх особливості, окремі семантичні групи, полісемія, антонімія, особливості словотвору (Д.В. Рязанцева, О.В. Зайченко, А.Ф. Андрусь, Д.М. Купленик). Однак, на тлі такого всебічного опису, недостатніми залишаються дослідження прикметників у лінгвокультурологічному аспекті, особливо на матеріалі малих соціо-територіальних груп, до яких належать і діалектні співтовариства. Актуальність даного дослідження обумовлена також загостренням інтересу до емоційно-оцінної категорії в сучасній лінгвістиці, до проблеми її мовної реалізації та розуміння її сутності.

Метою дослідження є аналіз ад'єктивів діалектів графств Ессекс, Сассекс та Кент з емоційно-оціночного аспекту. Матеріалом дослідження слугували діалектні словники ХІХ століття [2; 3; 4].

В результаті суцільної вибірки було виокремлено 278 лексичних одиниць з трьох діалектів (78 з Сассексу, 67 з Ессексу, 133 з Кенту), які за емоційно-оціночною ознакою було поділено на три підгрупи: позитивні (74), негативні (185) та нейтральні (19).

Найчисельнішою групою ад'єктивів виступають прикметники з негативною конотацією – 185, серед них найбільшу кількість прикладів було відібрано в діалекті графства Кент (92). За результатом семантичного аналізу виявлено, що мешканці графства у цілому ледачі, тому дуже жадібні та бідні, вони непривітні один до одного та нахабні: *anointed* – морочливий, *arbitry*, *chavish*, *crupish*, *feasy*, *frail* – жадібний, *bestid* – бідний, *bleat*, *bligh* – похмурий, *bruff*, *cross*, *jockey*, *rasty*, *rough*, *rudy*, *unlevel* – зрубий, *bythy*, *crummy*,

fenny, gammy, grabby, grubby, yaugh – брудний, *chuck-headed, dead alive, duntly, simple* – дурний, *coarse* – поганий, *contrairy* – неприємний, *cript* – пригнічений, *disguised* – н'яний, *lingy* – ледачий, *lompy* – незграбний, *mad, rusty, sartin, scaddle, tatty, vigilous* – розлючений, *misheevious* – шкідливий, *rapid, tedious, hasty* – жорстокий, *raw* – злий, *sacreful* – жахливий, *shagged* – втомлений, *spalt* – нахабний, *uncous* – похмурий, *timbersome* – виснажений, *timmy* – примхливий та інші.

Вибірка з діалекту Сассекс містить 59 одиниць, їх аналіз створює портрет змучених, злих людей, складне життя яких змушує прибїгати до пияцтва, бути грубими, розлюченими та дратівливими: *abuseful* – образливий, *abusefully*, *afear'd* – наляканий, *ampery, windshaken* – слабкий, *beazled* – змучений, *bethered* – безсилий, *chuff* – грубий, *cranky, curious, fresh, tight* – н'яний, *cuss, skrow* – сварливий, *dubersome* – сумнівний, *ernful* – сумний, *sudy, glut* – похмурий, *grabby, grom, slabby, slomtaky, stocky* – брудний, *gridgen, near* – скупий, *lapsy* – ледачий, *lean* – збитковий, *lear* – голодний, *wapsey, mad, rough, snuffy, tetsy, tiffy* – розлючений, *radical* – виснажливий, *rudy* – грубий, *stalled* – стомлений, *urpish* – дратівливий та інші.

У діалекті графства Ессекс було виокремлено 34 прикметника. Семантичний аналіз цієї групи свідчить про те, що більшість населення представлено нахабами та скнарами, дратівливими, сварливими та злими людьми: *arbitrary, hainish* – неприємний, *bewly, coxall, shanny, doull, noteless* – дурний, *coarse* – грубий, *dumb-saucy* – нахабний, *maggoty, ryled, tetchy, terrified* – дратівливий, *mauled, wanked* – змучений, *mingy* – скупий, *pinty, snaisty, stingy, ruinty* – сварливий, *unhonest* – нечесний, *aukard* – незграбний, *banju* – похмурий, *haumty, molloncholy* – засмучений, *precious* – незвичайний (іронічно), *shaky* – слабкий та інші.

Слід зазначити наявність розвиненого явища синонімії у групах слів з негативною конотацією. Так, слово «дурний» має 6 синонімів в сассекському діалекті (*chuckle-headed, dead alive, footy, half-baptized, simple, stupe*), в ессекському – 5 (*bewly, coxall, shanny, doull, noteless*), 4 у кентському (*chuck-headed, dead alive, duntly, simple*). Лексема «брудний» налічує 5 синонімів в сассекському (*grabby, grom, slabby, slomtaky, stocky*), 2 в ессекському (*flackety, darty*) та 7 в кентському діалектах (*bythy, crumty, fenny, gammy, grabby, grubby, yaugh*). Слово «розлючений» в сассекському діалекті представлено 6 синонімами – (*wapsey, mad, rough, snuffy, tetsy, tiffy*), ессекському – 7 (*maggoty, ryled, tetchy, terrified, misbeholding, queer, mad*) та кентському – 6 (*mad, rusty, sartin, scaddle, tatty, vigilous*). Лексема «н'яний» має 5 спільних синонімів у кожному діалекті (*cranky, curious, fresh, tight, disguised*). В діалекті графства Кент слово «жадібний» налічує 5 синонімів (*arbitry, chavish, cruppish, feasy, frail*), а «грубий» – 7 (*bruff, cross, jockey, rasty, rough, rudy, unlevel*). Це підтверджує той факт, що у діалектах ад'єктиви з негативною емоційною забарвленістю домінують.

Найбільша кількість ад'єктивів з позитивною конотацією виявлена у діалекті графства Кент – 34 одиниці; їх аналіз представляє діалектоносіїв як

доброзичливих та енергійних людей, які люблять спілкуватися та веселитися: *agreeable* – *поступливий*, *bettermy*, *reeming* – *чудовий*, *brent* – *крутий*, *brief* – *багатий*, *bruss* – *гордий*, *crank* – *веселий*, *flue* – *делікатний*, *gurt* – *значний*, *happy* – *ho* – *apropos* – *пасуючий*, *hover*, *sheer* – *яскравий*, *jawsy* – *говіркий*, *jokesy* – *кумедний*, *lief* – *задоволений*, *lishy*, *lissom*, *lither* – *піддатливий*, *milch* – *сердечний*, *quiddy* – *жвавий*, *spry* – *здоровий*, *wacker* – *активний*, *witty* – *майстерний* та інші.

Діалект графства Ессекс має 23 одиниці, які створюють позитивний емоційно-оціночний портрет діалектоносія, вони описують мешканців графства як енергійних, кмітливих та сильних людей: *jonnock* – *чесний*, *like* – *правдоподібний*, *nicely* – *здоровий*, *wonderful*, *proper*, *foine* – *чудовий*, *thaxted*, *witty*, *sarry* – *розумний*, *curous* – *цікавий*, *ginnick* – *досконалий*, *gole* – *видатний*, *tuggy* – *веселий*, *stron* – *сильний*, *upright* – *незалежний*, *wentersome* – *безстрашний*, *youn* – *молодий* та інші.

В діалекті графства Сассекс група прикметників з позитивною оцінкою представлена 17 лексичними одиницями; вони відображають носіїв діалекту як веселих, доброзичливих людей, приємних у спілкуванні та освічених: *agreeable* – *поступливий*, *bettermost* – *чудовий*, *brave* – *процвітаючий*, *choise* – *акуратний*, *deedy*, *gumptious* – *розумний*, *fittinh* – *правильний*, *gansing-gay* – *веселий*, *grig* – *радісний*, *knowledgeable* – *добре освічений*, *quick* – *живий*, *suient* – *приємний* та інші.

Найменш представленою є група з нейтральною оцінкою. В діалекті графства Сассекс було знайдено лише 2 лексичні одиниці: *dubby* – *короткий*, *flit* – *тонкий*; в ессекському діалекті 10: *doddy*, *tiddy*, *liddle* – *крихітний*, *маленький*, *carlly* – *кучерявий*, *clunchy* – *тонкий*, *oad*, *ol* – *старий*, *shote* – *короткий*, *vite* – *білий*, *yallar* – *жовтий*; в кентському – 7: *blousing* – *червоний*, *brave* – *великий*, *innocent* – *маленький*, *raddy* – *застарілий*, *gance*, *gause*, *hagged* – *тонкий*. За своєю семантикою ця група описує зовнішність людей нейтрально, передаючи лише фактичну інформацію.

За результатом дослідження можна зробити висновок, що у цілому, лексичні одиниці, які мають позитивні характеристики, зустрічаються досить рідко (74) у порівнянні з негативними (185). Носії діалектів графства Сассекс, Ессекс та Кент об'єднані сильним почуттям злості, яке варіюється за емоційною забарвленістю: вони розлючені, обурені, дратівливі, сварливі та грубі, що є результатом безробіття, заздрості та напружених відносин. Невеликі відмінності мають носії діалекту Ессекс, аналіз семантики слів виявив, що вони змушені працювати: *shagged* – *втомлений*, *timbersome* – *виснажений та інші*. Менша частина ад'єктивів вказує на те, що населення доброзичливе, прагне активно працювати, цінує людські відносини та їм характерно проявлення таких емоцій як радість, захоплення та задоволення. Ця подібність між діалектами, пояснюється територіальною близькістю графств та реаліями тогочасної Великої Британії.

Список використаних джерел:

1. Субботина Н.С. Прилагательное в аспекте лингвокультурологии / Н.С. Субботина // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2015. – №2. – С. 74-77.
2. Charnock R.S. A Glossary of the Essex Dialect / Richard Stephen Charnock. – London : Trübner & Co., 1880. – 91 p.
3. Gepp E. A Contribution to an Essex Dialect Dictionary / Edward Gepp. – London : George Routledge & Sons, 1891. – 102 p.
4. Parish W. D. A Dictionary of the Kentish Dialect and Provincialisms in Use in the Country of Kent / W. D. Parish, W. F. Shaw. – Lewes : Farncombe & Co., 1888. – 248 p.
5. Parish W. D. A Dictionary of the Sussex Dialect / W. D. Parish. – Lewes : Farncombe & Co., 1875. – 177 p.

Вільховченко Н.П.

кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»

СЛОВТВІРНІ ГНІЗДА КВАЗІСПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

Швидкий розвиток науки і техніки сучасного світу відображається у художніх творах, передусім у науковій фантастиці, що сприяє появі новотворів, які приваблюють увагу сучасних лінгвістів. У цьому контексті важливим є аналіз функціонування квазіспеціальної лексики, створеної автором, у науково-фантастичному тексті.

Квазіспеціальну лексику розглядаємо як особливу частину спеціального лексикону наукової фантастики, який реалізує основні характерні ознаки наукової фантастики (художність, фантастичність та художню імітацію науковості) [1]. Зазначимо, що здебільшого одиниці квазіспеціальної лексики мають у мовній системі словотвірну аналогію, тобто в структурному та семантичному плані імітують певний словотвірний зразок.

Дослідження засвідчило, що іноді письменники від однієї основи квазіспеціальної лексики можуть утворювати словотвірне гніздо (сукупність спільнокоренових слів, упорядкованих за їхнім походженням). Як зазначає Т. Г. Юрченко, компоненти словотвірних гнізд які належать до одного або різних граматичних класів, зберігають спільний семантичний «ген» кореневої морфеми [3, с. 10]. Виявлено, що у науково-фантастичному тексті вихідна основа слова може бути як існуючою у мові, так і вигаданою автором. Причому словотвірні гнізда квазіспеціальної лексики зазвичай містять по 2–3 слова. Наприклад: *Blerontin* [9] → *Blerontian*; *Nirii* [10] → *Niriian*; *Delas* [12] → *Delassian*, *Straum* → *Straumer*, де *Blerontin*, *Nirii*, *Delas*, *Straum* – назви планет, а *Blerontian*, *Niriian*, *Delassian*, *Straumer* – мешканці даних планет; *bolo* → *anti-bolo* [13], *bistromathics* [4] (потужна обчислювальна сила) → *bistromathic* → *bistromath* (назва космічного човна). Одні словотвірні

гнізда квазіспеціальної лексики утворено на базі основ власне астронімів, наприклад, *Venus* → *Venusians* [15], *Mars* [7] → *Martian*, інші – на базі основ okazional'nogo типу (фонетичного та фонетико-морфологічного типу) [2].

Наведемо декілька прикладів словотвірних гнізд, утворених на базі основ семантичного типу утворення: *smart* [11] (*комп'ютерна програма*) → *smartcab*; *to materialize* → *materialization*; *android* [8, 6] → *droid*, *hibernation* [6] → *hibership*, а також

nano [6] → *antinano*; *derm* [7] → *dermadisk*;

↓ ↓

nano-dependent dermatrodes

CRYPT [11] → *cryptanalyst*,

↓

cryptonomicon

На нашу думку, утворення цілих словотвірних гнізд із одиниць квазіспеціальної лексики, окрім номінації фантастичних об'єктів, використано для посилення ефекту достовірності описуваного фантастичного світу, що й відіграє важливу семантико-стилістичну роль. Адже автор імпліцитно вводить у науково-фантастичний світ відомості про взаємозв'язки об'єктів та явищ у фантастичному світі, які є відображеними у зв'язках однокореневих лексем, що робить фантастичний світ «багатовимірним», збагачуючи його мовну картину.

Зазначимо, що у науково-фантастичному тексті трапляються випадки, коли пропущено певні ланки у словотвірному ланцюгу. У деяких лексем, утворених від квазіспеціальних коренів, відсутня вихідна ланка словотвірного гнізда. Наприклад, в оповіданні С. Йорка і В. Сміта “The Sky is Falling” трапляються слова *Melconians* – *іншопланетні істоти*, *Melconian* – *ознака*. Вочевидь, вони походять від назви планети *Melcon*, проте це слово у тексті не зафіксовано. Наведемо інші приклади подібного словотвору квазіспеціальної лексики від відсутніх у тексті квазіспеціальних твірних основ: *meteoranalyst* (*іншопланетна професія*) ← *meteoranalysis*; *dynomagnetic* [12] ← *dynomagnet*. Зокрема, наявність професії *meteoranalyst* припускає «існування» науки *Meteoranalysis*, а прикметник *dynomagnetic* мав би походити від іменника *dynomagnet*, що є відсутнім у творі.

Таке явище у словотвірному процесі притаманне виключно науково-фантастичному тексту. Усі пропущені ланки словотворення наче «існують» у фантастичному світі, тож утворення словотвірних гнізд виконує стилістичну роль посилення відчуття достовірності зображуваної дійсності. Причому, вони наповнюють фантастичний світ взаємозв'язками та новими фантастичними реаліями. Водночас підсвідомо читач домислює ці одиниці, уявляє об'єкти, що вони номінують.

Список використаних джерел:

1. Вільховченко Н. П. Функціональні параметри квазіспеціальної лексики в тексті наукової фантастики / Вільховченко Н. П. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2015. – Вип. 52. – Серія «Філологічна». – С. 55–56.
2. Вільховченко Н. П. Оказіональний спосіб формування квазіспеціальної лексики у науково-фантастичному тексті [Текст] / Н. П. Вільховченко // Молодий вчений. – 2016. – №2. – С. 368–370.
3. Юрченко Т. Г. Оказіоналізми у творчості Павла Загребельного: структурно-семантичний і стилістичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т. Г. Юрченко. – К., 2003. – 18 с.
4. Adams D. Life, the Universe, and Everything / D. Adams. – London : Pan Books, 1982. – 160 p.
5. Clarke A. The Songs of Distant Earth / A. Clarke. – London : Voyager, 2001. – 242 p.
6. Dietz W. Steelheart / William Dietz. – New York : Ace Books, 1998. – 324 p.
7. Gibson W. Neuromancer / W. Gibson. – New York : Ace Books, 1984. – 271 p.
8. Idle E. The Road to Mars / Eric Idle. – London : Boxtree, 1999. – 309 p.
9. Jones T. Starship Titanic / Terry Jones. – New York : Ballantine Books, 1998. – 246 p.
10. McCaffrey A. Acorna`s World / A. McCaffrey, E. Scarborough. – New York : Harper Collins Publishers, 2000. – 306 p.
11. Stephenson N. Cryptonomicon / N. Stephenson. – New York : Avon, 1999. – 918 p.
12. Thies M. Incursion // Bolos: Old Guard / M. Thies. – New York : Baen, 2001.– 135 p.
13. York J. Steven. The Sky is Falling // Bolos: Old Guard / York J. Steven, Smith D. Wesley. – New York : Baen, 2001. – P. 165–290.
14. Varley J. In the Bowl [Електронний ресурс] / J. Varley. – Режим доступу: <http://www.lib.ru/INOFANT>
15. Vinge V. A Fire Upon the Deep [Електронний ресурс] / V. Vinge. – Режим доступу: <http://www.lib.ru/INOFANT>

Горайко Я.В.

студентка,

Національний університет «Острозька Академія»

ЛЕКСИКА ЯК СПОСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ АВТОРСЬКОГО ІДІОЛЕКТУ В РОМАНІ Д.Г. РОБЕРТСА «ШАНТАРАМ»

Художня мова реалізує творчий потенціал письменника, і формується на основі відбору ним певних лексичних, стилістичних та інших одиниць, які дозволяють письменнику втілити комунікативний задум твору у реальність. Лексика – це невід’ємна складова будь-якого художнього тексту. Виникнення і розвиток лексичної одиниці відбувається під впливом численних факторів, таких як історія, культура, народні традиції та ін. Відповідно, добираючи лексику, письменник може умисно використовувати такі одиниці, які характеризуються історичною специфікою або національно-культурними конотаціями. Разом з тим, лексичні одиниць формують єдиний художній твір, а тому їх призначення передати задум автора та досягти естетичного впливу на почуття читача. Сьогодні проблема вивчення лексичних одиниць в

художньому тексті розглядається в системі дослідження авторського ідіолекту. Актуальним є необхідність врахування всіх аспектів створення твору, тобто історичного підґрунтя його написання, біографії автора та впливу його життя й настанов на ідею твору та її втілення в тексті і т.ін.

Стиль художньої літератури розглядається науковцями як самостійний функціональний стиль, який охоплює художні твори. Як правило, стиль художньої літератури досліджувався з позиції аналізу ідіолекту автора та особливостей використання лексико-стилістичних засобів твору, їх функціонально і комунікативно-прагматичного навантаження (К. І. Войтенко [4], М. Ю. Волкова [5], Н. В. Гут [7], О. П. Костецька [8] та ін.).

Лексичні одиниці досліджувались науковцями переважно як складова авторського ідіолекту. Особлива увага приділялась аналізу історично-культурного компоненту лексики, емоційного забарвлення та експресивності (Ю. А. Бельчиков [1], М. В. Бондар [2], О. Ф. Бурбак [3], І. В. Гамаюн [6] та ін.)

Художній текст вирізняється з-поміж інших видів тексту тим, що в ньому найактивніше використовуються лексико-стилістичні засоби. Кожен художній текст характеризується наявністю мовних засобів, які формують ідіолект письменника. Завдяки ідіолекту створюється неповторний колорит задуму автора, епохи, образів та ін. Незважаючи на численні дослідження лексичних одиниць та їх ролі в художньому тексті, невирішеним залишається питання про їх комплексне використання в тексті, тобто використання лексики історичного періоду, використання культурно-маркованої лексики, лексики з емоційно-експресивним компонентом та ін. Творчість Д. Г. Робертса становить цікавий матеріал для дослідження ідіолекту письменника у зв'язку з образністю, яка насичує твори письменника, зверненням до історії і культурних традицій, що відображається у використанні історичної лексики та одиниць з національно-культурною конотацією.

Метою статті є аналіз лексичних особливостей авторського ідіолекту Д. Г. Робертса на основі роману «Шантарам».

Лексика в художньому тексті є засобом створення художніх образів. В романі «Шантарам» з цією метою використовуються запозичення, історичні реалії, власні назви та емоційно-експресивна лексика. Вибір лексичної одиниці зумовлений комунікативним наміром авторам. Наприклад: *I knew nothing of the cultures there, clothed in robes and saris and turbans* [10, с. 30]. В цьому фрагменті Д. Г. Робертс використовує дві історичні реалії *saris* та *turbans*. Це реалії на позначення традиційного індійського одягу: *sari* – це традиційний індійський жіночий одяг довжиною від 4,5-9 метрів, який особливим чином обертають навколо тіла; *turban* – це східний головний убір. Він представляє з себе шматок тканини, намотаний на голову. Цей головний убір поширений у Північній Африці, Індії, на Аравійському півострові і в інших азіатських країн [9]. Використання історичних реалій *saris* та *turbans*, які належать до індійської культури дозволяє письменнику передати культурний колорит, а саме традиції щодо одягу.

Використання лексичних одиниць на позначення власних назв в художньому тексті, зокрема й в романі «Шантарам», допомагає письменнику створювати образ місця, в якому розгортаються події. Крім цього, використання відомих читачеві власних назв дозволяє викликати в їх свідомості з асоціації з певною історією, культурою, народом та ін., наприклад: *Luck ran with me and flew with me across the world to **India**, where I joined the **Bombay mafia*** [9, с. 8]. В цьому прикладі Д. Г. Робертс вживає власні назви *India* та *Bombay*. Як відомо з історії, Індія – це держава в Південній Азії. Бомбей – це місто на заході Індії. По-перше, ці дві назви формують в читача стійку асоціацію про країну та місто; по-друге, Бомбей відомий як діловий та фінансовий центр Індії, як місто-магніт або місто-казка. Відповідно, вживаючи цю назву, письменник створює образ міста, сповненого життям, активністю тощо.

Створення образу досягається також використанням лексичних одиниць, які є запозиченими. Наприклад: *The bus had turned into the curve of a wide **boulevard** that was edged by huge stones, tumble-rolled into the turquoise sea* [10, с. 17]. В цьому фрагменті вжито лексичну одиницю *boulevard*, яка є запозиченою з французької мови. Базуючись на тому, що у французькій культурі, «бульвар» означає міську вулицю із зеленими насадженнями, алеєю для пішоходів посеред вулиці, використання цієї лексичної одиниці в контексті одразу викликає в уявленні читача образ широкої вулиці/алеї із зеленню навколо дороги.

Особливе місце в художньому тексті займають лексичні одиниці із емоційно-експресивним забарвленням. Завдяки емоційній конотації в структурі слова, письменник впливає на чуттєву сферу читача. Засобом передачі емоцій служать лексичні одиниці, які прямо номінують реакції або відчуття персонажів, наприклад, *love, fate: It took me a long time and most of the world to learn what I know about **love and fate** and the choices we make, but the heart of it came to me in an instant, while I was chained to a wall and being tortured* [10, с. 8]. Слово *love* виражає сильну позитивну емоцію людини по відношенню до іншого; почуття прив'язаності, глибокої симпатії та ін.; слово *fate* також має у своєму складі емоційну конотацію. Зокрема слово *fate* – рок означає певну невідворотність подій, тобто підкореність людини вищим силам. Крім цього, лексичні одиниці з емоційним компонентом можуть відтворюватись в художньому тексті метафорично, наприклад: *He was big enough and strong enough to defend himself, but **he had no heart for fighting**, and there wasn't any victory in hitting him* [10, с. 649]. В цьому прикладі вжито фразеологічний вираз *he had no heart for fighting*. Він передає емоцію страху, боягузтва, нездатності захищати власні інтереси. В складі фразеологізму вжито лексичну одиницю з медичної термінології *heart* – центральний орган кровоносної системи людини. Дослівно вираз означає «не мати серця для битви». Оскільки серце вважається центром життя людини, «не мати його» в цьому контексті означає не мати сили духу і сміливості.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зауважити, що авторській ідіолект формують лексико-стилістичні засоби. Лексичні особливості художнього

тексту представлені різними групами лексики. В аналізованому нами романі Д. Г. Робертса «Шантарам» до таких груп лексики належать запозичення, власні назви, історичні реалії, емоційно-експресивна лексика. Завдяки їх використанню письменник успішно створює певні історичні та культурні образи, а також впливає на емоції читача, таким чином реалізуючи комунікативний намір художнього твору.

Список використаних джерел:

1. Бельчиков Ю. А. О культурном коннотативном компоненте лексики / Бельчиков Ю. А. // Язык, система и функционирование: сборник научных трудов. – М.: «Наука», 1988. – С. 30-35.
2. Бондар М. В. Метамова дослідження національно-культурного компонента / М. В. Бондар // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2014. – Вип. 28. – С. 119-128.
3. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу / О. Ф. Бурбак // Іноземна філологія, Львів: 1985. – С. 68-69.
4. Войтенко К. І. Функціональний стиль художнього мовлення / К. І. Войтенко // Наукові записки. Серія «Філологічна». – 2012. – Вип. 26. – С. 53-56.
5. Волкова М. Ю. Особливості лінгвостилістичного аналізу художніх творів / М. Ю. Волкова // Вісник СевНТУ. Вип. 102: Філологія: зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010. – С. 6-11.
6. Гамаюн І. В. Національно-специфічна реалія як складова картини світу / І. В. Гамаюн, Н. В. Лутай // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. До 125-річчя НТУ «ХП»: зб. наук. пр. / ред. Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський. – Харків: НТУ «ХП», 2010. – С. 296-304.
7. Гут Н. В. Особливості функціонування автора у художньому тексті [Електронний ресурс] / Н. В. Гут. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/988>
8. Костецька О. П. Індивідуальне мовлення автора як об'єкт лінгвістики та підходи до його дослідження [Електронний ресурс] / О. П. Костецька. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/individualne-movlennya-avtora-yak-obektlinhvistyky-ta-pidhody-do-joho-doslidzhennya/>
9. Як зробити шапку-тюрбан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polynet.com.ua/yak-zrobiti-shapku-tyurban.html>
10. Gregory David Roberts, Shantaram [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.totalgadha.com/file.php/1/moddata/forum/18/46686/318-shantaram.pdf

Дубельт О.В.

студентка,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЛІНГВІСТИЧНА ПАРАДИГМА ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Англомовному політичному дискурсу, який є глобальним, на сьогодні приділяється особлива увага. Динамічний розвиток англомовного політичного дискурсу зумовлює зацікавленість дослідників у вивченні особливостей та характерних рис його функціонування в різних культурних середовищах

[8, с. 87]. Одним із жанрів політичного дискурсу є інаугураційна промова. Інаугураційна промова – це промова обраного президента, що проголошується ним під час вступу на посаду. На думку дослідників [5, с. 100-106], президентська інаугураційна промова є найважливішою складовою урочистої церемонії, в ній поєднується осмислення минулого і майбутнього нації на тлі сьогодення, вшановується все, що об'єднує дану спільноту [5, с. 100–106]. Ціль інаугураційної промови президента – заявити про формальне прийняття влади та окреслити перспективи своєї роботи на цій посаді та розвитку країни під своїм керівництвом. Політичний дискурс, є складним комунікативним явищем, що містить акт творення тексту і відображає залежність мовного твору від екстралінгвальних обставин. Знання про світ, зокрема історичні передумови та політична ситуація в державі, особистість автора, його погляди і конкретна мета як творця є тими чинниками, які впливають на формування стратегій політиків, що реалізуються в їхніх промовах. З огляду на це, в ході вивчення промов об'єднуються знання і лінгвального, і екстралінгвального планів.

Промови відомих британських та американських політиків є доброю основою для вивчення комунікативно-прагматичної спрямованості політичного дискурсу, завданням якого є не стільки інформувати, скільки здійснювати соціально-психологічний вплив на аудиторію. Існує безліч класифікацій синтактико-стилістичних мовних засобів. До основних прийнято відносити: вживання номінативних речень, навмисна зміна порядку слів у реченні (інверсія), замовчування (апозіопесиз), повтор, вживання емфатичних конструкцій, паралелізм та риторичні питання [3, с. 182].

На думку англійського дослідника А. Берда, одним із найбільш вдалих прийомів переконання є використання так званого “трьохкомпонентного списку” [9, с. 121]. Зокрема наголошується, що незалежно від теми промови чи маніфесту, “список трьох” дозволяє якнайкраще привернути увагу читача або слухача до повідомлення, оскільки є досить простим для сприймання та запам'ятовування. Практичну реалізацію дії “трьохкомпонентного списку” у промовах можна прослідкувати на прикладі заключної передвиборної промови Х. Клінтон у дебатах з Д. Трампом, де вона таким чином сказала про Америку:

«America is great, because America is good. And it really is up to all of us to make that true, now and in the future, and particularly for our children and our grandchildren».

Політичний дискурс є феноменом, який можна розглядати як мінімум в трьох аспектах: філологічному, як і будь-який інший текст, при цьому дослідник зважає на «фон» – політичні та ідеологічні концепції, що панують в світі інтерпретатора; соціопсихолінгвістичному – під час оцінювання досягнення прихованих чи чітко виражених цілей мовця, які є безумовно політичними; індивідуально-герменевтичному – під час виявлення особистісних смислів автора та/чи інтерпретатора дискурсу в певних умовах. Окрім того, з культурологічного погляду, політичний дискурс виявляється

найважливішим соціальним ідентифікатором та ретранслятором суспільних цінностей [2]. Тому зрозуміло, що дослідження політичного дискурсу є перетином різних дисциплін і пов'язано з аналізом форми, завдань та змісту дискурсу, що вживається в певних політичних ситуаціях [10].

Політичний дискурс розглядається лінгвістами як об'єкт лінгвокультурологічного вивчення, як вторинна мовна підсистема з функціями, словником та комунікативним впливом. У політичному дискурсі репрезентується майже весь комплекс взаємозв'язків між людиною та суспільством, його аналіз передбачає, передусім, дослідження текстів у сукупності з екстралінгвальними чинниками та показує, як у різних мовних колективах моделюються культурні цінності, як пропагується соціальний порядок, які елементи мовної картини світу лишаються поза межами свідомих мовленнєвих стратегій мовців, як формується концептуальна картина світу, властива кожному мовному колективі. Цілями політичного дискурсу можуть бути: досягнення суспільної згоди, прийняття й обґрунтування політичних і соціально-ідеологічних стратегій, підтримка або руйнування позицій, нав'язування тієї або іншої ідеологічної орієнтації масовій свідомості та інше. Основними функціями політичного дискурсу є: маніпулятивна; функція переконання; інформативна; аргументативна; створення переконливої картини кращого майбутнього [7, с. 202].

Характерно, що власне лінгвістичні методи дослідження і лінгвістичні дані почали використовуватися в аналізі політичного дискурсу порівняно недавно. Проте, на думку дослідників [7, с. 205; 11], можна виділити такі основні типи лінгвістичного аналізу дискурсу:

- особлива увага до парафрази і синонімічності;
- акцент на аргументації і синтаксисі;
- зосередження на висловлюваннях;
- лексичні і лексикометричні дослідження;
- дослідження наративних функцій;
- риторичні дослідження;
- семіотика;
- відмінкова граматики;
- антропологічні та соціолінгвістичні дослідження [11].

Особливою рисою політичного дискурсу, як і дискурсу в цілому, є співвідношення дискурсу з конкретними учасниками, тобто тими, хто говорить, і тими, хто слухає, а також з комунікативними намірами того, хто говорить і певним чином впливає на адресата [1; 3, с. 184].

Іншою характерною рисою політичного дискурсу є використання певних формальних засобів, коли звичні елементи мови отримують незвичну інтерпретацію, а також, коли звичайні, на перший погляд, ситуації використовують у нових несподіваних смислових контекстах [4, с. 271; 6, с. 75; 7, с. 204]. Дискурс є потужним інструментом впливу на масову свідомість. Фактично, він є конструюванням (створенням правил поведінки,

сприйняття, пізнання та відтворення) певного світу для певної спільності людей [8].

Політичний дискурс розглядається лінгвістами як об'єкт лінгвокультурологічного вивчення, як вторинна мовна підсистема з функціями, словником та комунікативним впливом. У політичному дискурсі репрезентується майже весь комплекс взаємозв'язків між людиною та суспільством. Невід'ємним його компонентом є жанр політичної промови, яка передбачає вплив на аудиторію, переконання, інколи маніпулювання.

Політики часто вдаються до використання такого стилістичного засобу як алюзія, саме дослідження алюзії у політичних промовах буде перспективою наших подальших розвідок.

Список використаних джерел:

1. Бехта І.А. Стратегії інтерпретації оповідного дискурсу / Іван Антонович Бехта // Вісник Сумського державного університету. Збірник наукових праць. Серія "Філологічні науки". – № 3(62). – Суми: видавництво СумДУ, 2004. – С. 26–32.
2. Гальперин І.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М.: Просвещение, 1981. – 294 с.
3. Горчак О.В. Синтактико-стилістичні показники прагматичної спрямованості англомовної політичної риторики (на прикладі промов Маргарет Тетчер, Тоні Блера, Абрагама Лінкольна, Гордона Брауна, Нейла Армстронга та Нельсона Манделі) / О.В. Горчак // Наукові записки національного університету «Острозька академія». – Острог, 2009. – Вип. 11. – С. 182-187.
4. Карпова К.С. Ознаки метафоризації американського культурного символу Martin Luther King / К.С. Карпова // Сучасні дослідження з іноземної філології. – 2010. – Вип. 8. – С. 268-274.
5. Павлова Є.К. Лексичні проблеми глобального політичного дискурсу / Є.К. Павлова // Вісник Московського університету. Сер. 19 : Лінгвістика і міжкультурна комунікація. – 2005. – № 2. – С. 98–112.
6. Попова О.И. Некоторые проблемы политического дискурса / О.И. Попова // Актуальные вопросы переводоведения и лингвистики : материалы научной сессии ВолГУ. – Волгоград, 2001. – С. 73–77.
7. Романюк А.Б. Аналіз досліджень політичного дискурсу / А.Б. Романюк, А.В. Заяць. // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2012. – № 743. – С. 200-209.
8. Федорова О. Тактики та лінгвостилістичні засоби персвазивної стратегії в інаугураційній промові А. Лінкольна / Олеся Федорова // Філологічний дискурс. – Хмельницький, 2015. – Вип. 1. – С. 86-90.
9. Beard A. The Language of Politics / A. Beard. – Routledge, London and New York, 2000. – 121 p.
10. Beaugrande R. de. Text Linguistics at the Millennium: Corpus data and Missing Links / R. de Beaugrande // Text, 20 (2), 2000. – P. 153–195.
11. Seidel G. Political discourse analysis / G. Seidel // Handbook of discourse analysis. – L. etc., 1985. – Vol. 4. – P. 43–60.

Лепетюха А.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

СИНОНІМІЧНІ МОНОПРЕДИКАТИВНІ ВИСЛОВЛЕННЯ З ІНФІНІТИВОМ У ПОЗИЦІЇ ПІДМЕТА ТА ПРИСУДКА (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ)

Висловлення з підметом, вираженим дієсловом, як і безособові конструкції, характеризуються предикативною категорією імперсональності. Інфінітив у позиції підмета у синонімічних конструкціях має інцидентією (референтні значення) номінального компонента, тобто він позначає, називає дієслівну дію у відриві від її темпоральних параметрів. Отже, ініціальний інфінітив являє собою «гібридну дієслівно-іменну частину мовлення» [1, с. 69], що виступає як форма номінації ознаки процесуальності або результату у той час, як відмінювані форми при називанні тієї ж ознаки виражають її реляційно-структурний та предикативний аспекти. Мовознавці зазначають, що у семантиці інфінітивних висловлень наявні також оцінки емоційного, етичного, естетичного, психологічного тощо планів, котрі ускладнюють їхню організацію [2, с. 138].

У ролі безособового актанта синонімічних конструкцій актуалізується «незалежний інфінітив» – результат трансформації віртуальної (мовної) підрядної пропозиції. Саме тому монопредикативні висловлення (далі – МПВ) з інфінітивом-підметом як мовленнєві преференціальні опції (ко(н)текстуально адекватні трансформи мовної структури), що містять повідомлення, семантично підпорядковане матричній частині висловлення, функціонально та семантично наближуються до підрядних висловлень. Синтаксична синонімічність інфінітивних структур обумовлена рівносуб'єктністю обох частин стрижневої (первинної) поліпредикативної пропозиції.

Серед МПВ з препозитивними інфінітивом / інфінітивним зворотом виділяємо такі структурні типи: 1) Inf pr / p S + P + C; 2) D (de) + Inf pr / p S + P + C; 3) (D +) C + Inf pr / p S + P + C, де Inf pr / p – інфінітив теперішнього та минулого часів; S – підмет; P – предикат, C – додаток; D (déclencheur) – препозитивний, адвербіальний або сполучниковий стимулятор / модифікатор.

Конструкції з ініціальними інфінітивами / інфінітивними зворотами першого типу становлять преференціальні опції поліпредикативних стрижневих структур з гіпотетичними підрядними висловленнями, наприклад:

(1) *Mourir m'aurait pas mal arrangé.* (F. Beigbeder)

У наведеному результативному МПВ першого типу Inf pr S + P + C з синтаксичною синонімією на рівні висловлення спостерігаються умовні семантичні відношення. Отже, стрижнева структура цієї перифрастичної побудови така: *Si je mourais ça (cela) m'aurait pas mal arrangé.*

Для визначення ступеня ко(н)текстуальної пертинентності саме інфінітивної структури, доцільно використовувати лінгвістичний експеримент, або мовну гру адресата / читача, що полягає «у штучній заміні слова або фрази тексту, що аналізується, синонімічним словом або фразою» [3, с. 30–31]:

J'ai failli mourir souvent: écrasé par une voiture (mais je l'ai évité de justesse), tombé d'un immeuble (mais je me suis rattrapé aux branches), contaminé par un virus (mais j'ai mis une capote). Quel dommage.

1) *Si je mourais ça (cela) m'aurait pas mal arrangée.* (стрижнева структура)

2) *Mourir m'aurait pas mal arrangé.* (преференціальна опція)

Як бачимо, компресована преференціальна опція є ко(н)текстуально пертинентною, оскільки у претексті наявне поліпредикативне висловлення (далі – ППВ), розширене вставними адверсативними компонентами з ко(н)текстуальною функцією пояснення; первинна структура становить «невдалий (непертинентний) варіант», що ускладнює інтерпретацію повідомлення автора надлишковою експлікацією його інтенції.

МПВ другого типу характеризуються причинно-наслідковими семантичними відношеннями:

(2) *Etre sans attache lui plaisait.* (L. Faure)

Цей приклад результативного МПВ зі структурною моделлю $Inf\ pr\ S + P + C$ становить актуалізований адекватний трансформ первинної поліпредикативної структури: *Comme il était sans attache, cela lui plaisait.* У посттексті наявні дві інфінітивні конструкції:

Etre sans attache lui plaisait. Quitter les vanités du monde pour retrouver le silence, et le temps de la méditation, n'en avait-il pas rêvé? Mais ne plus devoir se défendre est une rude épreuve, il le découvrait aujourd'hui...

Отже, згідно з певним прагматичним плануванням, мовець експресивно акцентує ініціальні інфінітивні звороти послідовності висловлень, що становить одну з особливостей його ідіостилю. Саме тому стрижнева конструкція видається ко(н)текстуально непертинентною.

При вживанні інфінітиву минулого часу в ініціальній позиції синонімічна конструкція завжди набуває семантичного причинно-наслідкового значення:

(3) *De n'avoir pas eu un réflexe sot lui donne de la satisfaction.* (L. Gardel)

Наведене результативне МПВ, побудоване за структурною моделлю: $D + Inf\ p\ S + P + C$, становить адекватну перифразу стрижневої пропозиції: *Il n'a pas eu un réflexe sot, donc ça / cela lui donne de la satisfaction.*

Ко(н)текстуально пертинентним є саме компресоване МПВ, оскільки у пре- та посттексті автор актуалізує поліпредикативні конструкції, ускладнені підрядними висловленнями. Отже, вибір звуженої структури полегшує інтерпретацію поданої інформації:

C'était lui, parce qu'il était civilisé d'une autre manière, qui avait jugé pleine de grâce sa réserve, et qui trouvait vulgaire sa joie. De n'avoir pas eu un réflexe sot lui donne de la satisfaction. Cela dissipa une certaine raideur qui, quoiqu'il en fût, empesait son comportement.

На думку деяких учених, МПВ з ініціальним інфінітивно-займенниковим зворотом, побудовані за моделлю: (D +) C + Inf pr / p S + P + C, займають проміжну позицію між власне-інфінітивними і дієслівно-інфінітивними висловленнями [4, с. 289]. А.Н. Гвоздев зазначає, що граматична особливість таких висловлень полягає у подвійній природі займенникових слів. З одного боку, вони зберігають значення другорядних членів, виражаючи різні об'єкти або обставини, і в цьому сенсі виявляють залежність від інфінітиву. З іншого боку, вони сполучають зі значенням другорядних членів предикативне значення неможливості дії і підпорядковують собі інфінітив [5, с. 97]. В.Ю. Копров вважає, що такі конструкції не відносяться до власне простих висловлень ні за семантикою, ні за структурою. У семантиці таких висловлень відображені дві ситуації, одна з яких виражається дієслівною конструкцією у розгорнутому вигляді, а друга – займенниково-інфінітивним зворотом у згорнутому вигляді, тобто у цілому вони являють собою півторапредикативні висловлення [1, с. 96].

(4) *Et l'avoir sauvé devrait me le rendre sympathique.* (Ch. Léourier)

Таке результативне МПВ зі структурною моделлю C + Inf p S + P + C та з семантичними причинно-наслідковими відношеннями є ко(н)текстуальною реалізацією стрижневої структури *Et puisque je l'ai sauvé ça devrait me le rendre sympathique*. У пре- та посттексті автор актуалізує складні ППВ:

En toute objectivité, je dois admettre qu'il n'est pas le sauvage auquel je m'attendais. Et l'avoir sauvé devrait me le rendre sympathique. Cependant, même si je fais des efforts pour le cacher devant Korwal, je ne l'aime pas.

Отже, вживання первинної побудови структурно перевантажує дискурсивний фрагмент, порушує його когерентність та ускладнює інтерпретацію інформації, що міститься у ньому.

МПВ з синонімічною синтагмою інфінітивом-присудком становлять преференціальну опцію-комплементарність стрижневої пропозиції, оскільки предикат супроводжується препозитивним прийменником (стимулятором) *de*. Йдеться про конструкції з «наративним інфінітивом» з інтенсивно-початковим значенням, котрий позначає дію у минулому. Такий інфінітив вживається письменниками у художніх творах з метою надати дії, вираженій процесуальним дієсловом, більше жвавості:

(5) *Et moi, de m'y ruer.* (San-Antonio).

Процесуальна конструкція з семантичним значенням висновку являє собою перифразу стрижневої структури *Et moi, je m'y suis rué*. Її контекстуальна пертинентність пояснюється прагненням мовця уникнути реактуалізації ініціального референта (*moi*), що призвело б до мовленнєвого прономінального розширення поданої синонімічної побудови. Посттекст допомагає визначити темпоральний план системної моделі наведеного МПВ:

Et moi, de m'y ruer. Mais tu sais bien déjà que la chère Daisy ne s'y trouve plus, l'odieuse garce!

Аналіз МПВ з ініціальним та фінальним інфінітивом / інфінітивним зворотом зворотом показав, що всі синонімічні преференціальні опції

становлять однобазові (з одним термінальним трансформаційним ланцюжком) перифрази віртуальних первинних конструкцій без зміни дискурсивного режиму інцидентії (з актуалізацією та фокалізацією аналогічних референтів).

Список використаних джерел:

1. Копров В.Ю. Семантико-функциональный синтаксис русского языка в сопоставлении с английским и венгерским // Воронеж, 2010. – 328 с.
2. Золотова Г.А. Коммуникативная грамматика русского языка // Москва, 1998. – 528 с.
3. Пешковский А.М. Принципы и приемы стилистического анализа и оценки художественной прозы. – Москва, 1927. – 68 с.
4. Тимофеев К.А. Об основных типах инфинитивных предложений в современном русском литературном языке // Москва, 1950. – С. 257–301.
5. Гвоздев А.Н. Очерки по стилистике русского языка // Москва, 1965. – 405 с.

Оробінська Р.В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач,*

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЧЕНЬ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ)

Поняття «функція» використовується в різних галузях знань і має безліч наукових трактувань. Із філософської точки зору (лат. «functio» – виконання) – це: 1) діяльність, обов'язок, робота, зовнішній прояв властивостей певного об'єкта в рамках даної системи відносин, до якої він належить; 2) вид зв'язку між об'єктами, коли зміна одного з них призводить до зміни іншого, при цьому другий об'єкт також називається функцією першого [5, с. 476].

Функція мовних одиниць як засобів вербального позначення інформації полягає у вербальному вираженні повідомлення, спрямованого від адресанта мовлення до адресата [7, с. 129]. Головним засобом вербальної передачі інформації в діалозі слугує речення [7, с. 131]. На вираження речень у діалозі впливають лінгвальні та екстралінгвальні фактори. *Лінгвальні* – це правила реалізації мовних одиниць: синтаксична будова та значення. Синтаксична форма та зміст – це статичні ознаки мовних одиниць, які існують як їхні узагальнені характеристики [7, с. 129]; вони не розкривають всієї палітри значень мовного знаку, якого вони здатні набути у певній ситуації спілкування [5, с. 16]. Структурно-семантичні властивості речень визначають тільки їхній інформаційний потенціал. Уся широта змісту мовного знаку розкривається тільки в межах ситуації позамовної дійсності, що становить основу їхнього інформаційного відтворення [3, с. 206].

Речення володіє характерною тільки для нього формою та змістом і при зміні однієї із зазначених характеристик змінюється й інша. Проілюструємо це на прикладі двох видів німецьких речень (питального та розповідного). Речення (а) *Er liest ein Buch* (Він читає книгу.) та (б) *Liest er ein Buch?* (Він читає книгу?) мають однаковий набір структурних компонентів, відрізняються тільки місцем розташування підмета і присудка, а отже реалізують різного змісту висловлювання. Речення (а) виражає констатацію факту, а (б) – запит інформації. Навіть, вживаючи ці речення окремо від контексту, усі, без винятку, носії німецької мови зрозуміють зміст кожного з них, оскільки семантика цих речень визначається їхньою синтаксичною будовою.

Екстралінгвальними факторами є чинники позамовного світу, що впливають на вираження мовних одиниць: мовна особистість (людина) та ситуація мовлення (умови спілкування та контекст комунікації). Під впливом зазначених факторів мовні одиниці зі знаків мовної системи перетворюються на знаряддя комунікації [1]. Люди використовують їх структурно-семантичні властивості та, пропускаючи через призму свого мислення, використовують речення для реалізації власних комунікативних намірів [2]. При цьому форма вираження предикативної одиниці може залежати від ситуації спілкування. За таких умов, мовець може реалізувати речення зі зміненою синтаксичною будовою. Наприклад, під час візуальної демонстрації листа, який медсестра принесла пацієнтові, обом співрозмовникам зрозумілий предмет розмови.

Krankenschwester: *Hey, Sissi, da bist du? Ich hab hier Post für Otto. Für dich auch* (Гей, Сіссі, ти тут? У мене тут пошта для Отто. Для тебе також).

Sissi: *Für mich?* (Для мене?) (Der Krieger und die Kaiserin, 00:04 – 00:05).

Розповідне речення *für dich auch*, та питальне *für mich?* позбавлені головних членів – основних репрезентантів змісту речення. Умови позамовної дійсності, у межах яких відбувається комунікація, дозволяють співрозмовникам зрозуміти зміст повідомлення, реалізованого на основі неповного речення.

У межах діалогу реченням можуть набувати нових інформаційних властивостей, які поза контекстом не розкриваються. Люди перетворюють мовні одиниці з абстрактного інвентаря, наділеного потенційними змістовими властивостями, на знаряддя суб'єктивного самовираження. Це здійснюється шляхом пропущення мовних засобів через призму суб'єктивного світовідчуття [7, с. 128], у результаті чого речення набувають нових структурних і змістових властивостей та перетворюється на мовленнєву дію [6, с. 687].

«Мовленнєва дія – це спрямована мовленнєва поведінка, яка здійснюється у відповідності до правил мовленнєвої взаємодії, що прийняті в суспільстві» [4, с. 103]. Вона має три одномоментні фази: локутивний акт, іллокутивний акт, перлокутивний акт. *Локутивний акт* – це вибір та організація мовних засобів для спілкування. Він відноситься безпосередньо до акту говоріння і виконується за допомогою правил граматики. *Іллокутивний акт* – це реалізація комунікативного наміру мовця за допомогою мовлення.

Поняття іллокуції пов'язане з поняттям інтенції, наміром мовця, його метою подіяти на слухача засобами мови. Іллокуція – це інтенція, яка спрямована на співрозмовника, це те, що адресат повинен зрозуміти. *Перлокутивний акт* – це комунікативний ефект, який настає за умов досягнення іллокутивного впливу на адресата та отримання очікуваного (або неочікуваного) результату. Перлокутивний ефект розпізнається за реакцією адресата, яка виражається у формі певних (мовних) дій або емоцій. У різних умовах мовна одиниця може варіативно впливати на співрозмовника, викликаючи в нього різну реакцію.

Визначені фази є невіддільними одна від одної. Відсутність хоча б однієї із них вказувала б на порушення комунікативного процесу. Мовець, який намагається викликати у співрозмовника певну реакцію, планує хід та способи досягнення комунікативного результату. Для цього він обирає мовні засоби, що повинні реалізувати його комунікативні наміри. Реалізація комунікативних стратегій дає можливість оцінити результати зусиль мовця та спробувати (у випадку потреби) виконати їх повторно.

Для прикладе наведемо уривок із діалогу між батьком та донькою з фільму «Lola rennt», у якому донька намагається отримати сто тисяч марок для допомоги своєму другові.

Papa: *Du siehst ja furchtbar aus.* (Ти жахливо виглядаєш).

Lola: *Hilfst du mir?* (Ти мені допоможеш?)

Papa: *Was ist denn passiert?* (Що трапилось?)

Lola: *Ich kann das so schnell alles gar nicht erklären. Das dauert so lang.*

Also: Hilfst du mir? (Дуже швидко я не можу цього пояснити. Це триває давно. І так, ти мені допоможеш?)

Papa: *Was denn, verdammt?* (Та що трапилося, чорт забирай?)

Lola: *Ich brauch' hunderttausend Mark jetzt sofort.* (Мені потрібно сто тисяч марок зараз негайно)

Papa: *Was?* (Що?)

Lola: *Ich brauch' hunderttausend Mark und zwar in den nächsten fünf Minuten, sonst passiert was Furchtbares.* (Мені потрібно сто тисяч марок через п'ять хвилин, в іншому випадку трапиться щось жахливе)

Papa: *Ich versteh kein Wort. Also, was is' denn heute hier los?* (Я не розумію жодного слова. Зрештою, що сьогодні трапиться?)

Намагаючись залучити батька до вирішення своїх проблем, дівчина спочатку просто *запитує* про його готовність допомогти: *Hilfst du mir?* Зрозумівши, що прохання не забезпечує необхідного комунікативного ефекту (чоловік не дає згоди на допомогу), Лола ставить за мету *пояснити* серйозність ситуації, яка змусила її звернутися за допомогою: *Ich kann das so schnell alles gar nicht erklären. Das dauert so lang. Also, hilfst du mir?* Не отримавши згоди батька, дівчина *уточнює* зміст свого звернення: *Ich brauch' hunderttausend Mark. Jetzt sofort*, але такі дії також не досягли поставленої мети. Тоді дівчина вдається до *вказівки* на наслідки, які можуть трапитись у випадку відмови батька: *Ich brauch' hunderttausend Mark und zwar in den nächsten fünf Minuten, sonst passiert was Furchtbares.* Цей приклад свідчить про

те, що основним інструментом взаємодії індивідів у діалозі слугує речення, яке із носія потенційного змісту перетворюється на засіб реалізації комунікативних намірів.

Отже, речення є інструментом вираження комунікативних намірів співрозмовників. Як мовний знак, що виражає мінімум змістовно завершеної інформації, в діалозі речення використовується для здійснення комунікативного впливу на співрозмовника з метою викликати певну реакцію. На реалізацію речень у діалозі впливають лінгвальні та екстралінгвальні фактори. Ці фактори визначають структурне вираження речення, його зміст та функції.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н. Д. Жанры общения // Человеческий фактор в языке. Коммуникация, модальность, дейксис. – М., 1992. – С. 52-56.
2. Ахутина Т. В. Порождение речи: нейролингвистический характер синтаксиса : [монография]. – М. : URSS, 2008. – 215 с.
3. Козловский В. В. Структурно-семантическая организация и коммуникативно-прагматическая направленность предложений с кон'юнктивом в современном немецком языке : дисс. ... д-ра филол. наук: 10.02.04. – К. : Киевск. гос. пед. институт иностр. языков, 1997. – 197 с.
4. Köpcke K.-M. On correlations between word order and pragmatic function of conditional sentences in German // Journal of Pragmatics, 1989. – № 13. – S. 685-711.
5. Кострова О. А. Экспрессивный синтаксис современного немецкого языка : [уч. пос. для студентов]. – М. «Флинта», 2004. – 238 с.
6. Розенталь Д. Э. Словарь лингвистических терминов [справочник по русскому языку] – М.: ООО «Издательский дом «Оникс 21 век»: ООО «Издательство «Мир и Образование», 2003. – 623 с.
7. Schmidt W. Die Funktionale Satzperspektive (Thema-Rhema Gliederung im Deutsch) // Germanistische Studententexte: «Wort – Satz – Text» [unter Redaktion von Irmhild Barz und Ulla Fix] / W. Schmidt.– Leipzig : VEB Verlag Enzyklopädie, 1982. – S. 128-134.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Der Krieger und die Kaiserin, Regie : Tom Tykwer. – Deutschland : X Verleih / X Film Creative Pool, 2000. – 135 Min.
2. Lola rennt (Spielfilm), Regie : Tom Tykwer. – Deutschland : X-Filme / Creative Pool / WDR / arte, 1998. – 81 Min.

Пижівська Т.В.

викладач англійської мови,

Чернівецький медичний коледж

Буковинського державного медичного університету

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих та економічних завдань. Світ інформаційних технологій, розвиток науки і техніки та багато інших характеристик сучасного суспільства – все це висуває високі вимоги до підготовки спеціалістів, здатних до професійного зростання та успішної професійної самореалізації. Нинішній випускник вищого навчального закладу повинен володіти багатьма якостями, необхідними для успішного професійного старту. Його професійна компетентність формується на засадах теоретичних знань, практичних умінь та навичок, особистісних якостей та життєвого досвіду, що в комплексі формують здатність фахівця вирішувати професійні проблеми на конкретному робочому місці. Майбутній фахівець повинен володіти професійними компетенціями відповідно до свого фаху. Однак, слід зазначити, що компетентність фахівця не можна обмежувати лише професійними компетенціями. Він також повинен володіти інформаційними, комунікаційними, особистісними компетенціями, компетенціями до навчання та розвитку. Все це ставить перед викладачами іноземної мови важливе та відповідальне завдання – навчити своїх студентів іншомовному спілкуванню та забезпечити максимальну активізацію комунікативної діяльності учнів на занятті. Вивчити іноземну мову – це передусім означає навчитися нею спілкуватися, використовуючи її в усній і письмовій формі. Розмовляти іноземною мовою – це складне вміння людини користуватися мовним матеріалом у спілкуванні відповідно до певної мовленнєвої ситуації. Іноземна мова – ціла галузь, яка розкриває перед учнями скарбницю іншомовної культури, нові стилі життя, дає змогу зрозуміти іншу ментальність.

Розвиток іншомовної підготовки в Україні є одним із об'єктів модернізації системи освіти в цілому, яка вимагає розширення структурно-функціонального змісту, форм і механізмів навчання іноземній мові.

Питання вивчення іноземної мови для студентів вищих навчальних медичних закладів є досить актуальним. Це пов'язано з необхідністю фахівців різних галузей медицини спілкуватися, обмінюватися досвідом та проходити навчання у закордонних медичних установах, та з поступовою інтеграцією України у європейське та світове співтовариство. Але дуже часто викладач стикається з проблемою низької мотивації або і взагалі її відсутністю під час вивчення іноземної мови студентами немовних вищих навчальних закладів.

Проблема мотивації присутня під час вивчення будь-якого предмету, але особливо гостро вона стоїть при вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням, оскільки дана дисципліна вимагає певної бази знань студента, володіння певними комунікаційними навичками, потребує більшої кількості часу для успішного опанування матеріалом. В першу чергу, це пов'язано з тим, що у немовних навчальних закладах більша увага приділяється вивченню профільних предметів. Як показує практика, негативно впливає і той факт, що групи, як правило, формуються зі студентів з різним рівнем знань, що дуже часто служить стримуючим фактором для слабших студентів і не дозволяє їм розкритися у повному обсязі.

Обов'язковою умовою формування у студентів бажання вчитись та досягати поставлених цілей є розвиток інтересу і формування позитивної мотивації у студентів до навчання. Тому головним завданням викладача іноземних мов є створення оптимальних умов для розвитку позитивної мотивації студентів-медиків до вивчення іноземної мови і до мотивації розвитку комунікативних мовних навичок, зокрема. На заняттях викладач повинен створити таке мовне середовище, при якому студенти отримуватимуть позитивні емоції від самого процесу навчання, тим самим ефективно засвоюючи знання. Важливим завданням для викладача є віднайти той оптимальний баланс між внутрішньою та зовнішньою мотиваціями, при якому відбувається формування пізнавальних мотивів і цілей, з'являються позитивні емоції, що викликають інтерес до навчання, уміння і бажання вчитися та застосовувати отримані знання на практиці. Зовнішня мотивація, як правило, націлює студентів на досягнення кінцевого результату вивчення і пов'язана з усвідомленням студентом загальноосвітньої важливості предмету [2]. Внутрішня мотивація має сильний стимулюючий вплив на процес вивчення, оскільки вона спонукає, активізує навчальну діяльність, незалежно від наявності чи відсутності зовнішніх стимулів. А для цього необхідно будувати процес навчання таким чином, щоб ті, хто вивчають мову на кожному етапі відчували просування до наміченої цілі. Викладачу важливо знати потреби, якими керуються студенти, він повинен постійно підтримувати мотивацію навчання на високому рівні [4, с. 161-162].

Для того, щоб зробити процес навчання цікавішим і продуктивним викладач часто застосовує комунікативний метод навчання. Комунікативна спрямованість навчання – передумова успіху в практичному оволодінні студентами іноземною мовою. Як показує практика, цьому значною мірою сприяє атмосфера колективного спілкування, організованого на основі комунікативних ситуацій. Ситуації стимулюють студентів до комунікативно-мотивованого виконання мовленнєвих дій, а спілкування в таких ситуаціях дає студентам змогу свідомо засвоїти іншомовний матеріал [3, с. 220-223].

Завданням викладача є організувати процес навчання таким чином, щоб студентам було цікаво використовувати іноземну мову як для спілкування в реальних життєвих ситуаціях, так і для набуття знань, та щоб орієнтуватися в соціокультурних аспектах країни, мова якої вивчається. Одним з методів

формування стійких пізнавальних інтересів і мотивів, є застосування інформаційних технологій (ІТ) у начальному процесі. Використання інформаційних технологій може відбуватися різними способами, відповідно до потреб конкретного уроку, рівня володіння різними програмами та наявності сертифікованих програм в системі вищої освіти. Викладач може використовувати ІТ з метою фронтальної та групової форм опитування студентів. Використання електронних підручників, використання окремих типів файлів таких, як зображення, відео, аудіо, анімації тощо, а також створення власних презентацій чи web-сторінок – все це дозволяє не тільки скоротити час на освоєння матеріалу, підвищити глибину знань, а також стимулювати пізнавальну активність, зняти напругу, розвивати пізнавальні та розвиваючі мотиви.

Найбільш ефективними технологіями формування іншомовної комунікативної компетентності у навчанні іноземній мові вважаються інтерактивні види діяльності. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов організації постійної, активної, навчально-пізнавальної взаємодії учнів. Метою застосування інтерактивних методів і технологій у навчанні іноземній мові є залучення всіх учнів до активного спілкування на занятті, а також формування позитивної міжособистісної взаємодії у колективі. Використовуючи інтерактивні види діяльності на уроці, вчитель тим самим розвиває у учнів уміння і навички виконання різних видів діяльності у стандартних і нестереотипних ситуаціях, уміння критичного і творчого мислення у процесі вирішення поставлених завдань, а також навчає навичкам роботи у команді.

До технологій, що сприяють формуванню іншомовної комунікативної компетентності та активізують навчання іноземній мові, можна віднести: метод рольових ігор, кейс-технології, засновані на аналізі конкретних побутово-орієнтованих ситуацій, диспути, публічні виступи з презентацією, різні види тренінгів тощо.

Таким чином, підводячи підсумки, слід зауважити, що роль викладача іноземної мови у немовному вищому навчальному закладі – не навчити іноземній мові, а не втратити того багажу, з яким студенти прийшли на перший курс; збагатити його, поповнивши фаховою термінологією, підготувати студентів до професійної комунікації [1, с. 6-9].

Не існує єдиного рецепту, як заохотити студентів до вивчення іноземної мови. Кожен викладач повинен будувати свої заняття так, щоб ніщо не викликало у студента сумнівів і упередження. Слід пам'ятати, що основним завданням викладача є створювати атмосферу конкурентності, підбирати завдання так, щоб постійно підтримувати позитивну мотивацію і викликати інтерес до навчання, уміння і бажання вчитися та застосовувати отримані знання на практиці.

Список використаних джерел:

1. Войткевич Н.І. До питання про специфіку викладання іноземних мов на 1-2 курсах немовних факультетів / Научний потенціал на света – 2012 // Матеріали за VIII міжнародна научна практична конференція. 17-25 серпня 2012. – Софія: Бял ГРАД-БГ. ООД, 2012. – С. 6–9.
2. Кандзюба Л.І. Мотивація – запорука успіху вивчення іноземної мови // Конференція ЕМС 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konfemc.ukrainianforum.net/t118-topic#120>.
3. Стойко С.В. Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземних мов / С.В. Стойко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Чернігів: ЧДПУ, 2011. – Вип. 85 (Серія: Педагогічні науки). – С. 220-223.
4. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика. – М.: Филоматис. – 2004. – С. 161-162.

Пустовіт І.В.*студент,**Науковий керівник: Лук'яненко І.О.**кандидат педагогічних наук, доцент,**ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»*

**МІЖМОВНІ СЕМАНТИЧНІ СПІВВІДНОШЕННЯ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ «ШЛЮБ»
В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

Фразеологія, як складова частина будь-якої мови, є невід'ємним елементом національної картини світу. Відтак, дослідження фразеологічних одиниць розкриває природу людини і дозволяє через мову побачити багато рис, особливостей національної свідомості. У контексті зазначеної проблематики ми звернулися до фразеологізмів тематичної групи «Шлюб», оскільки шлюб є одним із основних соціальних інститутів сучасного суспільства і, відповідно, відіграє важливу роль у системі соціальних понять і цінностей носіїв мови.

Аналіз публікацій свідчить про те, що вивченню фразеологічних одиниць тематичної групи «Шлюб» на матеріалі однієї або декількох мов у сучасній науковій парадигмі присвячено ряд робіт, серед яких дослідження профілізації концепту «marriage» в англійській мові (Т. Петрик) та фразеологічних засобів його вербалізації (С. Кратило), концептосфери «love – marriage» в англійській фразеологічній картині світу (В. Тепкеева), концепту «marriage» у афоризмах американських та британських авторів (А. Єременко), концептів «кохання і шлюб» у фразеологізмах української, російської та польської мов (А. Смерчко), концепту «весілля» у фразеологізмах німецької, української та російської мов (О. Мостова), соматичних фразеологізмів на позначення сімейних відносин в англійській та іспанській мовах (Л. Миронова). Проте

проблема з'ясування семантичної співвідносності фразеологічних одиниць тематичної групи «Шлюб» в англійської та української мовах залишилася поза увагою дослідників.

Метою нашої наукової розвідки було проаналізувати міжмовні семантичні співвідношення фразеологічних одиниць тематичної групи «Шлюб» в англійської та української мовах. Матеріалом дослідження були 523 фразеологічні одиниці зазначеної мікросистеми (з них 248 – англійської мови та 275 – української) відібрані методом суцільної вибірки із англомовних та україномовних фразеологічних словників.

Проблема семантичної співвідносності фразеологічних одиниць продуктивно розроблялася в роботах О. Арсентьевої, С. Влахова, Д. Квеселевича, О. Куніна, А. Райхштейна, Е. Солодухо та ін.. Дослідники розрізняють такі типи міжмовних співвідношень, як-от: фразеологічні еквіваленти (повні і часткові); фразеологічні аналоги (повні і часткові); безеквівалентні фразеологічні одиниці.

У зв'язку з великим обсягом ми вимушені залишити за рамками цієї статті детальний опис усіх типів міжмовних співвідношень і зосередити нашу увагу на висвітленні повних та часткових еквівалентів.

Проведений аналіз фразеологічних одиниць (далі – ФО) тематичної групи «Шлюб» в англійській та українській мовах виявив невелику кількість повних еквівалентів – фразеологізмів, що мають «однакову сигніфікативно-денотативну, суб'єктивно-оціночну, функціонально-стилістичну та емоційно-експресивну конотації, структурно-граматичний та компонентний склад» [1, с. 97]. Проілюструємо прикладами.

Фразеологізми англ. *old maid* та укр. *стара діва* є повними еквівалентами, оскільки збігається їх сигніфікативно-денотативне значення «немолода жінка, яка не була замужем», мають однакову емоційно-експресивну й оцінну конотації, образність, стилістичне забарвлення, структурну організацію (є номінативними) і компонентний склад (прикметник+іменник). Як і у наведеному вище прикладі ФО англ. *marriage knots* та укр. *шлюбні узи*, англ. *honeu moon* та укр. *медовий місяць* також є повними еквівалентами – вони тотожні за всіма аспектами.

ФО англ. *to give one's hand and heart* та укр. *віддати руку і серце* також можна віднести до повних еквівалентів. Сигніфікативно-денотативні компоненти значення є однаковими «погоджуватися на одруження з кимсь; одружуватися з ким-небудь». Обидва фразеологізми є дієслівними. Щодо компонентного складу спостерігаємо незначну невідповідність зумовлену особливостями строю англійської мови – в англійській мові у дефініції ФО зустрічаємо компонент *one's*, який у контексті замінюється відповідним присвійним займенником. Вслід за Р. Зорівчак [2], вважаємо, що оскільки збігаються значення, суб'єктивно-оцінна конотація, образність та стилістичне забарвлення, порівнювані ФО є повними еквівалентами незважаючи на незначні компонентні розбіжності.

До повних еквівалентів відносимо також ФО на позначення річниці одруження: англ. *wooden wedding* та укр. *дерев'яне весілля*; англ. *tin wedding* та укр. *олов'яне весілля*; англ. *crystal wedding* та укр. *кришталеве (скляне) весілля*; англ. *china wedding* та укр. *фарфорове весілля*; англ. *silver wedding* та укр. *срібне весілля*; англ. *golden wedding* та укр. *золоте весілля*. У них співпадає сигніфікативно-денотативне значення, емоційно-експресивна і оціночна конотації, структурно-граматичний та компонентний склад. Лише 75 річниця, яка в Україні зветься *коронним весіллям*, а англійці називають *diamond wedding* є частковим еквівалентом.

Часткові фразеологічні еквіваленти характеризуються незначними розбіжностями у плані вираження фразеологізмом семантики, які можуть носити компонентний або морфологічний характер [1, с. 100]. Часткові фразеологічні еквіваленти в англійській та українській мовах у межах тематичної групи «Шлюб» є частотнішими.

У більшості проаналізованих випадків розбіжності стосуються лише компонентного складу. Зазвичай, відмінності фіксуємо у лексемах схожої або суміжної семантики. Наприклад, у ФО англ. *grass widower* та укр. *солом'яний вдівець*; англ. *grass widow* та укр. *солом'яна вдова* співпадає смислове значення, суб'єктивно-оціночна конотація, стилістичне забарвлення, структурно-граматична будова, різницю спостерігаємо у лексичному складі – лексеми *grass* та *солом'яний*.

У фразеологізмах англ. *to graft horns on one* та укр. *наставити роги комусь* спостерігаємо деякі розбіжності морфологічного характеру. Наведені ФО відрізняються уживанням прийменника. Як можна побачити у складі фразеологічного звороту англійської мови наявний прийменник *on*, який відсутній в українській ФО.

До часткових міжмовних еквівалентів відносимо також англ. *marriage of convenience* та укр. *шлюб за розрахунком*; англ. *Hymen's meshes* та укр. *узи Гіменея*; англ. *stag party* та укр. *молодечий вечір*; англ. *to tie the marriage knot* та укр. *зв'язати себе шлюбними узами*; англ. *to give in marriage/in wedlock* та укр. *видати заміж*; англ. *to bestow one's hand on one* та укр. *віддати комусь руку*; англ. *to marry money* та укр. *одружитися на грошах*; англ. *to lead to the alter* та укр. *вести до вінця*, тощо. Означені ФО характеризуються збігом у образності, смислового значенні і стилістичному забарвленні в англійській та українській мовах. Водночас, при цьому спостерігаємо різницю у лексемах схожої/суміжної семантики або морфологічні розбіжності у вживанні прийменника, у числі, у порядку слів. Також для часткових еквівалентів можлива наявність варіативних компонентів.

Як приклад часткового еквіваленту у пареміях досліджуваної мікросистеми ФО наведемо англ. *All are good lasses, but where come the bad wives* та укр. *Якщо всі дівчата хороші, то звідки ж беруться погані жінки*.

У межах досліджуваної тематичної групи зафіксовано випадки відповідності одній ФО української мови декількох англійської. Так, наприклад, українському фразеологізму *просити чиеїсь руки* відповідають два

англійські еквіваленти – *to ask for a lady's hand/to win somebody's hand*, що можна пояснити близькістю за значенням дієслів *to ask for* (просити) та *to win* (завоювати), які у наведених ФО вживаються в однаковому значенні.

Слід також зазначити, що у англійській мові спостерігаємо наявність синонімів, що є лексично нееквівалентними фразеологізмами та відображають національне світобачення. Наприклад, *to make a cuckold of smb* є синонімом до наведеного вище фразеологізму *to graft horns on one*.

Отже, проведений аналіз ФО тематичної групи «Шлюб» в англійській та українській мовах дозволив виокремити 16 (3%) повних та 27 (5%) часткових фразеологічних еквівалентів.

Підсумовуючи зазначимо, що незначна кількість ідентичних фразеологічних відповідників пояснюється розбіжностями у шлюбних національно-специфічних звичаях і традиціях, які відображені у фразеологічній картині світу англійців та українців, а також різноструктурністю двох мов. Тоді як еквівалентність ФО у досліджуваній мікросистемі пов'язана з тим, що англійська та українська мови належать до європейського мовного простору і мають як спільну культурну спадщину, так й спільні моменти історичного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека в английском и русском языках) / Е. Ф. Арсентьева. – Казань : Издательство Казанского университета, 1989. – 126 с.

2. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія : на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вища школа, видавництво при Львівському університеті, 1983. – 172 с.

Сидоряк К.Ю.

викладач,

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ДОЦІЛЬНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ЧИТАННЯ ТА РОЗУМІННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ З ФІЗИКИ)

Знання іноземних мов, вільне володіння фаховою мовою та читання фахової літератури є складовими частинами якісної підготовки сучасного фахівця.

Читання – один з найважливіших видів мовної діяльності, тісно пов'язаний як з вимовою, так і з розумінням мови. «Читання – це інтерактивний процес, за якого читач реагує на сигнали тексту за допомогою

власних очікувань, установок, попереднього досвіду та знань» [5, с. 85]. Читання складається з двох складових: читання та розуміння [4, с. 92]. Читання – це компетенція, що забезпечує швидке візуальне переміщення по тексту, в той час як розуміння – компетенція, суть якої полягає у охопленні та інтерпретації ідей. Концепт «читання як розуміння» підкреслює суб'єктивність читача, його світосприйняття, почуття, знання та індивідуальність [2, с. 84]. Проблема навчання читанню іншомовної літератури за фахом розглядалася у різних аспектах такими вченими як Н. І. Гальскова, З. І. Кличнікова, М. В. Ляховицький, Л. А. Онуфрієва, Г. А. Чередніченко, І. Л. Онуфрієва та ін.

У вітчизняній та зарубіжній лінгводидактиці є низка напрацювань щодо формування різних читацьких стратегій, опанування яких значно покращить, на думку дослідників, якість опрацювання прочитаного тексту. Стратегії читання мають інструментальний характер та спрямовані на свідому самостійну роботу з текстом. Розглянемо основні складові, що полегшують процес сприйняття фахових текстів. Це насамперед ключові слова, які допомагають розкрити основну інформацію; контекст (важливим є лексичне оточення слова: препозиція та постпозиція) та ілюстрації.

Розрізняють різні стратегії читання, до прикладу стратегії читання за Bühlmann та Fearnс розподіляють в три групи:

1. Інтерпретація змісту на лексичному рівні, на основі графіків, ілюстрацій, інтернаціоналізмів, правил словотвору.

2. Інтерпретація змісту на синтаксичному рівні (за допомогою контексту, конекторів, різних типів складнопідрядних речень, різних ключових слів).

3. Інтерпретація змісту на текстуальному рівні залежить від очікувань читача від прочитаного. Тут важливими є підказки перед змістом тексту, які представлені у вигляді ілюстрацій, заголовків, таблиць та рисунків, чітке формулювання мети, завдань, активізація попередніх знань та досвіду [3, с. 57-58].

Фахові тексти мають описовий та аналітичний характер, слугують для передачі інформації, допомагають глибше освоїти спеціальність, мають на меті засвоєння фахової лексики та термінів, тому труднощі сприйняття відображаються на різних рівнях мовної структури.

Труднощі на лексичному рівні. Важливим моментом у опрацюванні фахових текстів є те, що студенти 1-го та 2-го курсів природничих факультетів мають вже певні накопичені та систематизовані знання, вміння та навички, попередній досвід із свого фаху на рідній мові, тому можуть їх успішно застосовувати при перекладі термінів, фахової лексики. Фахові терміни є складовою частиною фахових текстів. Особливою ознакою німецької мови є утворення складних слів (*Primärenergieverbrauch, Windkraftanlagen*), що створює додаткові труднощі в розумінні.

Труднощі на синтаксичному рівні. Процес сприйняття прочитаного ускладнюють довгі вставні речення, складнопідрядні речення, поширені означення (*induzierte Spannung, verstärkte Nutzung*), складні дієслівно – іменні

словосполучення (*im Aufwind sein, Anlass geben für, in Gang setzen*). Це призводить до перенасичення інформацією в реченні, некоректного перекладу.

Труднощі на текстуальному рівні. Текст доступний для розуміння тоді, коли речення в тексті пов'язані логічно – змістовними зв'язками. В тому випадку, коли когерентність втрачається, текст стає незрозумілим. Тут важливими є мовні засоби, які породжують цей логічно – змістовний взаємозв'язок (сполучники, повторна інтерпретація слова, займенники, означені та неозначені артиклі).

Таблиця № 1

**Приклади труднощів читання та розуміння фахових текстів
у галузі фізики:**

Складні слова:	
- терміни	Medium, Rotation, Kaplan turbine, Gleichstrom
- використання прикметників із суфіксами: -bar, -los, -arm; префіксами: nicht, stark	umfangsreich, erneuerbar, abbaubar, nicht reflektierend
- дієслова з префіксам:	ausnutzen, entgegensetzen, durchströmen, zurückgeben
- субстантивовані інфінітиви	Das Umsteuern
- скорочення	MW, UPV(Umweltverträglichkeitsprüfung), EEG (Erneuerbare-Energie-Gesetz)
Складні речення	
- складнопідрядні речення умови, мети, наслідку, відносні	Demzufolge ist „die Energienutzung nur nachhaltig“, wenn sie eine ausreichende und dauerhafte Verfügbarkeit von geeigneten Energieressourcen sicherstellt. Die Sonne ist ein gigantischer Fusionsreaktor, der seit Jahrtausenden die Erde mit Energie versorgt.
- скорочені складнопідрядні речення	Geht man von einem stetig wachsenden globalen Energieverbrauch von etwa 2%, so....
- безособові звороти	Schließlich kann man die Erdwärme anzapfen.
- Поширені означення	Die noch vorhandenen Reserven; Die vom Rotor überstrichene Fläche;
- Поширені іменні фрази	Vom Übergang von einem festen in den gasförmigen Zustand
- Пасивні форми дієслова	Hier werden mehrere Halbleitermaterialien kombiniert.

Перед тим як розпочинати роботу над фаховим текстом, необхідно проаналізувати його рівень складності, провести дидактичний аналіз у формі

анкети-характеристики на доцільність використання даного тексту на занятті з іноземної мови. В результаті аналізу можна прийняти рішення щодо адаптації/спрощення фахового тексту чи пропозиції стратегій читання.

Приклад дидактичного аналізу:

1. Визначення дидактичного наміру: до якого типу належить фаховий текст?

- Передача знань (інформативний); – спонукання до дій (інструкція до експерименту); – спонукання до дискусії (історичний оригінальний текст);
- сприяння розумінню і пізнанню (роз'яснювальний).

2. Визначення дидактичного призначення: для чого слугує текст?

- Для мотивації чи введення; – для засвоєння матеріалу; – для повторення: поглиблення, закріплення; – для передачі знань; – для доповнення.

3. Як повинен текст опрацьовуватися?

- Рецептивне сприйняття (лише читання); – репродуктивне (читання та переказ);
- продуктивне (читання, переклад, подальше опрацювання).

Вище розглянуті питання обумовлюють стиль читання: загальне читання (сприйняття всієї інформації); поверхнєве читання (сприйняття змістовно суттєвого); селективне (пошук та сприйняття чітко окресленої інформації); орієнтоване (має оглядовий характер).

4. Доцільність та доступність: Чи є необхідність текст адаптувати? Яким чином?

Перед тим як запропонувати текст студентам треба перевірити його на доцільність, враховуючи мету заняття, а також рівень підготовки студентів за такими критеріями: рівень фахової та мовної підготовки, соціалізацію студентів, когнітивну компетенцію. А також доступність тексту – аналіз ознак, що ускладнюють текст: невідомі слова, складні синтаксичні конструкції, довгі складнопідрядні речення чи речення, перенасичені інформацією, відсутність когерентності, невідповідність рівню мовної підготовки та досвіду студента.

Якщо необхідно донести та роз'яснити фахову проблему чи питання, що розглядається, тоді для кращого та ефективнішого опрацювання фахового тексту застосовуються стратегії читання та різні типи завдань. Але іноді текст буває настільки важкодоступним, що викладач змушений адаптувати його до рівня сформованих знань, вмінь та навичок студента. Питання щодо адаптації може розглядатися лише тоді, коли чітко сформульована дидактична мета, визначені навчальні цілі та завдання, які повинні бути вирішені на занятті.

У випадку адаптації фахового тексту потрібно враховувати наступні вимоги. Фахові тексти повинні зацікавлювати, сприймати читача як співрозмовника, робити відповідний виклик, справляти позитивне враження. Вони не повинні відлякувати, заплутувати розміром та зайвими деталями, відштовхувати неправдивим змістом.

Чинники, що сприяють спрощенню текстів: – безпосереднє звернення до читача, з формулюванням питань до нього; – попереднє оголошення про розгляд даного питання без детального занурення в деталі (анонсування);

- включення пояснень з «d.h» «z.B»; – прості короткі речення; – вирази з повсякденної мови; – зрозуміле пояснення термінів (уникати перекручувань, доповнень зайвою інформацією); – повторення у наступних реченнях складних слів, думок та висловлювань; – застосування прикладів із життєвого досвіду читача; – поширені пояснення, доповнені деталями, зображеннями; наочне аргументування через прив'язку до відомих предметів, процесів; – риторичні питання, що спонукають до роздумів; – чітке структурування тексту з поверненням до вихідного питання.

Всі прийоми та засоби по спрощенню фахового тексту лише допомагають оптимізувати процес читання та розуміння. Опрацювання складних текстів навпаки є стимулом долати труднощі, вирішувати завдання підвищеної складності, досягати поставлених цілей. Все ж таки не можна відкидати позитивного впливу відповідних читацьких стратегій та вправ на розвиток навичок читання в процесі опрацювання складних фахових текстів. Завданням та метою викладача є сформулювати у студента високу читацьку компетенцію під час самостійного опрацювання неадаптованих/оригінальних текстів. Викладач повинен враховувати, що спрощення текстів пов'язане із дефензивною стратегією і є швидше винятком ніж гострою необхідністю.

Список використаних джерел:

1. Боштан А.В. Нетрадиційні джерела енергії. Збірник текстів із завданнями для домашнього читання з німецької мови. – Чернівці: Рута, 2008. – 42 с.
2. Ehlers S. Lesen als Verstehen: zum Verstehen fremdsprachlicher literarischer Texte und zu ihrer Didaktik. – Berlin: Langenscheidt, 1992. – 112 s.
3. Janíková V. Didaktik des Deutschen als Fremdsprache: Anmerkungen zu aktuellen Themen mit Aufgaben zum reflektierten Selbststudium. – Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2005. – 86 s.
4. Podrápská K. Kapitoly z lingvodidaktiky německého jazyka. – Liberec, Technická Univerzita v Liberci, 2008. – 135 s.
5. Westhoff G. Fertigkeit Lesen. – Berlin: Langenscheidt, 1997. – 176 s.

Юрченко К.О.

студентка,

Науковий керівник: Лужаниця О.І.

кандидат філологічних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ОБ'ЄКТИВІЗАЦІЯ СОЦІО-РЕГІОНАЛЬНОЇ СВОЄРІДНОСТІ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ ДІАЛЕКТІВ ПІВДЕННОЇ АНГЛІЇ

Мова безупинно реагує та відображає в собі все, що відбувається навколо, це підтверджується дослідженнями багатьох зарубіжних (Г. Штейнталь, В. Гумбольдт, Л. Вейсгербер) і вітчизняних вчених (А.А. Потебня, Е.Ф. Тарасов, В.Г. Костомаров, Е.М. Верещагін). Найбільш довготривало цю інформацію зберігають фразеологізми. У їх семантиці, зазвичай, відображені явища, за допомогою яких можна охарактеризувати своєрідність епохи, регіону, культури, а також зрівняти соціо-культурні особливості різних етносів.

Безсуперечним є той факт, що фразеологічні одиниці несуть в собі регіонально-культурну конотацію, яка присутня в ідіоматиці кожної мови, чи її варіанту. На основі специфічних асоціацій та уявлень жителі певних регіонів постійно спонукають появу нових фразеологічних одиниць, які характеризують світогляд та реалії буденного життя їх мешканців [1]. Таким чином, у кожній фразеологічній одиниці вже закладена інформація, яка відображає стереотипи, самобутність, світобачення, менталітет та фонові знання мешканців певної території.

Сьогодні вже не виникає сумнівів, що культура того чи іншого народу знаходить відображення в його мові, проте дослідження різних аспектів взаємовідносин мови і культури залишається актуальним і на сучасному етапі. Одним із джерел вивчення культурного та соціального аспектів є діалекти, бо першочергово соціокультурні знання формуються саме в них. В діалектах закладені особливості трудової діяльності та побут носіїв, їх традиції, відображається своєрідність природи краю, тощо.

Метою дослідження є аналіз соціо-регіональної своєрідності південної Англії ХІХ ст., відображеної у фразеологізмах діалектів графств Ессекс, Кент та Сассекс, на матеріалі словників ХІХ сторіччя [2-5].

За результатом дослідження методом суцільної вибірки було виокремлено 61 фразеологічну одиницю (30 з ессекського, 14 з кентського, 17 з сассекського діалектів).

Як свідчить семантичний аналіз, в діалекті графства Ессекс більшість фразеологічних одиниць пов'язані з професійною зайнятістю (11 одиниць): *to be on the box* (мало платити), *to be bad to rate* (бути в заборгованості), серед них 3 одиниці описують низький рівень життя, подекуди навіть злидні, наприклад: *to lay rough* (спати на вулиці). Інша тематична група фразеологізмів описує характер діалектоносіїв, які в своїй більшості були

меланхолічними (6 одиниць): *to look all ways for Sunday* (бути розгубленим та пригніченим); *to look/feel like a wet week* (перебувати в стані депресії). Також важливу роль для діалектоносіїв грали традиції, особливо ретельно діалектоносії дотримувалися їх, коли мова йшла про народження та смерть (3 одиниці): *to put to bed* (бути присутнім при народженні дитини); *to give a woman her liberty* (освятити жінку після народження дитини); *to tell the bees* (коли людина в домі помирала, кожен присутній на поминках торкався вулію з бджолами та голосно говорив).

Фразеологічні одиниці діалекту графства Сассекс описують в значній мірі соціальне та злочинне життя населення. Аналіз показав, що діалектоносійам графства Сассекс притаманна схильність до незаконних методів заробітку, таких як шахрайство та грабїжки, а також вони не нехтували можливістю перехилити чарку. Це вказує на те, що населення мало досить скрутне фінансове становище, тому нестача грошей та роботи були причиною їхньої злочинної діяльності (7 одиниць): *to jump round and hang by nothing* (шахраювати); *a concerned in liquor* (людина, яка страждає алкоголізмом). Також вони серйозно ставилися до справжніх товариських відносини, вони посідали важливе місце в житті (7 одиниць): *bread and cheese friend* (справжній друг). Соціальна активність жителів була високою, про це свідчить велика кількість фразеологічних одиниць, в семантиці яких відображене бажання попліткувати, а також непохитна віра в забобони (5 одиниць): *to beat the devil round the gooseberry-bush* (розповідати довгу та беззмістовну історію); *neighbor's fare* (погана прикмета).

В фразеології діалекту графства Кент спілкування посідає важливе місце у буденному житті (4 одиниці): *to hung up by the tongue* (пліткувати). Діалектоносії не були гарними кулінарами, проте дотримувалися традицій приготування їжі, що склалися та вкоренилися ще в минулі століття (3 одиниці): *to wet a pudding* (перемішати); *to put the miller's eye out* (переборщити з чимось під час приготування страви). На даній території населення було трудолюбивим та відповідально ставилось до вчасного виконання своїх зобов'язань (2 одиниці): *to work by the great* (поступово виконувати роботу).

У цілому, за результатом аналізу можна побачити, що діалектна фразеологія відображає різні аспекти суспільного життя, тому майже всі основні етапи і показники людського існування знаходять відображення у фразеології досліджуваних діалектів, але в кожному з них превалюють різні тематичні групи. В ессекському діалекті першість займає професійна зайнятість (11 одиниць), в сассекському – злочинна діяльність (7 одиниць) та стосунки (7 одиниць), а в кентському – буденне спілкування (4 одиниці). Також, знаходять своє відображення характерні риси побуту населення: *codged up in corners* (про будинок в занедбаному стані, безлад).

Те, як зображені особистісні якості людини, характерні їй вчинки та стосунки з іншими вказує на те, що жителі на території досліджуваних діалектів загалом не доброзичливі та похмурі. Це підтверджує вибірка з

ескського (5 одиниць), сассекського (3 одиниці) та кентського (1 одиниця) діалектів: *to be up a top of the house* (розгніватися); *to eye and limb someone* (проклясти); *to pick up the ears* (бути сумним).

Діалектоносії Ессексу, Сассексу та Кенту – в більшості представники нижчого та середнього класу. У декількох діалектах було знайдено спільні фразеологічні одиниці, це пояснюється тим, що території графств знаходяться поруч, а отже жителі на цих землях тісно контактують. У цілому, можемо спостерігати за традиціями, які загальнопритаманні територіям півдня Англії XIX століття.

Список використаних джерел:

1. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка / А.В. Кунин. – М. : Международные отношения, 1996. – 289 с.
2. Charnock R.S. A Glossary of the Essex Dialect / Richard Stephen Charnock. – London : Trübner & Co., 1880. – 91 p.
3. Gepp E. A Contribution to an Essex Dialect Dictionary / Edward Gepp. – London : George Routledge & Sons, 1891. – 102 p.
4. Parish W. D. A Dictionary of the Kentish Dialect and Provincialisms in Use in the Country of Kent / W. D. Parish, W. F. Shaw. – Lewes : Farncombe & Co., 1888. – 248 p.
5. Parish W. D. A Dictionary of the Sussex Dialect / W. D. Parish. – Lewes : Farncombe & Co., 1875. – 177 p.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Кучеревич Г.В.

аспірант,

Науковий керівник: Фроляк Л.Д.

доктор філологічних наук, професор,

Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Польща)

СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Лексика наукової мови, зокрема математична, є неоднорідною в плані змісту та вираження. Для термінології характерним є певне об'єднання та організація термінів, оскільки вони не існують поодиночці. Так стається тому, що терміни будь-якої галузі знань загалом, і математичної зокрема, «пов'язує близькість тих реалій, понять, номінаціями яких вони є» [4, с. 225].

Термінологія має системний характер, що дає змогу говорити про наявність в ній певних семантичних розрядів [4, с. 226]. Під семантичною характеристикою математичних термінів розуміють аналіз їхніх значень. Аби дослідити семантичну організацію математичної термінології потрібно описати семантичні розряди, що утворюють цю систему.

Актуальність дослідження полягає в тому, що семантична класифікація термінів, заміщених у двомовних термінологічних словниках з певної галузі знань, допомагає краще зрозуміти природу термінотворення та порівняти ці процеси на міжмовному рівні.

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб зробити спробу семантичної класифікації української та польської математичної термінології.

Джерельною базою дослідження був українсько-польський польсько-український словник математичних термінів (200 реєстрових одиниць), створений на основі словників математичних термінів та підручників з математики, алгебри та геометрії.

Аналіз українсько-польського словника математичних термінів дозволив за структурою математичні терміни поділити на: 1) однослівні – відрізок, różniczka; 2) терміни-словосполучення – числова послідовність, koncentryczne koła; 3) аббревіатури – ГТМ (геометричне місце точок), NWD (największy wspólny dzielnik) [4, с. 227].

Також під час аналізу було взято до уваги походження термінів. Розрізняють такі шляхи походження термінів як: 1) використання поєднаних форм з латинської та грецької мов, наприклад: *арифметична прогресія, figura geometryczna*; 2) запозичення, в межах тієї ж мови, із іншої

терміносистеми, наприклад: *область визначення функції, przeciwdziedzina funkcji*; 3) словотворення, наприклад: *багатокутник, ostroshup* [2, с. 100].

Досить велика кількість математичних термінів в українській мові є запозиченими з латинської та грецької мови. В польській мові, хоч в значно меншій кількості, проте, теж присутні такі запозичення. Такі терміни, в більшості випадків, адаптувались до мови-реципієнта та набули українських та, відповідно, польських суфіксів та закінчень [3, с. 169]. Наприклад: *аксіома* (ἀξίωμα), *діагональ* (διαγώνιος), *вектор* (vector), *trapez* (τραπέζιο), *wektor* (vector), *definicja* (definitio) та ін.

Серед слів-термінів значно меншу частину складають українські за походженням терміни. Основний корпус термінів в Польщі твориться за допомогою національних ресурсів. Наприклад: *віднімання* (subtrahere), *додавання* (addere), *промінь* (Ημειουθεία), *sieczna* (secant), *calka* (Ολοκλήρωμα), *równoległoscian* (Παραλληλεπίπεδο) та ін.

Значну частину словника складають терміни, які утворені додаванням до запозиченого слова питомо українського. Серед польських термінів маємо таку ж ситуацію. Наприклад: *бісектриса кута, градусна міра кута, wektor jednostkowy, miejsce geometryczne* та ін.

Для мовознавства запозичення слів з інших мов є нормальним явищем. Запозичення іншомовних терміноодиниць є важливим засобом поповнення термінофонду математичної галузі в українській мові. Такі запозичення сприяють інтернаціоналізації математичної термінології. Після семантичної, графічної та фонетичної адаптації запозичені терміни можуть проявляти високу дериваційну продуктивність.

Часто при запозиченні та засвоєнні слів іншомовного походження відбуваються семантичні зрушення. Діється так через ряд причин до яких можемо зарахувати: 1) наявність чи відсутність мов-посередників; 2) кількість мов-посередників; 3) ступень близькості мови з якої запозичається слово, мови, яка запозичає та мови за посередництвом якої відбувається запозичення [1, с. 77].

Інколи зсуви значення призводить до розриву мотиваційних зв'язків зі значенням етимона. Також часто зустрічаються порушення чи спотворення лексико-семантичних зв'язків у системі мови-реципієнта.

Здається досить актуальним унормування вживання іншомовних слів. Для цього варто було б досконало вивчити особливості організації мови-донора та мови-реципієнта. Також варто звернути увагу на те, що в лексиконі української мови є велика кількість іншомовних слів, інколи можна говорити навіть про їх надмір. Польська мова також характеризується наявністю в своєму лексиконі запозичень. Однак, порівняно з українською цих запозичень набагато менше. З однієї сторони, варто активізувати вживання питомих одиниць на позначення того чи іншого терміну в українській мові, з іншої сторони, вживання запозичень, зокрема в математичній галузі, робить такі терміни інтернаціоналізмами. За доцільне вбачається мінімізація невиправданих запозичень.

Що стосується польської мови, то математична лексика представлена в ній в більшій частині питома польськими словами. Польська традиція термінотворення відрізняється від української, що зумовлене багатьма історичними чинниками. Однак, не можна стверджувати, що якась із них краща. Наявність в польській мові математичних термінів питома національних, говорить про багатство мови та високий потенціал до творення нових слів. Однак, невелика кількість термінів-інтернаціоналізмів ускладнює комунікацію між спеціалістами цієї галузі знань.

Українська мова також має високий потенціал до творення нових термінів. Проте, важко перебудувати традицію вживання математичних термінів-інтернаціоналізмів. Вносити зміни до узусу досить важко, оскільки багатолітню історію вживання в українській математичній термінології запозичених слів на позначення тих чи інших предметів, об'єктів, явищ, які закорінена в лексиці, змінювати не легко, крім того, це потребує багато часу.

Запозичення іншомовних слів є нормальним явищем для будь-якої мови, оскільки в такий спосіб збагачується словниковий склад мови. Як і в українській, так і в польській мовах є достатньо високий потенціал до творення термінів за допомогою питома національних слів. Одночасно, для цих мов характерною ознакою є наявність запозичених слів на позначення тих чи інших термінів. Важливо знайти баланс чи так звану «золоту середину» між кількістю термінів утворених за допомогою питома національних слів і між запозиченнями. Варто також додати, що для кожної з цих мов, пропорції таких термінів не повинні бути однакові.

Список використаних джерел:

1. Вакуленко М. О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз / М. О. Вакуленко. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2015.
2. Королюк І. С. Семантико-структурні особливості математичної термінології / І. С. Королюк. – Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького.
3. Процик І. Запозичення та освоєння чужомовної лексики в українській фізичній термінології на зламі XIX-XX століть / І. Процик // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. Вип. V / Під ред. Л. О. Симоненко. – Київ: КНЕУ, 2003.
4. Туровська Л., Терміни та номени в науково-технічній сфері / Л. Туровська // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. Вип. VI / Під ред. Л. О. Симоненко. – Київ: КНЕУ, 2005.

Kushmar L.V.

Candidate of Philology, Docent;

Shelinhovska A.V.

Student,

State Economy and Technology University of Transport

CONSEPTS “IMPORT” AND “EXPORT” IN THE STUDENTS’ CONCEPTUAL AND LANGUAGE PICTURES OF THE WORLD

The term *picture of the world* expresses the most essential characteristics of people. The *picture of the world* as a global image continuously formed in the person contact with the environment and other members of the society in the language, art, music, rituals, different socio-cultural stereotypes behavior [1].

The modern linguistics accepted the *language picture of the world* and the *conceptual picture of the world*. The *language picture of the world* is a set of ideas about the world, historically in the minds of a linguistic community, a holistic image of the world, in whose development the participation of all parties of mental activity of man. This process is the conceptualization of the world, and it's placed in the language [2]. The *language picture of the world* is a way of reflection of reality in human consciousness, is the perception of this reality through the prism of linguistic and cultural national peculiarities specific to a certain language team, interpreting the surrounding world with the national conceptual canons [1].

In the *conceptual picture of the world* everything accumulates that was once learned, called and mastered. It includes all models of judgment and the description of the world and its fragments [3]. Each language unit focuses on the conceptual space environment, becoming a verbal expression of a fragment. And as a conceptual picture of the world (and therefore its fragments) – dynamic, not static, the linguistic units that reflect it suffer all sorts of changes and acquire the conceptual values that extend the semantic field of a linguistic sign. As a result, the latter often functions not just as a word-nomination of one or more linguistic values, and the word – the cultural concept [1].

The *conceptual picture of the world* is the knowledge and insight with which a person cognizes a world. We show our experience, ideas, thoughts through the language. The language is a connecting element, by which a person gets and generalizes the knowledge and transmits them to others.

As for our research the *conceptual picture of the world* is the perception of reality in human consciousness and the *language picture of the world* is the reflection of objective affairs' state, the environment and the internal state of the individual.

Conceptual and linguistic pictures of the world are distinguished by means of creating concepts, ideas, and language units. But they cannot function without each other.

The conceptual picture of the world is expressed in concepts. A concept is an abstract idea representing the fundamental characteristics of what it represents.

Concepts arise as abstractions or generalisations from experience or the result of a transformation of existing ideas. The concept is instantiated (reified) by all of its actual or potential instances, whether these are things in the real world or other ideas. Concepts are treated in many if not most disciplines both explicitly, such as in linguistics, psychology, philosophy, etc., and implicitly, such as in mathematics, physics, etc. In informal use the word concept often just means any idea, but formally it involves the abstraction component [2].

To understand some features of the students' conceptual and language pictures of the world we used data about reactions of the concepts (for the conceptual picture) IMPORT and EXPORT and lexical meaning (for the language picture) of these concepts.

The reactions have been got using the associative experiment. To the experiment there were conducted about 400 students of economic specialties (the Faculties of Economics).

All associations have formed the conceptual picture of the world.

IMPORT: *import goods, export, China, purchase, customs, fashionable, everything can be, granting, revenues to the state goods from another country, best, drugs, our, would do well to, illegal immigrant, not our products, new, new product, new products, normally, deception, exchange, clothing, operation get, carriage, carriage of goods, abroad, transmission, more of sausages, bad, badly, demand, supply, supply abroad, products, profit, bring, sale, sale of goods abroad, product, M, products, development, Russia, Sugar, swine flu, ran out, conscience, constriction, insurance, USA, wheelbarrow, technique, good, goods abroad, goods which arrived in Ukraine, products, commodities of national consumption, products, Trade, Trade in other countries, heavily, truck, truck with goods, good, good things, rags, pants, something brought, something goo, qualitative, Quality, Japan and many others.*

The core (main) associations of IMPORT: entry of foreign goods +43; export + 51; China + 15; goods +15; products +17. The total number of core (main) associations – 146.

EXPORT: *iPhone, made in Ukraine, car, America, pineapples and bananas, oranges, business, truck, import, importation, import or export, introduce, Parliament, export, export abroad, export of goods, export, export of goods from the state, export goods, export of goods and product, deduce, export products, exported, export, export something, take out of the country (goods, raw materials), profit, profit for the state, costs, from US, give, products intended for export abroad, own products, sell something to someone, coal, export goods, gas, geodesy, Germany, border, money, state, for export, for us, to us, fine, well that was sold, goodbye, income, export, earned money, dwelling, of state, abroad, outside the country, imported, costs, increased demand for imported goods, Earth, Grain, from the country, possibility, imports, from Europe, from the country, immigration, import, imports, Turkey, import, export, India, foreign countries, foreign cars, Italy, Canada, potatoes, apartment, ninepins, China, Chinese goods, competition, sweets, border, better than normal, corn, purchase, machine,*

machines, metals, we sell to others, customs, drugs, our native, not for us, not cool, not needed, not Ukrainian, Do not know, not the best, novelty, new market, new products, deception, exchange, clothes, carriage, transmission, bad, bad things, fake, political, Poland, tomatoes, port, supply, Income, brought back, purchase in other countries, rooms, sale, selling goods abroad, products, products from the country wheat, lard, cheese, raw materials, shirt, silver, USA, Customs, that supply to us, that brings from China, technique, goods, carriage, Ukrainian, truck, something bad, exports, quality and many others.

The core (main) associations of EXPORT: import + 19; export of domestic goods + 70; money + 10; import + 71, goods + 22. The total number of core (main) associations – 197.

As for lexical meanings, we used some economic dictionaries. IMPORT – the entry of foreign goods [4]; importation from abroad for a commercial basis goods intended for consumption, capitals and operations (services) of material character carried out by foreign industrial organizations [4]; purchases of foreign goods and services [5]; goods or services which are produced in a foreign country and purchased domestically [6].

EXPORT – the coming-out of goods or capital abroad independently or with involvement the services of independent marketing agents [4]; goods which sent to another country for sale [4]; a product, which might be a service, that is provided to foreigners by a domestic producer [7]; goods produced domestically and sold abroad [8].

All IMPORT associations which meet the dictionary definition is 43. All EXPORT associations which meet the dictionary definition is 70.

Comparing lexical meanings with associations we can speak about some features in the students' conceptual picture of the world. This experiment showed that students of economic specialties understand meanings of words IMPORT and EXPORT not clear.

References:

1. Hryshchenia O. Поняття мовної та концептуальної картин світу у науці про мову / [Electron resource]. – Available online at : <http://naub.oa.edu.ua/2012/ponyattya-movnoji-ta-kontseptualnoji-kartyn-svitu-u-nautsi-pro-movu/>.
2. Wikipedia, the free encyclopedia / [Electron resource]. – Available online at : <https://uk.wikipedia.org/>.
3. Pimenova M. V. Terminology of kognitive linguistics: conceptual system and conceptual picture of the world / [Electron resource]. – Available online at : [http://term-visnyk.net/upload/iblock/5a8/termv_2013_2\(1\)_15.pdf](http://term-visnyk.net/upload/iblock/5a8/termv_2013_2(1)_15.pdf).
4. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевичч О. О. Економічний Словник / [Electron resource]. – Available online at : http://library.nlu.edu.ua/poln_text/knigi/kondor/ekonomich_sl_2006.pdf.
5. Economics A-Z terms/ [Electron resource]. – Available online at : <http://www.economist.com/economics-a-to-z/i#node-21529861>.
6. Economic for Everyone / [Electron resource]. – Available online at : http://www.economicsforeveryone.ca/files/uploads/glossary_0.pdf.

7. University of Michigan / [Electron resource]. – Available online at : <http://umich.edu/search.phpq/http%25253A%25252F%25252Fwww-personal.umich.edu%25252F%25257Ealandear%25252F%25252520glossary%25252F/>.

8. 100 Economics Terms / [Electron resource]. – Available online at : <https://quizlet.com/460890/100-economics-terms-flash-cards/>.

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Євланова О.О.

аспірант,

Інститут мовознавства імені О.О. Потебні

Національної академії наук України

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРЕЗИДЕНТІВ ВАЦЛАВА ГАВЕЛА ТА ВАЦЛАВА КЛАУСА У ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ПЕРЕДАЧАХ

Якщо досліджувати область медійної комунікації, медійного дискурсу та приділяти увагу різним жанрам медійних діалогів та їх інших стилів, безперечно, виходить на перший план термін інтерв'ю; цим жанром в Україні займалися О. Голік, О. Чекмишев, М. Василенко, О. Рутковський, І. Михайлин, в Чеській Республіці – М. Чмейркова, М. Гавлік, Я. Гоффманова, О. Мюлерова, Ї. Земан, у Польщі – М. Кіта, Д. Сілверман, який охарактеризував нинішнє суспільство як *interview society*. Наприклад, терміни *новини, політичні новини (інтерв'ю)* взагалі, навіть здалека непов'язані з лише класичним уявленням інтерв'ю за участі одного гостя та одного ведучого, який ставить питання. Належить сюди і тип діалогу, який чеські та словацькі дослідники (Я. Бартошек, М. Слезаква, В. Патраш) називають *телевізійні (політичні) дебати, телевізійні (політичні) дискусії, телевізійні дискусійні ефіри*. У працях англійських та американських дослідників (у першу чергу, тих, які займаються мовним аналізом) знаходимо, наприклад, поняття *публічні дебати* (І. Гутчбі). Ці дебати та дискусії, які перш за все належать до сфери телевізійної публіцистики, представлені переважно діалогами з більшою кількістю учасників – тут, крім модератора, зазвичай беруть участь два чи більше гостей. У кожному випадку мова йде про публічні діалоги, в яких, перш за все, надається перевага інформативній та переконуючій функціям. Учасники намагаються переконати модератора, але головним чином публіку та політичного суперника у своїх твердженнях, тому тут часто переважає конфронтаційний та агресивний стиль розмови над ввічливим та кооперативним. У цьому випадку модератор повинен наполягати на своєму, протидіяти ухильницьким стратегіям своїх гостей. Протяжність цих діалогів є зазвичай усталена (наприклад «таймінг»).

На питання модератора політики можуть давати відповіді за допомогою їх прямого чи непрямого уникання. Типи та причини уникання можуть бути різноманітними. Причиною може бути проста необізнаність, коли політик не володіє інформацією, про яку запитує модератор. Своім неточним тлумаченням інколи маскує те, що відповіді не знає; інколи навпаки, знає, але усвідомлено її замовчує, використовуючи досить хиткі формулювання. Причиною уникання від відповідей є інколи необізнаність, найчастіше ми є

свідками того, що політик (хоча б приблизно) знає імена, але не може їх оголосити чи йому їх називати заборонено. Таку стратегію ми можемо побачити з відповіді Вацлава Клауса на питання чому його книги спонсорує компанія «Лукойл». На це питання другий президент Чеської Республіки не надає чіткої відповіді: «*Chtěl bych ocenit pomoc firmy Lukoil a zejména jejího prezidenta Vagita Alekperova, který byl hlavním iniciátorem projektu...*» [1].

Вацлав Гавел нерідко ухилявся від питань словами типу: *říká se, mluvilo se o tom, zaslechl jsem, doneslo se ke mně, běžně se povídá, všichni přece víme, každé malé dítě ví* та ін. Якщо політик використовує аргументацію, яка виражається такими словами як *v mediálních kuloárech se říká*, модератор буде «тиснути» на доповідача словами: *řekněte konkrétně od koho jste to slyšel*, то доповідач буде уникати відповіді словами: *mediální kuloáry nemají jméno, no comment*. Існують також політики, які не використовують цю техніку. Наприклад, під час виборчих дебатів Вацлав Клаус на запитання модератора відповів: «*...není pravda že všichni vědí. To je obrat který bychom neměli používat v debatách. Protože já například nevím, a možná že je nás víc kteří nevíme, neříkejme všichni vědí*» [2].

Невизначені, непрямі, стратегії уникнення від відповіді можуть мати різну мотивацію (необізнаність, бажання замаскуватися та ін.). Мова політиків не повинна затягувати діалог. Нечіткість може бути і звичкою. Доповідачі, наприклад, Вацлав Гавел, котрий замість конкретного формулювання у деяких ситуаціях ухиляється від відповіді, зазвичай використовує слова типу *věc, záležitost, otázka, problém, řešení (máme problémy; hledáme řešení; podnikli jsme určité kroky)*. До цього стилю вираження належить і врешті перелічення: політик, який хоче свої твердження ілюструвати прикладами, згадає лише один чи два, а потім, забуті компенсує виразами *a tak dále, a podobně, a další*. Існують і протагоністи політичної сцени (Вацлав Клаус), які мають у своїй мові досить високий рівень неточності, у доповідях підвищується повторювальність неозначених прислівників, наприклад *jaksi*: «*...jaksi toto je takové jakti období kdy to lidé více prožívají; já pokud vím tak ta účast jakti je, sou tam zástupci státu ale ti sou složeni i z různých poslanců a podobně*» [2]. Цей прийом використовують політики задля точного підтвердження своїх слів, але інколи вони намагаються використовувати його протягом тривалого часу, що є надмірним.

Невизначеність може бути також проявом щирості та серйозності мовця. Політик часто обговорює дуже складні питання; його мова відображає певне небажання, вагання (яку позицію зайняти у цьому складному питанні) або намагається зрозуміти справжній стан речей, але констатує цей факт як спірний, проблематичний чи не цілком ясний. Наприклад, реакція Вацлава Гавела, з приводу участі Чеської Республіки у війні в Іраку: «*přiznám se že na to nemám úplně hotový názor (.) že pochopitelně ta situace je vážná (.) na druhou stranu asi je důležité aby se na tom dohodlo mezinárodní společenství, že to nemůže být rozhodnutí jenom jednoho státu, ale říkám hotový názor na to ještě nemám (.) a je to příliš vážná věc než abych řekla ano ne*» [2].

З іншого боку, є політики, які в бесіді з журналістами використовують виразні показники ступеня невизначеності (в основному – невизначені займенники і прислівники) як засіб, щоб виразити власну пиху, зарозумілість, презирство (наприклад, проти політичних опонентів): «*jakýchsi možných nových konkurentů jsme již viděli několik...*» [2] до цієї категорії можна віднести і «плюралізацію» прізвища, до якої у багатьох випадках звертається Вацлав Клаус:

- *páni Cyrilové Svobodové koketují se sociální demokracií*
- *i když, říkám teď v uvozovkách, Teličkové něco vyjednávjí*
- *podvod páchaný na národu pány Doležaly a lidmi tohoto nešťastného typu*
- *sféry pánů Grégrů, Fenclů, Špidlů, Kužvartů a podobně* [2].

Це свого роду вираження неозначеності, розмитості, компрометація особи політичного суперника, що також є вираженням зневаги. Невизначеність може, таким чином, бути виражена іронією, глузуванням, що свідчить не про тактику уникнення, а про “ураження” опонента своїми аргументаціями.

Наступною тактикою “заплутування” політиків є спроба уникнути відповіді. Сюди відносимо, наприклад, стратегію, яку можна визначити як “і так, і так”. Вацлав Клаус на питання, як він оцінює чеську політику за певний період відповідає: «*politika je podle mne jako každé jiné řemeslo, dá se dělat dobře, dá se dělat špatně*» [2]. Приклади подібних формулювань Вацлава Клауса:

- *to z toho automaticky nevyplývá, ale současně to ani není vyloučeno*
- *to tvrzení lze buď potvrdit nebo vyvrátit*
- *ta situace je zvláštní a má v sobě jak prvky stability, tak prvky nestability* [2].

Інша стратегія направлена на применшення проблеми; замість того, щоб Вацлав Гавел чітко констатував суть проблеми, він намагається переконати, що: «*toto není jediný problém...jsou tu i jiné, větší...*» [2]. На питання чи потрібен певний закон, він відповів: «*já sem připraven ten zákon projednávat [...] ale všechny důvody proč by tento zákon měl být přijat se dají ošetřit v jiných zákonech (.) těch případů kdy je potřeba nějakým způsobem ošetřit tuto věc najdeme v životě naší společnosti celou řadu*» [2].

Існує ще велика кількість інших, широко застосованих способів, як «втекти» від питання. Наприклад, ухилення як вдавання до самопропаганди – замість того, щоб відповідати на питання, чеські президенти звертаються до пропаганди себе та своєї політичної сили.

Список використаних джерел:

1. Jaa J. Klausovu knihu sponzorovala ruská ropná společnost [Elektronická verze] / Jiří Jaa // Aktuálně.cz. – 19.08.2008. – Режим доступу: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/klausovu-knihu-sponzorovala-ruska-ropna-spolecnost/r~i:article:614125/>
2. Korpus DIALOG Ústavu pro jazyk český AV ČR. – Режим доступу: www.fusie.ujc.dialogy.cz/

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Білан Н.М.

старший викладач,

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»*

ПРОБЛЕМА ФАЛЬШИВИХ ДРУЗІВ ПЕРЕКЛАДАЧА НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Сучасний етап розвитку міжнародних економічних зв'язків України із зарубіжними партнерами, створення спільних підприємств вимагає якісно нового підходу не тільки до вирішення непростих проблем співробітництва, а й до підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері міжмовної професійної комунікації, одним із напрямків якої є переклад іншомовної науково-технічної та інформаційної літератури на українську мову. Великого значення набуває повноцінність перекладу термінів, значну частину яких утворюють так звані слова «інтернаціоналізми».

Інтернаціоналізми як слова, приналежні декільком мовам, і «фальшиві друзі» перекладача як запозичені слова, що втратили своє перше значення і отримали нове, і в наш час продовжують привертати увагу науковців, не зважаючи на певну розробленість цих проблем у лінгвістиці, зокрема в аспекті перекладознавчому, а не суто лінгвістичному. Слід зазначити, що перші повинні допомагати у міжмовному спілкуванні, бути «друзями» перекладача, оскільки їхня кількість в активному запасі більшості європейських мов становить більше 10 відсотків; а другі такому процесу заважають, їх «міжмовний» характер певним чином єднає ці дві групи слів настільки, що іноді досить важко провести чітку межу між вищезазначеними мовними явищами [2. с. 202].

Перша спроба лексикографічного опису «фальшивих друзів» перекладача була в праці Е. Мовільона. Згодом в м. Зальцбурзі вийшов лексикографічний нарис А. Портітора, який стосувався «фальшивих друзів» перекладача французької та німецької мов.

Вивченню проблеми «фальшивих друзів» перекладача присвячені дослідження та праці В.В. Акуленко, Р.А. Будагова, В.В. Дубічинського, Д.С. Лотте, Маслова, Л.І. Морошану, Е.Ф. Скороходько, А.В. Капуша, Т.Р. Кияка, та ін. На їхню думку, основними причинами, які зумовлюють появу «фальшивих друзів» перекладача є: 1) незалежний розвиток мов, внаслідок якого слово може мати різні значення у споріднених мовах, що походять від одного кореня; 2) зміна значення, внаслідок запозичення з метою номінації нового поняття, що немає лексичного аналогу у тій чи іншій мові; 3) паралельне запозичення, коли дві мови запозичують слова із третьої мови у

різних значеннях; 4) використання однакових слів у різних мовах при утворенні термінів шляхом переносу назви; 5) асоціації первинного значення зі схожими ознаками різних об'єктів термінування; 6) надання переваги в різних мовах різним сторонам змістової структури міжнародних термінів.

Історично «фальшиві друзі» перекладача є результатом взаємовпливу мов, які в деяких випадках можуть виникати в результаті збігів, а особливо в близькоспоріднених мовах ґрунтуються на споріднених словах, висхідних до загальних прототипів в мові-основі. Їхня загальна кількість і роль визначаються для кожної конкретної пари мов, обумовлюючись генетичними і історичними зв'язками мов.

Як відомо, кожна мова постійно збагачується новими лексичними одиницями, що пов'язано з процесами інтернаціоналізації та глобалізації. Це має свій вплив на слова, які ми називаємо псевдоінтернаціоналізмами, або «фальшивими друзями» перекладача.

До «фальшивих друзів» перекладача відносять інтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини та пароніми. При цьому серед перших розрізняють: а) справжні інтернаціоналізми, семантичні структури яких є абсолютно тотожними у різних мовах; б) часткові інтернаціоналізми, значення яких лише частково збігаються у різних мовах; в) псевдоінтернаціоналізми, що не мають подібних значень взагалі. Якщо слова першої групи не становлять небезпеки помилкового перекладу, то слова другої і третьої груп можуть легко ввести в оману і зміст можна передати цілком неправильно.

Звернемося до дефініції поняття інтернаціоналізмів та псевдоінтернаціоналізмів. До інтернаціональних слів відносяться слова, що були запозиченні з інших мов. Такі слова подібні за звучанням, написанням та значенням. Враховуючи це, переклад власне інтернаціоналізмів не створює ніяких труднощів. Наприклад, дефляція – *die Deflation*, інфляція – *die Inflation*, інвестування – *die Investition*, капітал – *das Kapital*, касація – *die Kassation*, конкуренція – *die Konkurrenz*, кредит – *das Kredit*, менеджер – *der Manager*, маркетинг – *das Marketing*, монополія – *das Monopol*, нетто – *netto*, патент – *das Patent*, продукція – *die Produktion*, приватний – *privat*, санкціонувати – *sanktionieren*, сектор – *der Sektor*, штраф – *die Strafe*, субвенція – *die Subvention*.

Псевдоінтернаціоналізми – це слова вихідної та цільової мов, які значною мірою збігаються за графічною або фонетичною формою, але мають різні значення. Такі слова ще називають «фальшивими друзями» перекладача через те, що перекладач може неправильно сприйняти подібність форм певних двох слів за подібність і їхнє значення. Наприклад, нім. *der Abiturient* означає «випускник школи», а не «абітурієнт», нім. *das Menu* «комплексний обід», а не «меню»; нім. *der Gastronom* «кулінар, офіціант», а не «гастроном».

Загальнотеоретична проблема, яка пов'язана з «фальшивими друзями» перекладача, посідає важливе місце в перекладознавстві. Одночасно вона є і практичною проблемою, зокрема при вивченні іноземних мов індивідуально чи у навчальному закладі. Студент, який погано орієнтується в іноземній мові,

може значно спотворити зміст оригіналу через свою неухважність. Наявність одного або кількох спільних значень слів різних мов, що мають подібну звукову форму, призводить до механічного перенесення й інших значень слова рідної мови на іноземне слово, що майже позбавлене такого значення.

Саме так звані інтернаціональні слова або псевдоінтернаціоналізми, яких в німецькій та українській мовах є дуже багато, підводять студентів під час вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням». Вивчаючи теми за фахом, студенти допускають помилки при перекладі нових лексичних одиниць, текстів, діалогів, а також під час усної бесіди.

Наведемо приклади «фальшивих друзів» перекладача в економічній термінології, які маючи подібний морфемний склад, відрізняються своєю семантикою.

- *der Akademiker* – людина з вищою освітою, випускник вузу;
академік – *das Akademiemitglied*.

- *die Daten* – дані, цифри; *дата* – *das Datum*.

- *das Deputat* – натуральна винагорода, натуроплата, пайок;
денулат – *der Deputierte, der Abgeordnete*.

- *die Devisen* – іноземна валюта; *девіз* – *das Motto*.

- *die Effekten* – речі, нерухомість; цінні папери, фонди; *ефект* – *die Wirkung*.

- *die Enquete* – нарада, робоче засідання; *анкета* – *der Fragebogen*.

- *der Fonds* – кошти, ресурси; *фонд* – *der Bestand, der Vorrat*.

- *der Grund* – основа, причина; *грунт* – *der Boden*.

- *das Katheder* – штатна посада професора; *кафедра* – *der Lehrstuhl*.

- *das Kommando* – командування; *команда* – *die Mannschaft*.

- *die Kompanie* – рота; *компанія* – *die Gesellschaft*.

- *der Konkurs* – банкрутство, неплатоспроможність; *конкурс* – *der Wettbewerb*.

- *die Kooperation* – співпраця; *кооперація* – *die Genossenschaft*.

- *die Lektion* – урок, розділ (у підручнику); *лекція* – *die Vorlesung*.

- *die Liste* – список; реєстр, відомість; *лист* – *der Brief; das Blatt*.

- *der Lohn* – заробітна плата; *льон* – *der Flachs*.

- *das Magazin* – ілюстрований журнал, радіо(теле)огляд, книгосховище;
магазин – *das Geschäft, der Laden*.

- *das Material* – матеріальна частина, інвентар; *матеріал* – *der Stoff*.

- *die Ökonomie* – економіка; *економія* – *die Ersparnis*.

- *ökonomisch* – економічний; *економний* – *sparsam*.

- *planieren* – вирівнювати; *планувати* – *planen, projektieren*.

- *die Praktik* – прийом; поводження; інтриги, підступи;

практика – *das Praktikum; die Praxis* – прийомні години.

- *der Prokurist* – довірений (торгової фірми); *прокурор* – *der Staatsanwalt*.

- *die Spezialität* – особливість, характерна риса; улюблене заняття, захоплення; *спеціальність* – *der Beruf*.

- *die Trillion* – квінтильйон; *трильйон* – *die Billion*.

- *die Tabelle* – таблиця, список; *табель* – das Zeugnis.
- *intelligent* – розумний, освічений; *інтелігентний* – gebildet, kultiviert.
- *die Quadrillion* – септильйон; *квадрильйон* – die Billiarde.
- *die Qualifikation* – підготовка, навчання; *кваліфікація* – das Fach, der Beruf.
- *reklamieren* – заявляти претензію (рекламацію), вимагати;
- рекламувати* – werben.

Отже, подібність звучання лексичних одиниць не повинна обманювати. Слова, які однаково чи дуже подібно звучать, насправді мають зовсім різні значення в німецькій та українській мовах. Переклад псевдоінтернаціоналізмів, які дуже поширені в обох мовах, має свої особливості і викликає деякі труднощі. На жаль, ця проблема не знаходить достатнього відображення у двомовних словниках, хоча у спеціальних виданнях існує перелік цих термінів. Під час перекладу слід бути дуже уважним і пам'ятати, що не знання цієї термінології може призвести до певних непорозумінь, адже аналогії з рідною мовою часто є помилковими.

Список використаних джерел:

1. Готлиб, К.Г.М. Словар «ложных друзей переводчика» (русско-немецкий и немецко-русский) – М.: Рус. яз., 1985. – 160 с.
2. Смуциньська І.В. Інтернаціоналізми та «хибні друзі» як проблема перекладу / І.В. Смуциньська // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – К.: Логос, 2010. – С. 201–205.
3. Кияк, Т.Р. «Фальшиві друзі перекладача» як проблема міжкультурної комунікації / Т.Р. Кияк // Наукові записки. – Випуск 89 (1). – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – С. 17–20.

Менчак Л.В.

студентка,

Ужгородський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МЕТАФОРИ В АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «НАДІЯ»: РЕЗУЛЬТАТИ ЛІНГВОСТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В українському перекладознавстві наголошується, що однією із необхідних умов перекладу метафор є відтворення смислу, а не значення [3, с. 96]. Завдання перекладача – зберегти стилістику, передати задум, думки і почуття автора першотвору шляхом перевтілення його образів у матеріал іншої мови, а також максимально точно відтворити картину світу, закладену автором у творі [2].

Мета нашого дослідження полягає у особливостях відтворення англійською мовою метафоричних образів поетичної збірки Л.Українки «Надія» перекладачкою Гледіс Еванс.

На сьогодні найвичерпнішими практичними порадами щодо перекладу метафорики вважаємо класифікації прийомів перекладу метафор, запропоновані П. Ньюмарком та Т.А. Казаковою. Класифікація способів перекладу метафорики П. Ньюмарка вирізняє [4, с. 87-91]:

- 1) збереження образу у мові перекладу;
- 2) заміну образу мови джерела стандартним образом мови перекладу, який не суперечить культурі мови перекладу;
- 3) відтворення метафори за допомогою образного порівняння зі збереженням образу (але з можливою зміною експресії);
- 4) переклад метафори (або образного порівняння) за допомогою образного порівняння (або, інколи, метафори) з тлумаченням значення (це сприяє розумінню, але може призвести до втрати експресивності висловлювання);
- 5) відтворення семантики метафори описово (може застосовуватися, якщо метафора нечітка і її збереження є недоречним, хоча певні аспекти настанови висловлювання можуть втратитися);
- 6) пропущення метафори, якщо вона є надлишковою (необов'язковою);
- 7) збереження метафори з конкретизацією значення з метою підсилити образ.

Т.А. Казакова, з власних спостережень, рекомендує такі способи перекладу метафори:

- 1) повний переклад (співпадають як правила сполучуваності, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації, вжиті у певній метафорі);
- 2) додавання/вилучення;
- 3) заміна;
- 4) структурне перетворення;
- 5) традиційний відповідник;
- 6) паралельне іменування метафоричної основи (структура може видозмінюватися, але зберігається запропонований образ) [1, с. 245-246].

Проаналізувавши наведені класифікації та опрацьований нами оригінал та переклад збірки «Надія», на основі класифікації Т. Казакової, з певними модифікаціями, можна виділити наступні стилістичні прийоми перекладу метафор:

1. Повний переклад (ПП).
2. Збереження образу із заміною тропа (ЗТ).
3. Збереження тропа з частковою заміною образності (ЧЗО).
4. Часткова заміна як образу, так і тропа, іншим, близьким за семантикою, тропом (ЧЗОТ).
5. Вилучення образності, переклад лексичними засобами з прямою семантикою (0).

Для проведення лінгвостатистичного дослідження ми провели нормалізацію електронних оригінальних та перекладених текстів віршів засобами програм FineReader та Microsoft Word, після редагування та вичитки отриманих текстів створили таблиці зі списком метафор у програмі Microsoft Office Excel. Наступним завданням було визначити частоту використання різних стилістичних прийомів перекладу.

В результаті проведених обрахунків в середовищі Microsoft Office Excel ми одержали таблицю, яка ілюструє одержані результати:

Таблиця 1

Частота використання стилістичних прийомів при перекладі метафор

Спосіб перекладу метафор	Частота використання
ПП	119
ЧЗО	57
ЗТ	28
ЧЗОТ	3
О	7
Всього	214

Джерело: розроблено автором

Відсоткове відношення частоти застосування прямого перекладу, перекладу з частковим збереженням образності, перекладу зі збереженням виду тропа, перекладу з частковою заміною і образу, і тропу та перекладу з вилученням образності можна побачити на Рис. 1:

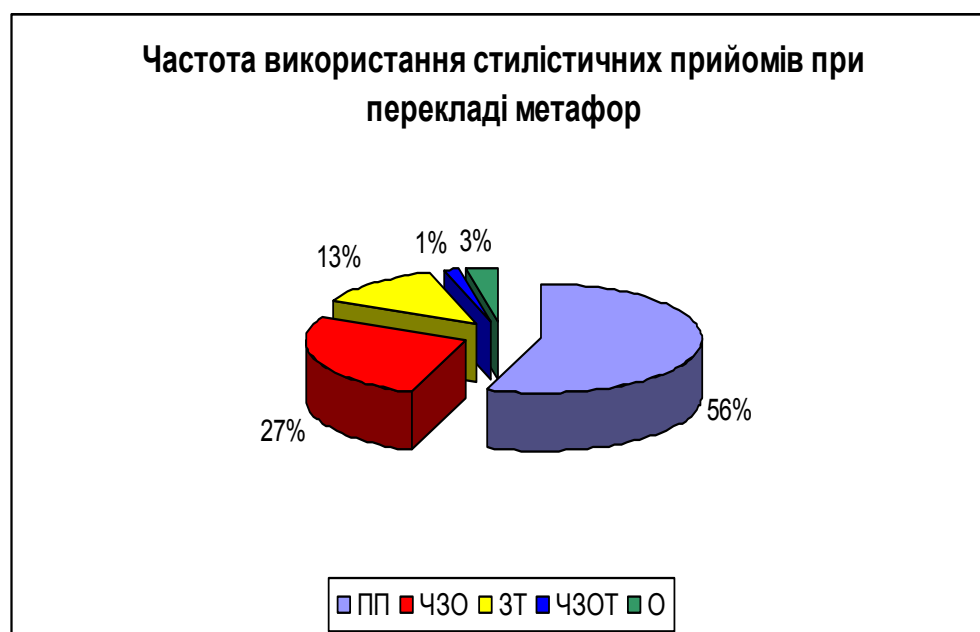

Рис. 1. Частота застосування стилістичних прийомів при перекладі метафор

Джерело: розроблено автором

Проведений нами аналіз свідчить, що метафоричність поезії Лесі Українки, глибоко закорінена в традиції українського фольклору та літератури, перекладена поетесою дуже вдало. Про це свідчить те, що прийом вилучення образності застосований перекладачкою лише у 3% перекладацьких рішень, майже не змінюється характер тропів – метафори перекладаються, за незначним винятком (1%) метафорами та метафоричними виразами. Перекладачку відзначає відсутність прагнення до буквальної передачі авторських метафор, вона віддає перевагу збереженню їх експресивної функції. З тієї причини «зима розсипле самоцвіти» звучить англійською як *winter strews with icy fingers precious jewels*, а голосні слова – *ringing words*. Найбільш уживаними, отже, є такі стилістичні прийоми перекладу метафор: 56% – прямий переклад, 27% – переклад із частковим збереженням образності, 13% – переклад із частковою заміною і образу, і тропу, 3% – переклад із збереженням виду тропа, та переклад з вилученням образності – 1%

Список використаних джерел:

1. Казакова Т.А. Практические основы перевода / Т.А. Казакова. – СПб.: СОЮЗ, 2000. – 319 с.
2. Кухаренко В.А. Интерпретация текста: Учебник для студентов филологических специальностей / В.А. Кухаренко. – 3-е изд., испр. – Одесса: Латстар, 2002. – 292 с.
3. Ясинецька О.А. Переклад метафори як мовна репрезентація концептуальних картин світу / О.А. Ясинецька // Філологічні трактати, 2010. – № 1. – С. 96-100.
4. Newmark P. Approaches to Translation / Peter Newmark. Oxford : Pergamon Press, 1981. – 200 p. – 87-91 с.

Яценко О.В.

студентка,

Науковий керівник: Абабілова Н.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Миколаївський національний університет

імені В.О. Сухомлинського

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Сучасна медицина, як фундаментальна галузь наукового знання і водночас одна з найважливіших для суспільства сфер практичної діяльності людини, потребує точного, системно оформленого, адекватного сучасному часу перекладу термінології.

Відтворення медичної термінології знайшло відображення у працях таких науковців, як А.В. Боцман, С.В. Вострова, Л.Ю. Зубова, В.С. Калашник,

О.А. Калініченко, Т.Р. Кияк, І.В. Корнейко, О.Б. Петрова, М.К. Пилипенко, Д.В. Самойлов, Т.В. Скорбач, Л.В. Фоміна, Г.О. Хацер та ін.

Мета нашої роботи полягає в дослідженні та описанні основних способів перекладу англійських медичних термінів українською мовою.

Медична термінологія сьогодення визначається як макротерміносистема, план змісту якої різноманітний: морфологічні утворення і процеси, характерні для організму людини в нормі та при патологіях на різних стадіях їх розвитку; хвороби і патологічні стани людини; форми їх перебігу й ознаки, збудники і переносники хвороб; оперативні доступи і хірургічні операції; організаційні форми надання лікувально-профілактичної допомоги населенню, прилади, інструменти та інші технічні засоби тощо [2].

За словами Г.О. Хацера, у кожній мові функціонує декілька тисяч медичних термінів, які постійно оновлюються та поповнюються новими найменуваннями, наприклад, з галузі методів дослідження та діагностики захворювань. Науковець пояснює, що медична термінологія взагалі поділяється на низку більш вузьких відгалужень, серед яких виокремлюють підсистеми термінів настільки вузьких, що для адекватного перекладу необхідно або мати відповідні знання, або залучати до роботи фахівців медичної галузі. Вчений зазначає, що до проблем перекладу текстів медичного спрямування відносяться декілька факторів таких, як: широке використання аббревіатур та скорочень; значна кількість синонімів; медична лексика, що постійно поповнюється та розширюється; «хибні друзі перекладача» [10].

Медичний переклад вимагає від перекладача знання чи розуміння латини. Латина завжди була основною мовою медицини. І сьогодні медичні документи часто містять багато латинської термінології, часом достатньо складної. Специфіка такого роду перекладу, за словами В.С. Калашник, полягає у тому, що характеризується високою насиченістю текстів спеціальною термінологією і числовими даними, наявністю специфічних аббревіатур і скорочень, що застосовуються у вузьких областях медичної практики та досліджень, роботою з рукописними текстами, часто малорозбірливими і т.д. [5].

У своїй науковій праці «Проблеми перекладу медичної термінології» В.С. Калашник, І.В. Корнейко та М.К. Пилипенко ставлять за мету розглянути проблеми встановлення еквівалентності на рівні терміна при контактах української мови з англійською і російською [5].

А.В. Боцман та О.Б. Петрова розглядають способи творення медичної термінології [1, 8] та концентрують увагу на специфіці функціонування іншомовних медичних термінів. Наукові праці С.В. Вострової присвячені освітленню проблем етимології медичних термінів [3].

Не можливо не відмітити, що, за словами Г.О. Хацера, до проблем перекладу відноситься наявність у медичній термінології великої кількості «хибних друзів перекладача», тобто слів, які мають подібну форму, але різне значення [10]. У такому разі термін класичного походження, який існує в

одній мові, може створити враження про те, що подібний за формою і з тим же значенням термін існує в усіх мовах, і перекладачі вдаються до його транслітерації, не підозрюючи про наявність інших варіантів.

Б.П. Михайлишин пояснює, що симптоми, хвороби, діагностування, схеми лікування та реабілітаційні заходи, супровідні документи на ліки та медичне обладнання складають область, де неприпустима приблизність формулювань, неточність термінів. На його думку, перекладений матеріал повинен містити ретельно вивірену медичну термінологію, щоб не виявитися причиною неточної діагностики, неправильної інтерпретації досягнень науки, і, як наслідок, грубої помилки в професійній діяльності [7].

Працюючи у цьому напрямку, С.Г. Дудецька подає не досить повну, на нашу думку, класифікацію способів перекладу англійських медичних термінів, до якої включає наступні три способи: транскрипцію (передача літерами рідної мови звучання англійського слова), транслітерацію (система точної передачі літер алфавіту однієї мови літерами або поєднанням літер алфавіту іншої мови) та калькування (переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин) [4].

Прийнятною для нашого дослідження виявилася класифікація способів перекладу медичних термінів за В.Д. Самойловим [9]. Як і С.Г. Дудецька, науковець виділяє у якості способів перекладу медичних термінів транскрипцію та транслітерацію, але у своїй класифікації вчений об'єднує ці два поняття в прийом під назвою транскодуювання (pharmacogenomics – фармакогеноміка; epigenomics – епігеноміка; bioinformatics – біоінформатика; proteomics – протеоміка). Звертаючись до питання перекладу термінів, науковець також виділяє спосіб калькування (molecular fingerprinting – техніка молекулярних відбитків; molecular diagnostics – молекулярна діагностика) та додає прийом експлікації– трансформація, при якій лексична одиниця вихідної мови замінюється словосполученням, яке експлікує її значення, тобто дає більш менш повне пояснення або визначення цього значення мовою перекладу (red technology – використання біотехнологій у медицині; tissue engineering – штучне створення шкіри та інших живих тканин методом генної інженерії). Аналізуючи останній спосіб, науковець відмічає, що основним недоліком описового перекладу є його громіздкість і багатослівність. На думку В.Д. Самойлова, калькуванню зазвичай піддаються часто вживані терміни, ті, що обслуговують галузі медицини, що швидко розвиваються. Саме до таких галузей вчений відносить медичну діагностику (gene therapy/genetic therapy – гемотерапія; genetic testing – генетичне тестування); медичні технології (reproductive cloning/organism cloning – репродуктивне клонування або клонування людини; therapeutic cloning – терапевтичне клонування; transgenic organisms – трансгенні організми; biomanufacturing – біовиробництво); та назви фармацевтичних препаратів, створених за допомогою біотехнологій (therapeutic enzymes – терапевтичні ензими; biotechnological drugs – біотехнологічні ліки; therapeutic antibodies – терапевтичні антитіла; smart pill – розумна таблетка тощо) [9].

Услід за В.Д. Самойловим, І.В. Кучеренко та М.М. Адаменко також виділяють транскодування (транскрипція, транслітерація), як основний спосіб перекладу медичних термінів. Останні поділяють думку науковця і щодо калькування та описового перекладу. Проте, слід відмітити, що для повного та адекватного, на думку вчених, перекладу вони додають прийом перекладу еквівалентом [6].

Отже, проаналізувавши існуючі підходи до проблеми реалізації англійських медичних термінів українською мовою, ми з'ясували, що універсальних шляхів перекладу не існує. Найчастіше науковці виділяють транскодування (транскрипція, транслітерація), калькування, описовий переклад.

Список використаних джерел:

1. Боцман А.В. Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів (на матеріалі англійських інструкцій до вживання лікарських препаратів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / А.В. Боцман – К., 2006. – 20 с.
2. Васина В.М. Акцентное оформление терминологических словосочетаний в английском медицинском дискурсе / В.М. Васина. – Иваново, 2006. – 25 с.
3. Вострова С.В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англійського медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу): автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / С.В. Вострова. – К., 2003. – 20 с.
4. Дудецкая С.Г. Метафоризация как способ терминообразования (на материале английской терминологии черепно-челюстной-лицевой хирургии стоматологии): автореф. на соискание степени канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» / С.Г. Дудецкая; Самарский государственный педагогический университет. – Самара, 2007. – 18 с.
5. Калашник В.С. Проблеми перекладу медичної термінології / В.С. Калашник, І. Корнейко, М. Пилипенко, // Людина та образ у світі мови : вибрані статті. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – С. 328-333.
6. Кучеренко І.В. Особливості перекладу медичних термінів / І.В. Кучеренко, М.М. Адаменко // Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, 2012. – 12 с.
7. Михайлишин Б.П. З історії термінів-епонімів / Б.П. Михайлишин // Мовознавство, 1994. – № 4-5. – С. 45-50.
8. Петрова О.Б. Структурно-семантична характеристика медичної термінології та народних найменувань хвороб в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук / О.Б. Петрова. – Харків, 1994. – 24 с.
9. Самойлов Д.В. О переводе медицинского текста / Д.В. Самойлов. – Издат.дом «Практика», 2006. – 148 с.
10. Хацер Г.О. Особливості перекладу термінологічної лексики на прикладі текстів медичного спрямування / Г.О. Хацер. – К.: «Наука», 2013. – 181 с.

РИТОРИКА

Курильчук Н.В.

студентка,

*Науковий керівник: **Беседовська І.В.***

викладач-методист,

ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»

Житомирської обласної ради

КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЦІЛІСНОСТІ ФАХІВЦЯ

У даний час існує потреба у підготовці фахівців високого професійного рівня, здатних бути конкурентоспроможними на ринку праці. Мистецтво спілкування, знання культури мови, психологічних особливостей та застосування норм і правил ділового спілкування вкрай необхідні фахівцям, робота яких передбачає постійні контакти типу «людина-людина», – брокерам, бізнесменам, менеджерам, педагогам, фінансистам і багатьом іншим. Уміння будувати відносини з людьми, знаходити підхід до них потрібно кожному. І не секрет, що перші хвилини зустрічі з людиною значною мірою визначають, які стосунки складуться згодом.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, коли змінюються пріоритети у професіоналізації, підвищуються вимоги до комунікативної діяльності, питання техніки ведення діалогу, високого рівня дискурсивних навичок, підвищення рівня культури мовлення залишаються в центрі уваги фахівців.

Проблемами нормативності мови та мовлення, культури мови та мовлення займалися і займаються такі науковці, як І. Білодід, А. Бурячок, В. Виноградов, Б. Головін, П. Дудик, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, М. Кочерган, А. Коваль, З. Мацюк, М. Пилинський, І. Плотницька, В. Русанівський та інших.

Проблеми мовної культури хвилювали дослідників минулих століть. Зокрема, А. Павловський зробив спробу узагальнити мовні правила і створити малоросійську граматику «...яко лучший способ той разности, которая малороссийскую речь сделала столько не похожею на всеобщий наш язык». У працях ХІХ ст. значну увагу науковці приділяли ораторському мистецтву, красі слова [7, с. 17-19].

Особливо підвищився інтерес до мовної культури у роки незалежності України. З утвердженням української мови як державної на території України розширилося коло її використання. Це спричинило появу чималої кількості помилок і знизило рівень мовної культури.

Не можна говорити про культуру мови й мовлення, не торкнувшись питання культури взагалі. Культура є специфічною характеристикою суспільства і визначає рівень історичного розвитку людства, який зумовлює ставлення людини до природи й суспільства. Культура містить у собі не тільки предметні результати діяльності людей, але й суб'єктивні людські сили й здібності, що реалізуються у процесі діяльності, а саме: знання та вміння, професійні навички, рівень інтелектуального, естетичного та морального розвитку, світогляд, засоби та форми взаємного спілкування в межах колективу й суспільства. Культура – «це все, що виробляється, соціально засвоюється й розподіляється членами суспільства» [9, с. 39].

Загальноприйнятим є розподіл культури залежно від виду виробництва – матеріального та духовного. Матеріальна культура охоплює всю сферу матеріальної діяльності та її результати: речі повсякденного користування, житло тощо. Духовна культура охоплює сферу свідомості, духовного виробництва: пізнання, мораль, виховання та просвітництво, включаючи право, філософію, етику, естетику, науку, мистецтво, літературу, міфологію, релігію. Дуже важливим є поняття «культура людини», яке включає такі складові, як психологічна культура, загальна, професійна, службова, правова, культура ділового спілкування.

Психологічна культура передбачає вміння впливати на людину. Професійна культура перш за все включає такі риси, як глибокі знання в певній галузі, розуміння сутності процесів, що притаманні галузі, передбачення наслідків і «результатів своєї діяльності, її прогнозування, здатність відтворювати й висловлювати загальнонаціональні інтереси, бачити перспективи їх розвитку» [5, с. 14].

Професійна культура фахівця становить комплекс професійних якостей (знань, орієнтацій, самосвідомості, вмінь, діяльності, моральності, відповідальності, компетентності, мови, статусу, іміджу, традицій), без яких неможливо ефективно управляти, контролювати, оцінювати.

Знання нормативно-правової бази в певній галузі та вміння їх використовувати у практичній діяльності є характеристикою правової культури. Культура ділового спілкування – це майстерне володіння словом, вербальними і невербальними засобами передачі інформації, дотримання вимог етики тощо. Оскільки в останні роки зростає інтенсивність ораторської комунікації, слід зауважити на необхідності подальшого розвитку «риторичної культури особистості з ефективним мисленням, якісним мовленням, оптимальним спілкуванням» [6, с. 17]. Адже від якісного або неякісного мовлення залежить врешті-решт доля окремих людей і суспільства в цілому. Опанування знань стилістичних багатств української мови фахівцями, які використовують слово як «зброя праці, носій інформації, професійну вербальну зброю та засіб духовного впливу» [1, с. 10] сприяє піднесенню культури й духовності нації взагалі.

Для визначення сутності ділового спілкування майбутніх фахівців звернемося до поглядів різних авторів. Так А.П.Панфілова вважає, що ділове

спілкування – це процес взаємодії ділових партнерів, спрямований на організацію та оптимізацію того чи іншого виду предметної діяльності. Предметом спілкування є діяльність (справа), і партнер по спілкуванню завжди виступає як особистість, значуща для іншого. Основне завдання – продуктивна співпраця, намагання зблизити цілі, покращення партнерських взаємин [2, с. 15]. А.В. Троцько, І.М. Трубавіна розглядають ділове спілкування як взаємодію між людьми з метою обміну інформацією, яка може стосуватися самої людини, навколишнього світу, людської діяльності. Завдання ділового спілкування полягають також у тому, щоб: розпізнати наміри та індивідуальність партнера; організувати діяльність; забезпечити зворотний зв'язок (інформацію про результати цієї діяльності) [8, с. 88]. Ми вважаємо, що ділове спілкування виникає між людьми у процесі виконання професійної діяльності, яка у свою чергу відображається у спілкуванні, накладає на нього певні відбитки. Тому розглядати поняття ділове спілкування доцільно у контексті конкретної професійної діяльності.

Культуру ділового спілкування необхідно розглядати як складову загальної культури, з урахуванням її класифікації за видом, родом, значущістю; з визначенням її функцій: людинотворча, пізнавальна, регулятивна, акумулятивна, ціннісна, комунікативна, компенсаторна, виховна. Таким чином, поняття «культура ділового спілкування» можна розуміти як поліструктурне, динамічне, системне утворення, що є важливим компонентом загальної культури та водночас показником ефективності ділового спілкування, яке спрямоване на організацію та оптимізацію діяльності фахівця.

Мовлення завжди є індивідуальним, оскільки кожна людина використовує і застосовує мовні засоби по-своєму, в той час як мова є спільною для всіх, хто нею послуговується. Те, що складає внутрішній світ людини, частково або повністю реалізується в мовленні: це інтелект, світ емоцій, інтуїція та уявлення, світ аксіологічних орієнтацій, моралі, самоаналізу, самооцінки, віра – усе це багатство й різноманітність пов'язані із зовнішнім та внутрішнім мовленням, його культурою [6, с. 64].

Але наявності належних мовних засобів не достатньо для доречності мовлення, яка є складовою культури мовлення, оскільки треба враховувати такі характеристики, як ситуація, склад слухачів, комунікативні та естетичні завдання. Тільки за умов добору відповідних певній ситуації засобів та інтонації мовний контакт буде результативним.

Зокрема, І.Плотницькою встановлені основні вимоги до мовлення фахівця, вказані комунікативні ознаки, що характеризують культуру українського мовлення, визначені основні аспекти володіння мовою: засвоїти норми українського правопису; дотримуватися норм літературної мови; активно підбирати необхідне слово із синонімічного ряду; правильно користуватися графічними скороченнями, абрєвіатурами та складноскороченими словами; володіти синтаксичною структурою мови; уміти чітко висловити свою думку [3, с. 11-12].

Підвищення мовної культури фахівців передбачає досягнення основної мети – сформувати кращі навички у сфері усного ділового мовлення.

Поняття мовної культури базується на таких принципах: правильності – дотримання мовних норм, що діють у мовній системі; послідовності-логічності та лаконічності думок; коректності та доцільності вживання термінів, фраз; чистоти мови; точності; доречності; економічності [4, с. 145, 150]; зв'язку з практичною діяльністю; зорієнтованості на позитивні соціальні дії; безперервності; людиноцентризму.

Отже, культуру ділового спілкування слід розглядати як поліструктурне, динамічне, системне утворення, що є важливим компонентом загальної культури та водночас показником ефективності ділового спілкування, яке спрямоване на організацію та оптимізацію діяльності в певній професійній галузі.

Тому поки сучасний фахівець не усвідомить, що потреба культури мовлення є для нього органічною, поки не сприйматиме її як естетичну норму, він не зможе навчитися доброго мовлення. Адже кожний акт професійної комунікативної взаємодії вимагає нестандартної мовленнєвої творчості, оскільки будується з урахуванням багатьох обставин – ситуацій спілкування, індивідуальності, емоційного стану, характеру відносин.

Список використаних джерел:

1. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. / Г.С. Онуфрієнко. К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
2. Панфилова А.П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности: Учебное пособие. / А.П. Панфилова. – СПб.: Знание, СпбИВ ЭСЭП, 1999. – 495 с.
3. Плотницька І.М. Ділова українська мова у сфері державного управління: Навч. посіб. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 192 с.
4. Поль Л. Сопер. Основы искусства речи. – Ростов н/Д.: Изд-во «Феникс», 1995. – 448 с.
5. Рачинський А.П. Статус державного службовця в Україні: теоретико-правовий аспект: автореф. дис... канд. наук з держ. упр. / А.П. Рачинський. –К., 2000. – 20 с.
6. Сагач Г.М. Риторика: навч. посіб. для студентів серед. і вищ. навч. закладів / Г.М.Сагач; [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. – К.: ВД «Ін Юре», 2000. – 568с.
7. Сперанский М. Правила высшего красноречия. – СПб., 1844. – 224 с.
8. Троцко А.В. Теория и методика делового общения / А.В. Троцко, И.Н. Трубавина. – Х.: ХГПУ им. Г.С.Сковороды, 1999. – 110 с.
9. Фролов С.С. Социология: учебник / С.С. Фролов; [3-е изд., доп.]. – М.: Гардарики, 2000. – 344 с.
10. Хаджирадєва С. Мовна і мовленнєва компетенція та компетентність державних службовців у контексті вивчення їх готовності до професійно-мовленнєвої комунікації // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 4. – С. 450–454.
11. Шевчук С. Українське ділове мовлення: Навч. посіб. – К.: Літера, 2000. – 480 с.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

**ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнецова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 22.02.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6.74. Тираж 100. Замовлення № 0217-378.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.